

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

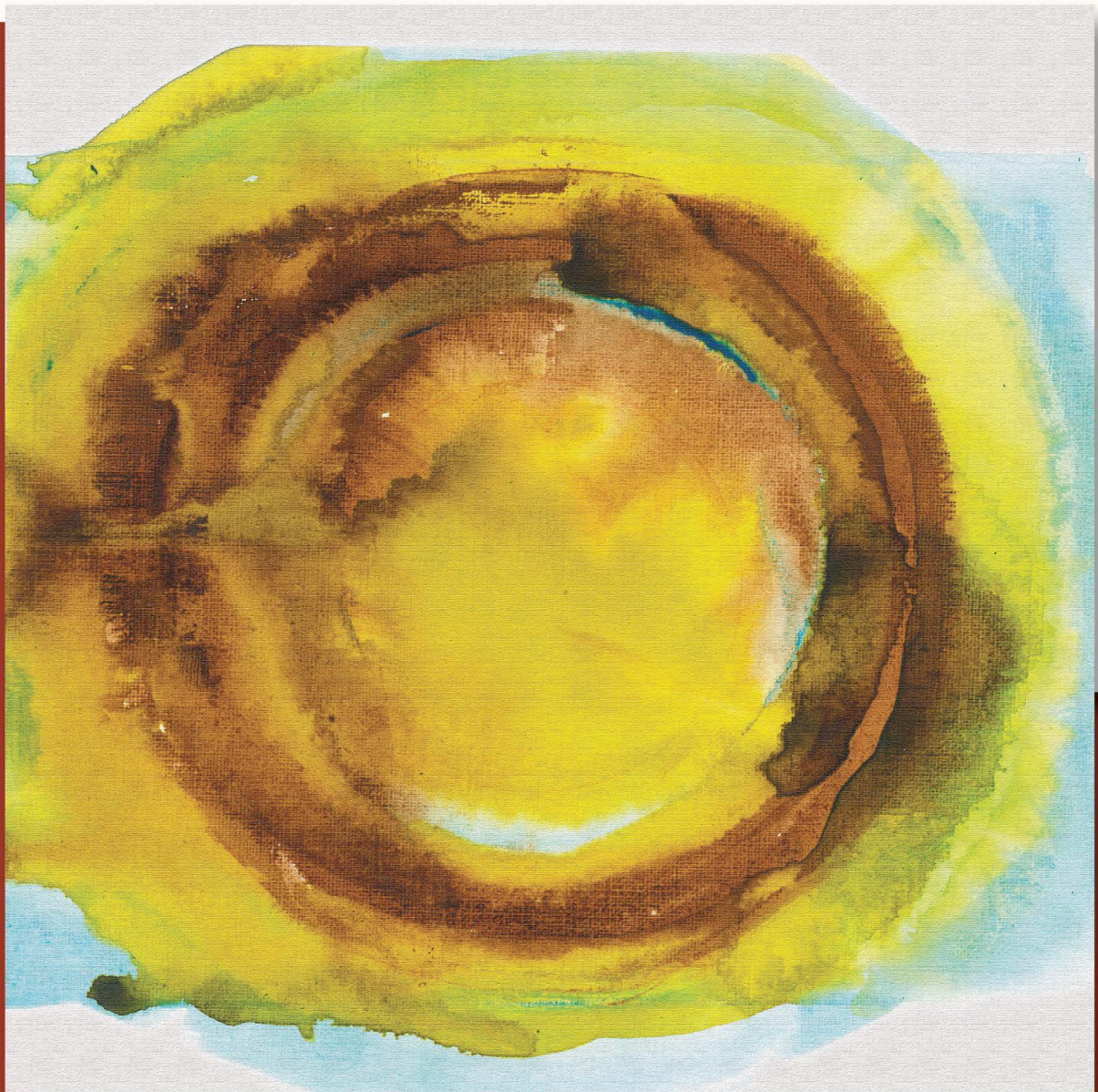
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΑΣΣΗΣ • ΕΙΡΗΝΗ ΓΑΜΒΡΟΥ
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΔΟΥΚΑ • ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΙΟΥΣΗ • ΜΑΡΙΑ ΞΕΣΤΕΡΝΟΥ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α΄ Λυκείου

Γενικής Παιδείας

Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας

1^ο τεύχος

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

τεύχος Α΄

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονιστής / Αξιολογητής

Γούτσος Διονύσιος

Εν ενεργεία μέλος Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού Πανεπιστημίου

Αξιολογήτρια

Βενούτσου Μαριάννα

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Αξιολογήτρια

Σύρμαλη Κυριακή

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Καλλονιάτης Αντώνιος

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Θεοδωράκη Αλεξάνδρα

Διπλωματούχος τεχνολογίας γραφικών τεχνών

Υπεύθυνη του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης

Βασιλική Βαρτζιώτη, Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ,
μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΑΣΣΗΣ • ΕΙΡΗΝΗ ΓΑΜΒΡΟΥ
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΔΟΥΚΑ • ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΙΟΥΣΗ
ΜΑΡΙΑ ΞΕΣΤΕΡΝΟΥ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

τεύχος Α΄

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **24** γράμματα

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

**Επιστημονική
υπεύθυνη**

Μαρία Ξέστερνου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στα Φιλολογικά μαθήματα,
Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

**Ειδήμων γνωστικού
αντικειμένου**

Δέσποινα Δούκα, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων (Δρ Νεοελληνικής Φιλολογίας)

Συγγραφική Ομάδα

Θεόδωρος Βάσσης, Φιλόλογος (ΜΔΕ στη Νεοελληνική Φιλολογία)

Ειρήνη Γαμβρού, Φιλόλογος στη δημόσια Β/θμια Εκπαίδευση (Δρ Επιστημών Αγωγής)

Δέσποινα Δούκα, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων (Δρ Νεοελληνικής Φιλολογίας)

Δήμητρα Κιούση, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων (ΜΔΕ Ειδική Αγωγή,
ΜΔΕ Διεθνείς Σχέσεις, υπ. Δρ Νεοελληνικής Φιλολογίας)

Μαρία Ξέστερνου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού
στα Φιλολογικά μαθήματα, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

**Παιδαγωγική επικύρωση
αντικειμένου**

Μαρία Ξέστερνου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού
στα Φιλολογικά μαθήματα, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

**Τεχνική επικύρωση
αντικειμένου**

Μάριος-Ραφαήλ Στίνης, Επιστήμονας Πληροφορικής

**Συντονισμός ομάδας
σχεδιασμού και ανάπτυξης**

Δήμητρα Κιούση, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων

(ΜΔΕ Ειδική Αγωγή, ΜΔΕ Διεθνείς Σχέσεις, υπ. Δρ Νεοελληνικής Φιλολογίας)

**Γλωσσική-φιλολογική
επιμέλεια**

Πολυξένη Μοίρα, Φιλόλογος

**Συντονισμός και επιμέλεια
έκδοσης**

Γεώργιος Μπίκος, Σύμβουλος Εκπαίδευσης κλάδου Κοινωνικών Επιστημών

Μαρία Ξέστερνου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού
στα Φιλολογικά μαθήματα, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

**Επιστημονική υπεύθυνη
ψηφιακού εμπλουτισμού,
παιδαγωγική τεκμηρίωση**

Μαρία Ξέστερνου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού

στα Φιλολογικά μαθήματα, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Εικονογράφηση

Helena Patsiamanis, Εικαστικός

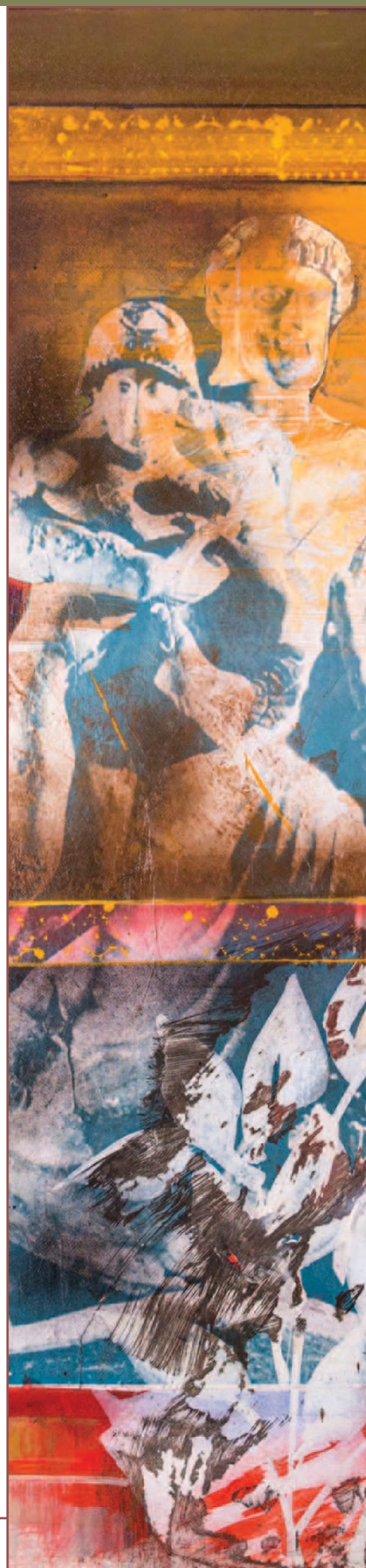
**Σελιδοποίηση,
γραφιστική επιμέλεια,
σχεδιασμός εξωφύλλου**

24 γράμματα

Κωνσταντίνος Βγενής

Περιεχόμενα

Ταυτότητα του Βιβλίου	6
Εκτενής ταυτότητα (ΨΜΑ)	7
Καλωσόρισμα	9
Η εξέλιξη της Παγκόσμιας και της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας (χρονογραμμή)	10
Ευχαριστίες	12
1. Λογική και συναίσθημα στον έρωτα: αέναη πάλη... ..	15
2. Λογική και συναίσθημα στη ζωή και την τέχνη	45
3. Συνδυάζοντας λογική και συναίσθημα	73
 4. Υπέρβαση λογικής και συναισθήματος	95
Παράρτημα	119

Ταυτότητα του Βιβλίου

Το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στο Λύκειο επιδιώκει να φέρει τη λογοτεχνία στη σχολική πράξη ως ένα διδακτικό αντικείμενο, το οποίο προϋποθέτει την ενεργό εμπλοκή των μαθητών/μαθητριών στο μάθημα. Στο πλαίσιο αυτό προκρίνεται η διαμόρφωση ενός δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος, σύμφωνα με τις αρχές της συνεργατικής και βιωματικής-διερευνητικής μάθησης, με τεχνικές συν-ανάγνωσης και με τη σταδιακή μετατροπή της σχολικής τάξης σε κοινότητα αναγνωστών/αναγνωστριών.

Ο σχεδιασμός του παρόντος διδακτικού βιβλίου υπακούει στον παραπάνω προσανατολισμό, κάνοντας πράξη το ειδικότερο περιεχόμενο του Προγράμματος Σπουδών για τη Λογοτεχνία στο Λύκειο, που προβλέπει: α) την οργάνωση του γνωστικού αντικείμενου με βάση τις «συστάδες κειμένων», μικρό, δηλαδή, αριθμό λογοτεχνικών κειμένων που σχετίζονται στενά ως προς το θεματικό περιεχόμενο· β) τη συγκρότηση των συστάδων με θεματικά κριτήρια, τα οποία, για την Α΄ Λυκείου, καλύπτουν τέσσερις περιοχές: i) Με τη λογική ή με το συναίσθημα; ii) Τι πραγματικά αξίζει; (διλήμματα, προκλήσεις, αποφάσεις), iii) Ποιος από τους δυο μας είναι ο άλλος; και iv) Λογοτεχνικά κείμενα για τη Λογοτεχνία· γ) τον ευεργετικό συνδυασμό εγχειριδίων του μαθήματος της Λογοτεχνίας στο Λύκειο (Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας, Συγγραφικού Σημειωματαρίου, Εγχειριδίου Δημιουργικής Γραφής)· δ) τη συνειδητοποίηση της διαχρονικής, εθνικής και ευρωπαϊκής/παγκόσμιας πορείας της λογοτεχνίας από τους/τις μαθητές/μαθήτριες του Λυκείου.

Στο πλαίσιο αυτού του σχεδιασμού, το βιβλίο, που αποτελείται από τρία τεύχη, εκκινεί με ανά τεύχος χρονογραμμή της εξέλιξης της Νέας Ελληνικής και της Παγκόσμιας Λογοτεχνίας, όπου εντάσσονται τα προς μελέτη κείμενα, ενώ σε ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο φιλοξενείται συναφής εκτενής χρονογραμμή-περιодολόγηση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Ακολούθως, προσφέρονται για διδασκαλία δεκατέσσερις συστάδες κειμένων (μία από τις οποίες σε μορφή Ψηφιακού Μαθησιακού Αντικείμενου στο τεύχος β΄), καταμετρημένες στα τρία τεύχη, ανάλογα με τις θεματικές ενότητες που προτείνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών. Κάθε συστάδα αποτελείται από τέσσερα έως πέντε κείμενα και είναι σχεδιασμένη για 4 ή 5 διδακτικά δώρα. Συνολικά, έχουν επιλεγεί εξήντα ένα κείμενα από την ελληνική και ξένη λογοτεχνία, τα οποία καλύπτουν ένα ευρύ χρονικό άνυσμα. Πρόκειται για ποιήματα, αυτοτελή ή σε αποσπασματική μορφή διηγήματα, αποσπάσματα από νουβέλες, μυθιστορήματα και θεατρικά έργα, καθώς και έντεχνα τραγούδια, που ανταποκρίνονται στα κριτήρια της ποιότητας του διδακτικού υλικού, της αντιπροσωπευτικότητας λογοτεχνών, σχολών και τεχνοτροπιών, και προσφέρονται για την απόκτηση «γνώσεων για τον κόσμο» και «γνώσεων για τη λογοτεχνία». Η επιλογή των συγκεκριμένων κειμένων υπακούει στα προβλεπόμενα από το Πρόγραμμα Σπουδών κριτήρια, αλλά είναι ενδεικτική. Κάθε συστάδα ολοκληρώνεται με προτάσεις κειμένων, που καταλογογραφούνται μέσα στο έντυπο βιβλίο και προσφέρονται στην αναλυτική τους μορφή ως ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα. Τα κείμενα επέκτασης μπορούν είτε να αντικαταστήσουν κείμενα της συστάδας είτε να αποτελέσουν μια νέα συστάδα, με σκοπό να προσαρμοστούν στις ανάγκες, δυνατότητες και επιθυμίες των μαθητών/μαθητριών.

Η διδακτική προσέγγιση διεξάγεται στο πλαίσιο του «ερμηνευτικού κύκλου» (όλο-μέρη-όλο) και σε τρεις φάσεις –«πριν από την ανάγνωση», «κατά την ανάγνωση» και «μετά την ανάγνωση» – καθμία από τις οποίες περιλαμβάνει δραστηριότητες προς επιλογή από τον/την εκπαιδευτικό με βάση τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα της τάξης. Οι δραστηριότητες ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/μαθητριών και υποστηρίζουν την ανάπτυξη των μαθησιακών δεξιοτήτων και της κριτικής σκέψης, τη διαφοροποιημένη μάθηση αλλά και την αισθητική καλλιέργεια των παιδιών. Ανάμεσα στα λογοτεχνικά κείμενα κάθε συστάδας υπάρχουν εργοβιογραφικά σημειώματα για τους/τις συγγραφείς, με υπερδεσμούς (links) για πρόσθετο πληροφοριακό υλικό. Επιπλέον, σε ό,τι αφορά στη χρήση της μεταγλώσσας, αξιοποιούνται κατατοπιστικά λήμματα για τους λογοτεχνικούς όρους που διδάσκονται σε κάθε συστάδα, προερχόμενα είτε από τη σχετική βιβλιογραφία είτε από τη Συγγραφική Ομάδα με βάση τη βιβλιογραφική αναδίφηση. Κάθε συστάδα εκκινεί με κειμενική προμετωπίδα και εικόνα αφόρμησης που «συνομιλούν» μεταξύ τους και με τα κείμενα της συστάδας άμεσα ή υπόρρητα, ενώ προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, σύντομο εισαγωγικό σχόλιο για τον θεματικό προσανατολισμό της συστάδας και σχετικές λέξεις-κλειδιά λειτουργούν ως προοργανωτές της αναγνωστικής εμπειρίας. Στο τέλος κάθε συστάδας παρατίθενται αποσπάσματα θεωρητικών κειμένων / αναφορές σε λογοτεχνικούς όρους για περαιτέρω προβληματισμό, καθώς και σύντομοι πίνακες αυτοαξιολόγησης

της κατανόησης και της αισθητικής εμπειρίας των μαθητών/μαθητριών. Στο τέλος του βιβλίου παρατίθεται η βασική δικτυογραφία και βιβλιογραφία που αξιοποιήθηκε κατά την εκπόνηση του εγχειριδίου.

Τέσσερις από τις δεκατέσσερις συστάδες κειμένων – μία για κάθε θεματική περιοχή – παρέχουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο μαθησιακών δραστηριοτήτων σε ομαδοσυνεργατικές μορφές οργάνωσης της τάξης. Σε αυτές προβλέπεται η διαίρεση της τάξης σε τέσσερις ή πέντε ομάδες και προσφέρονται διαφορετικά φύλλα εργασίας για κάθε ομάδα, κοινό φύλλο εργασίας και ενδεικτικές ερωτήσεις για την οργάνωση του διαλόγου και την παρουσίαση των συμπερασμάτων στην ολομέλεια, ενώ υφίσταται η πλαίσιωση από προαναγνωστικές και μετααναγνωστικές δραστηριότητες, όπως και στις λοιπές συστάδες.

Το Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας έχει εμπλουτιστεί με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό (Ψηφιακά Μαθησιακά Αντικείμενα), που ενισχύει τις διδακτικές επιλογές, και έργα τέχνης που δεν περιορίζονται στον ελλαδικό χώρο, αναδεικνύοντας την πανανθρώπινη διάστασή της. Το ψηφιακό υλικό περιλαμβάνει εκτενέστερα λογοτεχνικά και άλλα κείμενα, σύντομα γλωσσάρια, οπτικοακουστικό υλικό, ψηφιακά εργαλεία για ασκήσεις δημιουργικής γραφής και διακαλλιτεχνικής προσέγγισης, καθώς και παιγνιώδεις δραστηριότητες μάθησης και αναστοχασμού. Σε Παράρτημα προσφέρονται, ακόμα, ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα, με στόχο την εύχρηστη αξιοποίηση και την εμπέδωση των λογοτεχνικών όρων που παρουσιάζονται στις συστάδες.

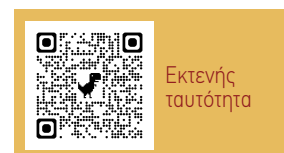
Συνολικά, το περιεχόμενο και η δομή του βιβλίου έχουν σχεδιαστεί με φιλικό τρόπο για τον/τη μαθητή/μαθήτρια (αλλά και για τον/την εκπαιδευτικό). Εναλλάσσονται ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες, από τις οποίες οι πρώτες είναι διατυπωμένες σε β' ενικό πρόσωπο, ενώ οι δεύτερες σε β' πληθυντικό, στοχεύοντας αφενός στην ατομική ενασχόληση, αφετέρου στην εφαρμογή των αρχών της συνεργατικής μάθησης.

Επιπροσθέτως, το Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας Α' Λυκείου «συνομιλεί» τόσο με το Συγγραφικό Σημειωματάριο των μαθητών/μαθητριών όσο και με το Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, οι συστάδες του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας «συναντούν» τα τέσσερα πρότυπα αυτοτελή έργα του Συγγραφικού Σημειωματάριου στη βάση των κοινών θεματικών, ενώ το Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής εφοδιάζει τον/την εκπαιδευτικό με το θεωρητικό πλαίσιο που το Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας αλλά και το Συγγραφικό Σημειωματάριο υλοποιούν.

Με αυτήν την πλαίσιωση οι μαθητές/μαθήτριες προάγουν την αναγνωστική εμπειρία και την κουλτούρα συνεργασίας που έχουν αποκτήσει από τα βιβλία της σειράς του Γυμνασίου, αξιοποιώντας το Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και δημιουργώντας κοινότητες αναγνωστών/αναγνωστριών.

Συνομογραφίες και συμβολισμοί

Αναζήτησε/ Αναζητήστε [...]	Οι αγκύλες περιέχουν λέξεις-κλειδιά για διευκόλυνση της διαδικτυακής αναζήτησης που γίνεται στην τάξη με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού
[1886] (2023)	[έτος πρώτης έκδοσης του λογοτεχνικού έργου στη μητρική του γλώσσα] (έτος έκδοσης που χρησιμοποιήθηκε)
βλ.	βλέπε
Μτφρ.	μετάφραση
ΨΜΑ	Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο
	Αναστοχαστική δραστηριότητα
	Συστάδα με αποκλειστικά ομαδοσυνεργατική μέθοδο

Τα έργα του α' τεύχους

- (x.x.) Δημοτικό τραγούδι / Παραλογή. «Τα ερωτευμένα ξαδέρφια»
- (1713) Κορνάρος, Βιτσέντζος. *Ερωτόκριτος*
- (1811) Ωστεν, Τζέην. *Λογική και Ευαισθησία*
- (1859) Ζαλοκώστας, Γεώργιος. «Το φίλημα»
- (1859) Σολωμός, Διονύσιος. «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»
- (1861) Μπωντλαίρ, Σαρλ. «Η προσευχή ενός ειδωολάτρη». *Τα Άνθη του Κακού*
- (1875-1877) Τολστόι, Λέων. *Άννα Καρένινα*
- (1894,-1897;) Καβάφης, Κ.Π. «Το Σύνταγμα της Ηδονής»
- (1895) Βιζυηνός, Γεώργιος Μ. «Μοσκώβ-Σελήμ»
- (1896) Καρκαβίτσας, Ανδρέας. *Η Λυγερή*
- (1900) Παπαδιαμάντης, Αλέξανδρος. «Όνειρο στο κύμα»
- (1901) Παπαδιαμάντης, Αλέξανδρος. «Υπό την βασιλικήν δρυν»
- (1916) Καβάφης, Κ.Π. «Θάλασσα του πρωϊού»
- (1919) Καμπούρογλου, Δημήτριος Γρ. «Ο τρελός της Αθήνας»
- (1923) Δάφνη, Αιμιλία Στεφ. «Ελληνικές Νύχτες II». *Τα χρυσά κύπελλα*
- (1925) Έλιοτ, Θ.Σ. «Οι Κούφιοι Άνθρωποι»
- (1944) Χατζηλαζάρου, Μάτση. [Απλώνω την αγκαλιά μου και συνάζω]. *Μάης, Ιούνης και Νοέμβρης*
- (1945) Ελύτης, Οδυσσέας. «Άσμα ηρωϊκό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας, Στ' »
- (1946) Καζαντζάκης, Νίκος. *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*
- (1948-1949) Αξιώτη, Μέλπω. *Ρεπουμπλικ-Βαστίλλη*
- (1955) Πατρίκιος, Τίτος. «Πάθη». *Αντιδικίες*
- (1956) Ντάρελ, Τζέραλντ. *Η οικογένειά μου και άλλα ζώα*
- (1960) Ασλάνογλου, Νίκος-Αλέξης. «Πρόσφυγες στην άμμο». *Ο Δύσκολος Θάνατος*
- (1962) Κόντογλου, Φώτης. «Μοιρολόγι». *Το Αϊβαλί η πατρίδα μου*
- (1963) Περίδης, Γιώργος Φιλίππου. «Ο πορτοκαλόκηπος». *Σκληροί καιροί*
- (1970) Μπουκόβσκι, Τσαρλς. «Ο χορός της ζωής»
- (1979) Φρηντ, Έρικ. «Το πάθος του έρωτα - 1»
- (1982) Ραπτόπουλος, Βαγγέλης. *Διόδια*
- (1983) Γαλάζη, Πίτσα. *Σηματωροί. IV*
- (1994) Καζάν, Ηλίας. *Πέρα από το Αιγαίο*
- (1995) Αγγελάκη-Ρουκ, Κατερίνα. *Λυπού*
- (1995) Νικολακοπούλου, Λίνα. «Εγώ μιλάω για δύναμη». *Ανάσα, η Τέχνη της Καρδιάς [Δίσκος]*
- (2008) Καραγάτση, Μαρίνα. *Το Ευχαριστημένο ή Οι Δικοί μου Άνθρωποι*
- (2014) Νταρουίς, Ναζουάν. «Τι άλλο πια να χάσουμε;»
- (2021) Γιόση, Μαίρη. «Τι σημαίνει να είμαι βουνό». *Η κοίτη*

Καλωσόρισμα

Αγαπητά μας παιδιά,

Επιθυμία μας είναι να σας προσφέρουμε ένα διδακτικό εγχειρίδιο που θα αποτελεί ελκυστικό «κέντρο» συνάντησής σας με την ανάγνωση, με τους κόσμους της λογοτεχνίας και, φυσικά, με τα υπόλοιπα μέλη της τάξης σας στο πλαίσιο μιας κοινότητας αναγνωστών/αναγνωστριών. Και επειδή πιστεύουμε βαθιά στην απελευθερωτική δύναμη της λογοτεχνικής γραφής και στη μεταμορφωτική εμπειρία του διαλόγου με αφορμή τα λογοτεχνικά κείμενα, σχεδιάσαμε το βιβλίο με τρόπο που, κατά τη γνώμη μας, συμβάλλει προς αυτές τις κατευθύνσεις.

Σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών, στα βιβλία της Λογοτεχνίας μελετάτε κείμενα όχι μεμονωμένα, αλλά σε σχέση με άλλα κείμενα, οργανωμένα δηλαδή σε συστάδες. Οι συστάδες κειμένων του βιβλίου σας είναι δεκατέσσερις, μία από τις οποίες έχει τοποθετηθεί σε ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο στο τεύχος β'. Για κάθε συστάδα, έχουν επιλεγεί τέσσερα έως πέντε λογοτεχνικά κείμενα που έχουν κοινό θεματικό κέντρο. Πρόκειται για κείμενα διαφορετικών λογοτεχνικών ειδών (ποιήματα, αυτοτελή ή σε αποσπασματική μορφή διηγήματα, αποσπάσματα από νουβέλες, μυθιστορήματα και θεατρικά έργα, καθώς και έντεχνα τραγούδια) από τη νεοελληνική και ξένη μεταφρασμένη παραγωγή, έργα παλαιότερων και σύγχρονων δημιουργών.

Το βιβλίο σας, που αποτελείται από τρία τεύχη, ξεκινά με ανά τεύχος χρονογραμμή της εξέλιξης της Νέας Ελληνικής και της Παγκόσμιας Λογοτεχνίας, όπου εντάσσονται τα προς μελέτη κείμενα. Σε ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο φιλοξενείται εκτενής χρονογραμμή-περιοδολόγηση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Με τον τρόπο αυτόν αντιλαμβάνεστε τη θέση των κειμένων στη διαχρονική πορεία της λογοτεχνίας, τους συσχετισμούς τους με κείμενα που επηρέασαν ή από τα οποία επηρεάστηκαν, τη σύνδεσή τους με την ευρύτερη λογοτεχνική παραγωγή αλλά και με το ιστορικοκοινωνικό περιβάλλον της εποχής που τα «γέννησε».

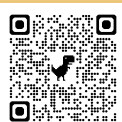
Η οργάνωση των συστάδων αναπτύσσεται σε τρεις φάσεις: «πριν από την ανάγνωση», «κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης» και «μετά την ανάγνωση». Σε κάθε φάση έχετε στη διάθεσή σας ποικιλία δραστηριοτήτων για επιλογή, σε συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό. Επιπλέον, σε καθεμία από τις τέσσερις θεματικές περιοχές του βιβλίου υπάρχει μία συστάδα σχεδιασμένη με τέτοιο τρόπο, ώστε να την προσεγγίσετε αποκλειστικά με ομαδοσυνεργατικές μορφές οργάνωσης της τάξης. Τέλος, για την επέκταση κάθε συστάδας προτείνονται σε ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο και άλλα λογοτεχνικά κείμενα, στην περίπτωση που επιθυμείτε να δημιουργήσετε μία νέα συστάδα με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού ή να αντικαταστήσετε κάποιο από τα κείμενα της συστάδας του βιβλίου.

Βιοεργογραφικά σημειώματα για τους/τις δημιουργούς, λήμματα για τους λογοτεχνικούς όρους, έργα τέχνης και πρόσθετο ψηφιακό υλικό σας εφοδιάζουν ή/και σας ψυχαγωγούν στον «δρόμο» για τον βασικό στόχο: να γίνουν τα λογοτεχνικά κείμενα ο «τόπος» όπου θα γνωρίσετε ουσιαστικότερα τον εαυτό σας και θα συναντηθείτε με τον άλλον/τους άλλους, για να εκφραστείτε δημιουργικά, να προβληματιστείτε από κοινού για θέματα σημαντικά και να απολαύσετε τη λογοτεχνική μετουσίωση των θεμάτων αυτών.

Η Συγγραφική Ομάδα

Η εξέλιξη της Παγκόσμιας και

	Μεσαιωνική Περίοδος 500-1500	Αναγέννηση 1500-1670	Διαφωτισμός 1700-1800		
ΠΕΡΙΟΔΟΙ				Ρομαντισμός 1790-1830	
				Υπερβατισμός 1830-1865	
	Βυζαντινή Κληρονομιά: 1000-1204	Η περίοδος της Φραγκοκρατίας: 1204-1453	Από την Άλωση της Πόλης μέχρι την κατάληψη της Κρήτης από τους Τούρκους: 1453-1669	Από την πτώση της Κρήτης μέχρι την Επανάσταση: 1669-1821	Η Νεοελληνική Λογοτεχνία μετά τον Αγώνα και μέχρι τη γενιά του 1880: 1821-1880
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ / ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ	Δημώδης Λογοτεχνία Δημοτικό τραγούδι	Ευρωπαϊκή Αναγέννηση Η Κρητική Αναγέννηση Ο Πετραρχισμός στην Κύπρο (16ος αιώνας) Θρησκευτικός Ουμανισμός στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα του 16ου αι. Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός	Οι διδάσκαλοι του Γένους νεοελληνική ρητορική, εκκλησιαστική ρητορεία Νεοελληνικός Διαφωτισμός	Νεοκλασικισμός Ρομαντισμός	
ΓΕΝΙΕΣ/ ΣΧΟΛΕΣ				Ο πνευματικός κύκλος των Φαναριωτών στην Κωνσταντινούπολη	Επανησιακή Σχολή Παλαιά Αθηναϊκή Σχολή (Αθηναϊκός Ρομαντισμός)

Γραμματολογική Ταξινόμηση και Περιοδολόγηση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας

Βικτωριανή περίοδος
1837-1901

Μοντερνισμός
1900-1945

Μεταμοντερνισμός
1950-σήμερα

Υπαρξισμός
1850-σήμερα

Ρεαλισμός
1820-1920

Γενιά Μπίτνικ
1950-1960

Νατουραλισμός
1870-1920

Η νεότερη περίοδος
της Νεοελληνικής
Λογοτεχνίας:
1880-1930

Η Μεταπολεμική Λογοτεχνία:
από τα τέλη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου
έως τα τέλη του 20ού αιώνα
Η Λογοτεχνία στις αρχές του 21ου αιώνα

Παρνασσισμός
Αισθητισμός
Συμβολισμός
Ηθογραφία
Ρεαλισμός
Νατουραλισμός
Μοντερνισμός
Υπερρεαλισμός

Υπαρξισμός
Μοντερνισμός
Εξηρεσιονισμός
Παράλογο
Μεταμοντερνισμός
Νέο μυθιστόρημα (nouveau roman)
Πρωτοποριακές τάσεις

Γενιά του 1880
(Νέα Αθηναϊκή Σχολή)
Γενιά του 1920
Γενιά του 1930

Μεταπολεμική ποίηση
Μεταπολεμική πεζογραφία
Α΄ μεταπολεμική γενιά
Β΄ μεταπολεμική γενιά
Ποιητική γενιά του 1970
Ποιητική γενιά του 1980
Νεότεροι Δημιουργοί

Ευχαριστίες στους ακόλουθους φορείς και πρόσωπα των οποίων τα έργα αξιοποιήσαμε στην έντυπη/ ψηφιακή μορφή αυτού του σχολικού βιβλίου:

Γιάννης Αγγελάκας, Ανέμη-Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών, Ανοικτή Βιβλιοθήκη, Αρκάς, Βιβλιοθήκη Αετοπουλείου Δήμου Χαλανδρίου, Βιβλιοθήκη Σπάρτης και Αρχείο Νικηφόρου Βρεττάκου, Βιβλιονet, Γνωμικολογικόν, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, ΔΕΘ, Δήμος Ελευσίνας, Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Εθνικό Θέατρο, Εκδόσεις Άγκυρα, Εκδόσεις Άγρα, Εκδόσεις Αιώρα, Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Ι.Δ. Κολλάρου & Σίας Α.Ε., Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Εκδόσεις Γαβριηλίδης, Εκδόσεις Γιαλός, Εκδόσεις Γιουβάνης, Εκδόσεις Γκοβόστη, Εκδόσεις Γρηγόρη, Εκδόσεις Διόπτρα, Εκδόσεις Δίφρος, Εκδόσεις Δόμος, Εκδόσεις Δωδώνη, Εκδόσεις Δωρικός, Εκδόσεις Γ.Κ. Ελευθερουδάκης Α.Ε., Εκδόσεις Ελληνική παιδεία Α.Ε., Εκδόσεις επικαιρότητα, Εκδόσεις Ερμής, Εκδόσεις Gutenberg, Εκδόσεις Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος, Εκδόσεις Ηριδανός, Εκδόσεις Θεμέλιο, Εκδόσεις Ιανός, Εκδόσεις Ίκαρος, Εκδόσεις Κάκτος, Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο, Εκδόσεις Καστανιώτη, Εκδόσεις Κατσάνος, Εκδόσεις Κέδρος, Εκδόσεις Κίχλη, Εκδόσεις Κοντύλι, Εκδόσεις Λέσχη, Εκδόσεις Λιβάνης, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Εκδόσεις Μπιλιέτο, Εκδόσεις Νέα Σύνορα, Εκδόσεις Νεφέλη, Εκδόσεις Νίκας, Εκδόσεις Ολκός, Εκδόσεις Παρατηρητής (Θεσσαλονίκης), Εκδόσεις Παρουσία, Εκδόσεις Πατάκη, Εκδόσεις POLARIS, Εκδόσεις Πόλις, Εκδόσεις Σμίλη, Εκδόσεις Σοκόλης, Εκδόσεις Στιγμή, Εκδόσεις Ταξιδευτής, Εκδόσεις της Σχολής ΙΜΠ [Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου], Εκδόσεις Το Ροδακίό, Εκδόσεις Τρία Φύλλα, Εκδόσεις ΥΠΑΙΘ-ΙΕΠ-ΙΤΥΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ, Εκδόσεις Ύψιλον/βιβλία, Εκδόσεις Ψυχογιός, Εκδοτική Αθηνών, ΕΚΠΑ, Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης (ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ), ΕΜΣΤ, Ένωση Προφορικής Ιστορίας (ΕΠΙ), ΕΡΤ, Εστία, Εταιρεία Ελλήνων Συγγραφέων, Εταιρεία Ελλήνων Φιλολόγων, Εταιρεία Παπαδιαμαντικών Σπουδών, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας-Ίδρυμα Σχολής Μωραΐτη, εφημερίδα Αυγή, εφημερίδα Η Καθημερινή, εφημερίδα Ριζοσπάστης, Τάσος Ζιάκκας, Ισίδωρος Ζουργός, ηλεκτρονικό περιοδικό Roeticanet, ηλεκτρονικό περιοδικό Χάρτης, Ίδρυμα Βασίλη και Ελίτας Γουλανδρή, Ίδρυμα Κωστή Παλαμά, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Ίδρυμα Ονάση (ψηφιακό αρχείο Κ.Π.Καβάφη), Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, Κάλλιπος (Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις), Κάπα Εκδοτική, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ), Γεώργιος Κόρδης, Αθηνά Κοροούλη, Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος [=ΚΘΒΕ], Κώστας Λιόντης, Λυδία Μάγου, Κώστας Μαζάνης, Ανδρέας Μαΐμαριδης και Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (Μ.Ι.Ε.Τ.), Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Μουσείο Ν. Καζαντζάκη, Μουσείο Καποδίστρια, Μουσείο Μπενάκη, Μουσείο Νεοελληνικής Τέχνης Δήμου Ρόδου, Μυριόβιβλος, Νεοελληνική Βιβλιοθήκη-Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη της Ακαδημίας Αθηνών, Λίνα Νικολακοπούλου, Αντώνης Ξένος και Θέατρο Βήματα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου-Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων-Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Πάρις Παρασχόπουλος, Παρατηρητήριο για την πρόληψη της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, Σάββας-Αλέξανδρος Παυλίδης, περιοδικό Ελληνικός Πολιτισμός, περιοδικό Ελί-τροχος, περιοδικό Μετρονόμος, περιοδικό Σύγκριση, Μαρίνα Περίδου, Πινακοθήκη Ε. Αβέρωφ, Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης, Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας, Ποιείν/Επιθεώρηση Ποιητικής Τέχνης, Κατερίνα Πολέμη, Βαγγέλης Ραπτόπουλος, Βασιλική Σελιώτη, Γιάννης Σμαραγδής, Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού, Στέγη Βιτσέντζος Κορνάρος, Στέγη Γραμμάτων Κωστής Παλαμάς, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων [=Σ.Δ.Ω.Β.], Τηλεοπτικός Σταθμός της Βουλής των Ελλήνων, Υπουργείο Πολιτισμού, Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Φωτόδεντρο, Γιώργος Χαρώνης, Μαρία Χατζηγεωργίου, Χορός της Ιεράς γυναικείας αδελφότητας του Ιερού Σταυροπηγιακού-Πατριαρχικού Μετοχίου Ευαγγελισμού της Θεοτόκου της Ιεράς Μονής Σίμωνος Πέτρας Ορμυλίων Χαλκιδικής, Σταύρος Ψηρούκης, Ψηφιακό Αποθετήριο της Ακαδημίας Αθηνών, Ateneum, Birmingham Museums, BLOD-Bodosaki Lectures on Demand (Ιστότοπος Ιδρύματος Μποδοσάκη), bookpress.gr, CNN-Greece, diastixo.gr, europeana, Finnish National Gallery, Fitzwilliam Museum, fractalart.gr, Gallerie dell'Accademia/Venice, Getty Museum Collection, goodreads.com, in.gr, Library of Congress, LiFO, Los Angeles County Museum of Art (LACMA), Lost Bodies (μουσικό σχήμα), mixanitouxronou.gr, Musée du Louvre, National Galleries of Scotland, National Gallery of Art (Washington), New Britain Museum of American Art, Slovak National Gallery (webumenia), Smithsonian American Art Museum, Statens Museum for Kunst (National Gallery of Denmark), State Russian Museum/St.Petersburg, The Art Institute of Chicago, The Cleveland Museum of Art, The Metropolitan Museum of Art/The Met Museum (New York), The Rijksmuseum (Amsterdam), The Walters Art Museum, Tretyakov Gallery, Uffizi Gallery, Van Gogh Museum, Vaticano Museo, Wellcome Collection, Wikimedia Commons, wordpress.com, Yale Art Gallery Collection (Mary Gertrude Abbey Fund), Yale Center for British Art/ D.C. Paul Mellon Fund, Yale University Press.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Με τη λογική
ή με το συναίσθημα;

Αντώνης Απέργης (x.x.). Χωρίς τίτλο.
Πηγή: Μουσείο Νεοελληνικής
Τέχνης Δήμου Ρόδου

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ (1909). Αντάμωση Ερωτόκριτου και Αρετούσας.
Πηγή: Μουσείο Νεοελληνικής Τέχνης Δήμου Ρόδου

[...] Οι λογισμοί είναι σαϊτιές, καρδιά μου είν' το σημάδι,
και μάχονται, και ποιος μπορεί να τα συβάσει ομαδί;
Ο Πόδος, όντε βουληθεί και θέλει να νικήσει,
γνώση δεν εί' ουδέ δύναμη να τον-ε πολεμήσει. [...]

Βιτσέντζος Κορνάρος, *Ερωτόκριτος*

Κάδουμαι εδώ και πλάδω ανθρώπους
απάνω στη δική μου εικόνα,
γενιά, που νάναι σαν κι εμένα,
να κλαίει και νάχει βάσανα,
νάχει χαρές κι απόλαφες
και να σου δείχνει καταφρόνια,
καθώς εγώ!

Γκαίτε, «Προμηθέας»
(Μτφρ. Νίκος Α. Σερεσλής)

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Οι σημαντικότεροι λογοτέχνες έχουν διεισδύσει στα μύγια της ανθρώπινης ψυχής και την έχουν σκιαγραφήσει στα έργα τους προσπαθώντας να ερμηνεύσουν τις φωτεινές και σκοτεινές όψεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Τα κείμενα της συστάδας έχουν ως κοινό τόπο τα πάθη του έρωτα. Η επιβολή της «λογικής» από εξωτερικούς παράγοντες, όπως το χάσμα της κοινωνικής τάξης, η υπακοή στην πατρική εξουσία και ο θεσμός του προξενιού στον *Ερωτόκριτο*, οι τύψεις, οι ενοχές, ο εγωϊσμός και τα ηθικά διλήμματα στην περίπτωση της *Άνας Καρένινα*, η συνειδητοποίηση της απομάκρυνσης του ερωτικού αντικειμένου στην περίπτωση του *Γιάννη*, του «τρελού της Αθήνας», οδηγούν, αντίστοιχα, άλλοτε σε πράξεις αυτοθυσίας, άλλοτε – σε ακραίες περιπτώσεις – στην αυτοχειρία και άλλοτε στον παραλογισμό και στην τρέλα.

Τα κείμενα της συστάδας

Κορνάρος, Βιτσέντζος [1713] (1998). *Ερωτόκριτος*. Ενότητα Α, στ. 149-188 (απόσπασμα). Έμμετρο μυθιστόρημα.

Τολστόι, Λέων [1875-1877] (2021, β΄ ανατύπωση). *Άνα Καρένινα* (Α. Αλεξάνδρου, Μτφρ.) (αποσπάσματα). Μυθιστόρημα.

Φρηντ, Έριχ [1979] (2012). «Το πάθος του έρωτα – 1» (Ε. Σταγκουράκη, Μτφρ.). Ποίημα.

Καμπούρογλου, Δημήτριος Γρ. [1919] (1987). «Ο τρελός της Αθήνας» (αποσπάσματα). Διήγημα.

Χατζηλαζάρου, Μάτση [1944] (2021). [Απλώνω την αγκαλιά μου και συνάζω]. Ποίημα.

Λέξεις – κλειδιά

αφηγητής, έρωτας, ευθύς λόγος/πλάγιος λόγος/ελεύθερος πλάγιος λόγος, κοινωνικός ρεαλισμός, λογική, μοντέρνα ποίηση, πάθος, παραδοσιακή ποίηση, ρεαλισμός, συναίσθημα, υπερρεαλισμός, ψυχολογικός ρεαλισμός

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- εντοπίζει τις διαφορές ανάμεσα στην παραδοσιακή και τη μοντέρνα ποίηση
- ασχολείται με διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης του ίδιου θέματος, της σύγκρουσης μεταξύ λογικής και ερωτικού συναισθήματος ή πάθους, από τους/τις δημιουργούς
- διακρίνει ομοιότητες και διαφορές στον τρόπο που προσεγγίζουν τον έρωτα δημιουργοί διαφορετικών τόπων και εποχών
- διακρίνει τους αφηγηματικούς τρόπους που αξιοποιεί ο/η λογοτέχνης/λογοτέχνιδα
- αντιλαμβάνεται όρους, όπως ρεαλισμός, ψυχολογικός ρεαλισμός, κοινωνικός ρεαλισμός, υπερρεαλισμός, ευθύς λόγος/διάλογος, πλάγιος λόγος και ελεύθερος πλάγιος λόγος
- διακρίνει τον τύπο του αφηγητή και τον ρόλο του στην αφήγηση
- υποβάλλεις δικά σου ερωτήματα και να δίνεις τις δικές σου απαντήσεις, σε σχέση με τα θέματα που πραγματεύονται τα κείμενα της συστάδας

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Γράψε αυθόρμητα στο τετράδιό σου, τι σημαίνει για σένα «συναίσθημα» και τι «λογική». Στη συνέχεια, διαμόρφωσε μια λίστα συναισθημάτων που σου έρχονται στο μυαλό. Χώρισέ τα σε δύο κατηγορίες: *θετικά συναισθήματα* και *αρνητικά συναισθήματα*.
2. Δες τους ορισμούς στα λήμματα «συναίσθημα»¹ και «λογική»² στις υποσημειώσεις και στη συνέχεια, γράψε στο τετράδιό σου μια σύντομη βιωματική εμπειρία κατά την οποία έκρινες ότι έπρεπε να προτάξεις τη λογική έναντι του συναισθήματος ή το αντίθετο.
3.
 - α) «— Αντίο, είπε η αλεπού. Ιδού το μυστικό μου. Είναι πολύ απλό: βλέπουμε μόνο με την καρδιά. Την ουσία δεν μπορούμε να τη δούμε με τα μάτια»,³ γράφει ο Antoine De Saint-Exupéry στον *Μικρό Πρίγκιπα*.
 - β) «πάντων νοῦς κρατεῖ», υποστηρίζει ο φιλόσοφος Αναξαγόρας, υπέρμαχος της Λογικής.⁴
 - γ) Ο Αριστοτέλης, στο έργο του *Ηθικά Νικομάχεια*, αναφέρεται στην αρετή ως ένα είδος μεσότητος⁵ (βλ. ΨΜΑ).
Τα πάθη ανέκαθεν υπερέβαιναν τη λογική και αυτή η σύγκρουση ενέπνευσε αμέτρητες ιστορίες μυθοπλασίας στην παγκόσμια λογοτεχνία, στο θέατρο, στον κινηματογράφο και στην τέχνη γενικότερα. Συζητήστε ομαδικά στην τάξη και, με τη μέθοδο του καταγισμού ιδεών, αναφέρετε παραδείγματα υπέρ των απόψεων που υποστηρίζουν ότι θα πρέπει να επικρατεί η λογική (Αναξαγόρας) ή το συναίσθημα (De Saint-Exupéry) ή το «μέσον» (Αριστοτέλης). Χωρισμένοι/χωρισμένες σε ομάδες, γράψτε τα επιχειρήματά σας υπέρ της άποψης που θα επιλέξετε και διεξαγάγετε έναν αγώνα λόγου/αντιλογίας.
4.
 - α) Ο τραγουδοποιός από την Κρήτη Λουδοβίκος των Ανωγείων, για τον δίσκο *Ποια Πάθη Από Τον Έρωτα* (Lyra, 2008), έχει μελοποιήσει στίχους από το έμμετρο μυθιστόρημα του Βιτσέντζου Κορνάρου *Ερωτόκριτος* υπό τον τίτλο «Ο όρκος της Αρετούσας»: «*Τα λόγια σου Ρωτόκριτε,/φαρμάκιν εβαστούσα,/ουδ' όλιζα ουδ' ανήμενα/τ' αυτιά μου ότι ακούσα.// Διώξε τσι αυτούς τσι λογισμούς/κι έγνοια καμιά μην έχης,/μη θέλῃς να ξαναρωτάς/το πράμα που κατέχεις.//Και πώς μπορώ να σ' αρνηθώ-/κι α θέλω, δε μ' αφήνει/τούτη η καρδιά, που εσύ βαλες/στσ' αγάπης το καμίνι.// Κι α δε θελήση η μοίρα μας/να σμίξωμεν ομάδι,/η ψη σου ας έρθῃ να με βρη/χαιράμενη στον Άδη.*» Αναζήτησε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΤΩΝ ΑΝΩΓΕΙΩΝ – Ο ΟΡΚΟΣ ΤΗΣ ΑΡΕΤΟΥΣΑΣ | OFFICIAL AUDIO RELEASE] και άκουσε τους μελοποιημένους στίχους.
 - β) Αναζήτησε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [Η ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ – Ο ΟΡΦΕΑΣ] και παρακολούθησε το ντοκιμαντέρ animation για τον μύθο του Ορφέα (12:18 min - 23:07 min).⁶

Ηθικά
Νικομάχεια

¹ συναίσθημα: ευχάριστη ή δυσάρεστη ψυχική κατάσταση που προκαλείται από αισθήματα, παραστάσεις ή σκέψεις. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

² λογική: 1. ακολουθία ιδεών, σκέψεων, γεγονότων με εσωτερική συνέπεια, συνάφεια, 2. ο τρόπος με τον οποίο σκέφτεται, συλλογίζεται κάποιος. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

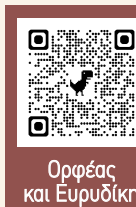
³ Saint-Exupéry Antoine de, 1984: 74.

⁴ Στεφανόπουλος, κ.ά., 2002: 228 (55. Απόσπ 12).

⁵ *Μνημοσύνη*, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας.

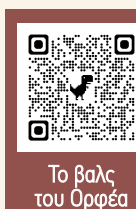
⁶ Busnel, F. - Bergege, S.- Garcia, J. (Σκηνοθέτες/Σκηνοθέτιδες). *Η Μυθολογία των Ελλήνων*. ARTE (Παραγωγός: 2015), EPT3 (Μεταγλώττιση: 2016).

- γ) Παρατήρησε προσεκτικά τον πίνακα ζωγραφικής του Carl Goos, *Ορφέας και Ευρυδίκη* (1826) (βλ. ΨΜΑ) που είναι εμπνευσμένος από τον μύθο που παρακολούθησες, και υπόθεσε τι μπορεί να εκφράζει η κίνηση των χεριών και των σωμάτων των δύο μορφών.
- δ) «Κι α δε θελήση η μοίρα μας/να σμίξωμεν ομάδι./η ψη σου ας έρθη να με βρη/χαιράμενη στον Άδη» ακούσαμε παραπάνω στο τραγούδι-«Όρκο» της Αρετούσας. Στον αρχαιοελληνικό μύθο, ο Ορφέας κατεβαίνει στον Άδη, για να συναντήσει την αγαπημένη του. Με αφορμή τις δύο αυτές ιστορίες, των Ορφέα-Ευρυδίκης και Ερωτόκριτου-Αρετούσας, γράψε ένα κείμενο (200-250 λέξεων) για τη δύναμη της αγάπης που υπερβαίνει τη λογική. Δώσε έναν τίτλο στο κείμενό σου. Πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σου, η αποτυχία του Ορφέα να επαναφέρει την Ευρυδίκη στον κόσμο των ζωντανών;

Ορφέας
και Ευρυδίκη

5. Για την παράσταση του θεατρικού έργου *Ευρυδίκη* της Sarah Ruhl (Θέατρο Πορεία, 2012) σε μετάφραση και σκηνοθεσία του Δημήτρη Τάρλουου, ο Στρατής Πασχάλης έγραψε τους στίχους του τραγουδιού «Το βαλς του Ορφέα», που μελοποίησε η Κατερίνα Πολέμη. Προσέξτε τους στίχους: «[...] ήρθα ως εδώ/ για να σε κοιτώ/ εδώ/ κι ώσπου να σε βρω/ θα σε κυνηγώ/ πες μου αν θες εσύ/ κάποτε η φυγή/σου 'δωσε φιλί/ μέσ' απ' την πληγή/ μέσ' απ' τη φωνή/ βγήκε η μουσική.»⁷ Ακούστε το τραγούδι (βλ. ΨΜΑ). Στη συνέχεια, συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης για τη σχέση τέχνης και συναισθήματος.

Το βαλς
του Ορφέα

6. Το έργο του John William Godward (1861-1922) *Το Σινιάλο* (*The Signal*), θίγει ένα διαχρονικό θέμα. Το θαλασσινό τοπίο στο βάθος, η χειρονομία της νεαρής γυναίκας και το διάφανο φόρεμά της, που κυματίζει ελαφρά σαν σημαία, τι μπορεί να υποδηλώνουν; Πλάσε μια φανταστική ιστορία.

John William Godward (1899). *Το Σινιάλο* (*The Signal*). Πηγή: Getty Museum Collection

⁷ Πασχάλης, 2024: 51-52.

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Βιτσέντζος Κορνάρος, Ερωτόκριτος (απόσπασμα)

[...]

ΠΟΙΗΤΗΣ

Εχάθηκε ο Πολύδωρος, του Φίλου του ν' ακούσει
το πράμα οπού δεν όλπιζε⁸ τα χείλη του να πούσι. 150
Και με βαρύ αναστεναμό, και μ' όψιν αλλαμένη,
στρέφεται στο Ρωτόκριτον, κ' έτσι του συντυχαίνει.⁹

ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ

«Αδέρφι, τά¹⁰ σου γρίκησα,¹¹ τά μου 'χεις μιλημένα,
ποτέ μου δεν τα λόγιαξα, μουδ' όλπιξα σε σένα,
να βάλεις έτοιό¹² λογισμόν, κ' έτσι να κιντυνεύγεις, 155
και πράματα ανημπόρετα κι άμοιαστα να γυρεύγεις·
γιατί σ' εκράτου' γνωστικόν, άνθρωπον παιδεμένο,
μα, σα θωρώ, εκομπώνουμουν,¹³ ως το 'χω γρικημένο.

Και σα μου λες πως ήβαλες το λογισμόν αυτεινό,
σήμερο κάνω απόφαση, και κουζουλό¹⁴ σε κρίνω. 160

Η Ρηγοπούλα, σα γρικώ, Αγάπη δεν κατέχει,
ουδέ λογιάζει το ποτέ, μηδ' έτοιες έγνοιες έχει.

Κ' εσύ πώς αποκότησες,¹⁵ και πώς στο νου σου εμπήκε;
Να φυτευτεί τέτοιο δεντρό, πώς στην καρδιά σου αφήκε;

Οπού 'χει φύλλα βλαβερά, καρπό φαρμακεμένο, 165
κι από τη ρίζα ως την κορφήν τ' αγκάδια γεμισμένο·
ο ανθός του είν' θανατερός, το πωρικό¹⁶ του βλάφτει,
αντίς αέρος και δροσάς, σαν το καμίνι ανάφτει.

Αν η Αρετούσα ήθελε βαλθει να σ' αγαπήσει,
εσύ δεν ήμοιαζε ποτέ να μπεις εις έτοιαν κρίση· 170
μα μάλιστα τον Πόδον τση να διώξεις από σένα,
και να μακρύνεις από 'πά,¹⁷ να πορπατείς στα ξένα,
παρά σ' Αγάπη έτοιιας Κεράς να μπεις, να κιντυνεύγεις,
και το κακό σου μοναχός να δέ' να το γυρεύγεις.

⁸ όλπιζε: ήλιπιζε, έλιπιζε.

⁹ συντυχαίνω: συναντώ, ανταμώνω, συνομιλώ.

¹⁰ τα: αυτά.

¹¹ γρικώ: 1. ακούω, 2. καταλαβαίνω. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹² έτοιό: τέτοιο.

¹³ κομπώνομαι: αυταπατάμαι, γελιέμαι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁴ κουζουλό: ανόητος, τρελός. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁵ αποκotώ: αποτολμώ. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁶ πωρικό: οπωρικό, φρούτο. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁷ επά ή επαέ: επίρρημα της κρητικής διαλέκτου που σημαίνει: εδώ, εδώ που είμαι.

Εις-ε Παλάτια Βασιλιών¹⁸ τα μάτια όντε¹⁹ στραφούσι, 175
 πρέπει να τα δοξάζουσι και να τα προσκυνούσι·
 γιατί οι αυλές των Αφεντών έχουν αφτιά κι ακούσι,
 και τα τειχιά του Παλατιού μάτια και συντηρούσι.²⁰

«Κ' εσύ πώς αποκότησες και μπήκες σ' έτοια Πάδη;
 Η Ρηγοπούλα ίντα²¹ να πει, Ρωτόκριτε, αν το μάθει; 180
 Αν το νοήσει κ' ήβαλεν Πόθο σ' αυτεινή ο νους σου,
 κακά αποδόματα²² θωρώ εσέ και του Κυρού²³ σου·
 να σας ξορίσουν από 'πά, φτωχούς να σας-ε κάμου»,
 ετούτα κι άλλα πλι' άσκημα θε' να 'ν' προυκιά του γάμου.
 Μετάστρεψε το λογισμόν τούτον οπού σε κρίνει, 185
 μην πά' κι ανάψεις μιά φωτιάν οπού ποτέ δε σβήνει.
 Πούρι²⁴ του ανθρώπου εδόθηκε, κ' είναι το φυσικό του,
 να διαμετρά²⁵ τα πράματα με το λογαριασμό του.
 [...]

Βιτσέντζος Κορνάρος

(1553-1613 ή 1614)

Έλληνας ποιητής, από τους κυριότερους εκπροσώπους της Κρητικής Αναγέννησης. Ταυτίζεται με τον γιο τού Ιακώβου Κορνάρου και της Ζαμπέτας Ντεμέτζο. Γεννήθηκε στην Τραπεζούντα της Σητείας το 1553 και ήταν γόνος εξελληνισμένης βενετσιάνικης οικογένειας. Μετά το 1590 εγκαταστάθηκε στον Χάνδακα (σημερινό Ηράκλειο), όπου παντρεύτηκε, απέκτησε δύο κόρες και ανέλαβε διοικητικά αξιώματα. Ο αδερφός του Ανδρέας, επίσης συγγραφέας, είχε ιδρύσει εκεί την Ακαδημία λογίων των Stravaganti, μέλος της οποίας έγινε και ο Βιτσέντζος. Κορυφαίο του έργο είναι το έμμετρο μυθιστόρημα 10.012 στίχων *Ερωτόκριτος*. Τυπώθηκε για πρώτη φορά στη Βενετία το 1713. Ορισμένοι μελετητές αποδίδουν στον Βιτσέντζο Κορνάρο και το θρησκευτικό δράμα *Η θυσία του Αβραάμ*. Ο ποιητής πέθανε στον Χάνδακα το 1613 ή το 1614 από άγνωστη αιτία και θάφτηκε στο μοναστήρι του Αγίου Φραγκίσκου.

Πηγή: [Στέγη Βιτσέντζος Κορνάρος](#)

¹⁸ Βασιλιών: Βασιλιάδων.

¹⁹ όντε: όταν.

²⁰ συντηρώ: συγκρατώ εικόνες, βλέπω.

²¹ (ε)ίντα: τι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²² αποδόματα: έσοδα, κέρδη στην κρητική ντοπιολαλιά.

²³ Κύρης: (εδώ) πατέρας. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²⁴ πούρι: επίρρημα της κρητικής διαλέκτου που σημαίνει: λοιπόν, μάλιστα, βέβαια, πράγματι.

²⁵ διαμετρώ: υπολογίζω, κρίνω, σκέφτομαι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

► Κρητική Λογοτεχνία

Η κρητική λογοτεχνία αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της Ενετοκρατίας στην Ελλάδα (13ος-17ος αιώνες) και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα και πιο πλούσια κεφάλαια στην Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Βασικά χαρακτηριστικά της κρητικής λογοτεχνίας είναι: α) ως προς τη γλώσσα, η χρήση της κρητικής διαλέκτου· β) ως προς τη θεματολογία, ζητήματα που αφορούν στην αγάπη, τον έρωτα, τη φύση, την ελευθερία, τον ηρωισμό και τον θάνατο· γ) ως προς τη μορφή, η τήρηση του μέτρου (συντάδεκαπεντασύλλαβος στίχος). Όπως επισημαίνει και ο Λίνος Πολίτης, «το πιο ουσιώδες χαρακτηριστικό της είναι ότι, έξω από την πρώιμη *Βοσκοπούλα* (αωνύμου) και από το ωριμότερο έργο, τον *Ερωτόκριτο* (Βιτσέντζου Κορνάρου), όλα τα έργα της περιόδου αυτής είναι έργα θεατρικά. [...]». Εκτός από τα δύο παραπάνω που αναφέρθηκαν, επίσης εμβληματικά έργα είναι: *Η Θυσία του Αβραάμ*, *Ο Κατσ(ζ)ούρμπος* και η *Ερωφίλη* του Γεωργίου Χορτάτη.

Πηγές: Συγγραφική Ομάδα και Πολίτης, 1998: 65-66

► Παραδοσιακή ποίηση

[...] Η θεμελιώδης διαφορά ανάμεσα στην παραδοσιακή και τη μοντέρνα ποίηση έχει να κάνει με τους κανόνες στους οποίους νιώθει υποχρεωμένος να υπακούει ο ποιητής (ή και το αντίθετο). Πιο συγκεκριμένα ο παραδοσιακός ποιητής σεβόμενος το μέτρο, την ομοιοκαταληξία, τη διαίρεση του ποιήματος σε στροφές με ίσο αριθμό στίχων (η πιο συνηθισμένη στροφή στην παγκόσμια ποίηση είναι η τετράστιχη) και τον αριθμό των συλλαβών σε κάθε στίχο [...] αποφεύγει τους διασκελισμούς, προσέχει πολύ την επιλογή των λέξεων αποφεύγοντας όσες θεωρεί «αντιποιητικές», επιζητεί τα σχήματα λόγου και τον εκφραστικό πλούτο και, γενικά, κάνει ό,τι μπορεί ώστε το ποίημα να απέχει πολύ από τον καθημερινό λόγο και φυσικά από τον πεζό λόγο. Τέλος, ένα παραδοσιακό ποίημα χαρακτηρίζεται από αλληλουχία νοημάτων, ενώ ο τρόπος που εκφράζονται τα νοήματα αυτά δεν αμφισβητεί τη λογική μας ή τον κόσμο γύρω μας και όσα γνωρίζουμε γι' αυτόν· γι' αυτόν τον λόγο, άλλωστε, ένα παραδοσιακό ποίημα δεν θέτει ιδιαίτερα προβλήματα στον αναγνώστη σε ό,τι αφορά την κατανόηση και προσπαθεί να του προσφέρει την αισθητική απόλαυση μέσα από την τήρηση των συμβάσεων και των κανόνων [...].

Στη νεοελληνική ποίηση, η παραδοσιακή ποίηση καλύπτει τον 19ο αιώνα και σχηματικά τις πρώτες δύο δεκαετίες του 20ού αιώνα (έως το 1920 περίπου).

Πηγές: Συγγραφική Ομάδα και Cuddon, 2010: 403-404

► Γκράφικ νόβελ (Εικονογραφημένο μυθιστόρημα/ αφήγηση)

Το εικονογραφημένο μυθιστόρημα αποτελεί ένα διαφορετικό είδος αφηγηματικής μυθοπλασίας που συνδυάζει γραπτό λόγο και εικόνα. Στο εικονογραφημένο μυθιστόρημα (μετάφραση του όρου στα αγγλικά: *graphic novel*) χρησιμοποιείται η αφηγηματική γλώσσα των κόμικς. Ως προς την έκταση, ο ελάχιστος αριθμός σελίδων θα πρέπει να είναι οι 150, ο ίδιος αριθμός που διαχωρίζει στον χώρο της λογοτεχνίας ένα «μυθιστόρημα» από μία «νουβέλα».

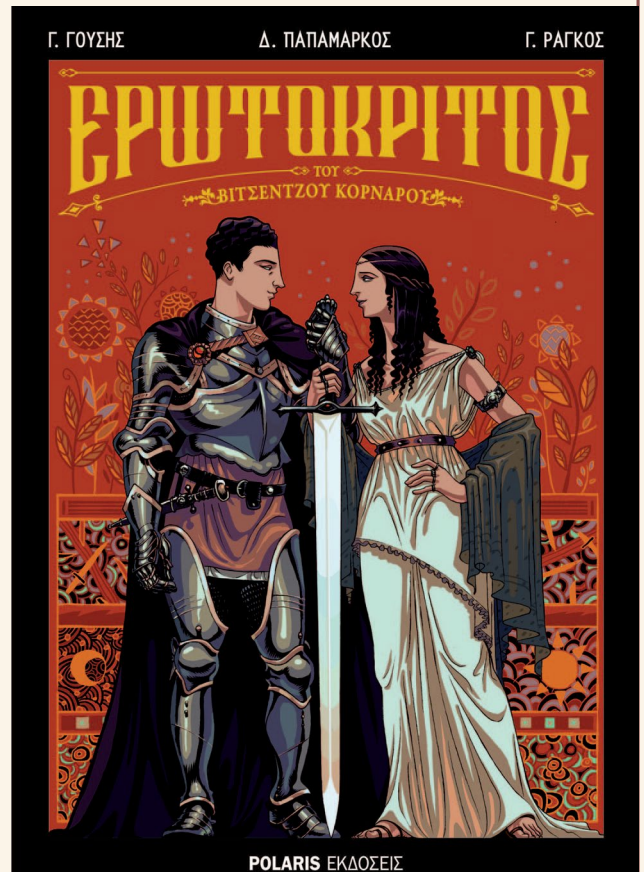
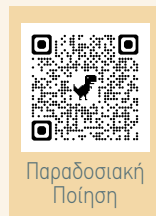
Πηγές: Συγγραφική Ομάδα και Κρητικός, Π. - Σαμπάνικου, Ε. «Graphic novel: Ένα νέο αφηγηματικό είδος.» [Σελιδοδείκτες, Πολυμεσικός οδηγός για τη λογοτεχνία και την ανάγνωση](#)

- α) Αξιοποιώντας το βιογραφικό σημείωμα για τον Βιτσέντζο Κορνάρο και το υλικό από τη [Στέγη Βιτσέντζος Κορνάρος](#), παρουσίασε στην ολομέλεια τον ποιητή του *Ερωτόκριτου*.

β) Αναζήτησε στην αρχή της συστάδας το έργο τέχνης του Θεόφιλου Χατζημιχαήλ *Αντάμωση Ερωτόκριτου και Αρετούσας* στη συλλογή ζωγραφικής του Μουσείου Νεοελληνικής Τέχνης Δήμου Ρόδου. Περιέγραψε τις δύο μορφές. Ποια συναισθήματα των δύο νέων αποδίδονται μέσα από τη στάση των σωμάτων τους;
- Διάβασε προσεκτικά το απόσπασμα από την ενότητα Α του *Ερωτόκριτου* και γράψε τα ονόματα των προσώπων που πρωταγωνιστούν στον διάλογο. Αναζήτησε [[ΣΤΕΓΗ ΒΙΤΣΕΝΤΖΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ](#) [ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ](#)] ή ψάξε στη σχολική βιβλιοθήκη και διάβασε για την υπόθεση και τα μέρη του έργου. Πότε διαδραματίζεται η σκηνή σε σχέση με την υπόθεση του έργου;
- Ο *Ερωτόκριτος* αποτελεί κορυφαίο έργο της Κρητικής Λογοτεχνίας και αντιπροσωπευτικό δείγμα παραδοσιακής ποίησης. Δικαιολόγησε:

α) την ένταξή του στην Κρητική Λογοτεχνία λαμβάνοντας υπόψη το ομότιτλο λήμμα και

β) τον χαρακτηρισμό του ως παραδοσιακού ποιήματος, αφού θυμηθείς τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ποίησης (βλ. ΨΜΑ).
- Το απόσπασμα έχει τη μορφή θεατρικού διαλόγου. Δραματοποιήστε το συνεργατικά στην τάξη, λαμβάνοντας υπόψη και τις σκηνοθετικές οδηγίες που δίνονται άμεσα ή έμμεσα σε αυτό.
- Ο Πολύδωρος απευθύνεται με καταιγισμό ερωτήσεων στον Ερωτόκριτο. Ποιους προβληματισμούς τού θέτει; Εκφράστε τους με την τεχνική του διαδρόμου συνείδησης: μπίτε σε δύο σειρές και δημιουργήστε έναν διάδρομο από όπου περνάει ο Ερωτόκριτος, τον οποίο υποδύεται ένας συμμαθητής σας, ενώ εσείς διατυπώνετε τις σκέψεις και τα διλήμματά του, ώστε εκείνος να εκφράσει τις τελικές του αποφάσεις.
- Στο γκράφικ νόβελ *Ερωτόκριτος*,²⁶ δείτε ποιες είναι οι παρατηρήσεις και οι συμβουλές του Πολύδωρου προς τον Ερωτόκριτο. Συζητήστε ποιες διαφορές παρατηρείτε ανάμεσα στο γκράφικ νόβελ και στο κείμενο. Προτιμάτε την εικονογραφημένη απόδοση ή την κειμενική; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

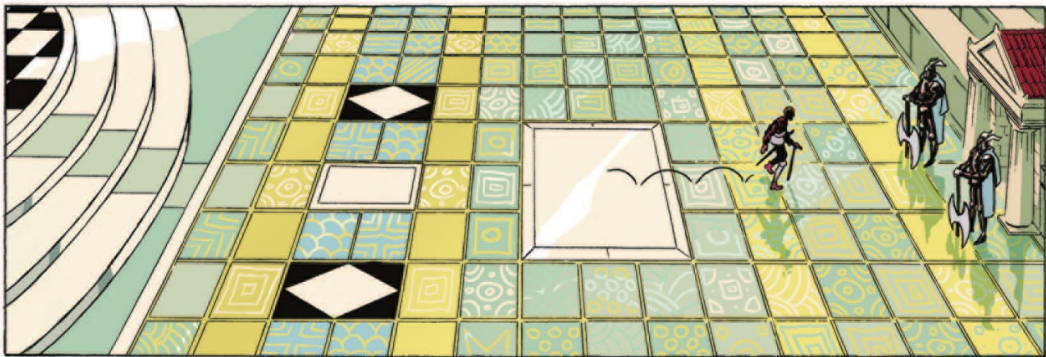
²⁶ Γούσης - Παπαμάρκος - Ράγκος, 2016: εξώφυλλο και 14-15.

ΒΑΣΙΛΙΑ ΜΟΥ,
ΑΠ' ΤΟ ΝΑ ΜΑΣ
ΞΑΝΘΡΕΥΜΕΙΣ
ΕΧΕΙ, ΚΑΝΥΤΕΡΑ
ΚΟΝΕ ΜΑΣ
ΤΟ ΚΕΦΑΛΙ.

ΚΑΛΑ, ΚΑΛΑ...
ΦΥΓΕ ΤΩΡΑ!

Ο Ρωμύλιος σαν τον τρέλο
πάντα έστεκε κι εθύρει,
τον τόπο όπου επορεύετο
η ηδονομυημένη κούρη.

κι εβόλευζε καθημερινό
εις την καρδιά του μέγα,
κείνες τού τόξου ομορφιές
οπού τον εβλάπτεα.

ΕΡΧΟΜΑΙ,
ΣΤΟ ΛΕΟ ΞΑΝΑ, ΚΑΛΑ ΕΚΑΝΕΣ
ΚΑΙ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕ ΤΙΣ ΒΡΑΔΙΝΕΣ
ΒΟΛΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΟΥ
ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ, ΓΙΑΤΙ
ΟΛΗ Η ΑΘΗΝΑ ΕΧΕΙ ΓΕΜΙΣΕΙ
ΜΕ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ.

ΑΜΑ
ΤΙ ΕΧΕΙΣ ΠΑΙΔΕΙ;
ΔΕ ΒΡΑΙΝΕΙΣ ΑΥΤΟ
ΤΟ ΣΗΝΙ, ΔΕΝ ΤΡΟΣ,
ΔΕ ΦΡΟΝΙΖΕΙΣ
ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΟΥ.

ΚΑΛΑ ΤΑ ΛΕΣ,
ΠΙΘΑΝΩΣ, ΑΜΑ
Ο ΕΡΧΕΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΠΕΤΟΥΣΑ ΜΕ ΕΧΕΙ
ΠΑΡΑΝΩΣΕΙ.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Λέων Τολστόι, Άννα Καρένινα (αποσπάσματα)
(Μτφρ. Άρης Αλεξάνδρου)

Ivan Kramskoi (1883). *Το πορτραίτο μιας άγνωστης γυναίκας* (Portrait of an Unknown Woman). Tretyakov Gallery. Πηγή: Wikimedia Commons

Πίνακας «που λέγεται ότι ο Ρώσος ζωγράφος Ιβάν Κραμσκόι (1837-1887) τον εμπνεύστηκε από τον χαρακτήρα της Άννας Καρένινα».²⁷

[...] Και η Άννα άρχισε να σκέφτεται τις σχέσεις της, που ως τα τότε απέφευγε να τις αναλογιστεί. «Τί γύρευε σε μένα; Όχι τόσο τον έρωτα όσο την ικανοποίηση του εγωισμού του». Αναδυότανε τα λόγια του, τις εκφράσεις του προσώπου του, που δύμιζαν υποταχτικό σκυλί τις πρώτες μέρες της γνωριμίας τους. «Ναι, δριαμβολογούσε με την επιτυχία του. Φυσικά, ήταν και ερωτευμένος, κυρίως, όμως, ήταν περήφανος για την επιτυχία του. Ήμουνα το καύχημά του. Τώρα όλ' αυτά περάσανε. Δεν έχει πια να περηφανεύεται για τίποτα. Τώρα μόνο να ντρέπεται του μένει. Πήρε από μένα όλα όσα μπορούσε να πάρει και τώρα δεν του χρειάζομαι πια. Μ' έχει βαρεθεί και προσπαθεί να μη μου φερθεί ανέντιμα. Χτες του ξέφυγε και είπε πως θέλει το διαζύγιο και το γάμο για να κάψει τα καράβια του.²⁸ Μ' αγαπάει, μα πώς; The zest is gone.²⁹ Αυτός θέλει να εντυπωσιάσει τον κόσμο και είναι πολύ ευχαριστημένος με τον εαυτό του», σκέφτηκε βλέποντας έναν κοκκινομάγουλο εμποροϋπάλληλο, που πήγαινε καβάλα σ' ένα μαύρο άλογο. «Ναι, δεν του αρέσω πια σαν πρώτα. Αν φύγω από κοντά του, κατά βάθος θα ευχαριστηθεί».

²⁷ Τολστόι, 2021: 20.

²⁸ καίω τα καράβια μου: αποφασίζω να αφαιρέσω από τον εαυτό μου τη δυνατότητα διαφυγής ή υπαναχώρησης.

²⁹ Η θέρμη, η μαγεία έχει καθεί. (Σημείωση του Μεταφραστή)

Αυτό δεν ήταν εικασία, τώρα τό 'βλεπε πεντακάθαρα, στο εκτυφλωτικό φως που της αποκάλυψε το νόημα της ζωής και των ανθρώπινων σχέσεων.

«Ο έρωτάς μου γίνεται όλο και πιο φλογερός, ενώ ο δικός του όλο σβήνει· αυτός είναι ο λόγος που χωρίζουμε», συνέχισε τις σκέψεις της η Άννα. «Και δεν υπάρχει τρόπος να διορθωθεί το πράγμα. Για μένα δεν υπάρχει τίποτε άλλο απ' αυτόν και απαιτώ να μου δίνεται όλο και πιο πολύ. Ενώ αυτός θέλει όλο και πιο πολύ ν' απομακρυνθεί από μένα. Πριν συνδεθούμε, πηγαίναμε ο ένας προς τη μεριά του άλλου, ύστερα όμως αρχίσαμε να βαδίζουμε ακράτητοι προς διαφορετικές κατευθύνσεις. Κι είναι αδύνατο ν' αλλάξουν τα πράγματα. Μου λέει πως τον ζηλεύω παράλογα κι εγώ η ίδια έλεγα στον εαυτό μου πως η ζήλια μου είναι παράλογη. Όμως αυτό δεν είναι αλήθεια. Δεν τον ζηλεύω, απλούστατα δεν είμαι ευχαριστημένη μαζί του. [...] Μήπως τάχα δεν το ξέρω πως δε θα του πέρναγε απ' το νου να με απατήσει, πως δεν έχει καμιά πρόθεση να παντρευτεί τη Σορόκινα, πως δεν είναι ερωτευμένος με την Κίττυ, πως δε θα με απατήσει ποτέ του; Όλ' αυτά τα ξέρω, δεν είναι όμως αρκετά για να με παρηγορήσουν. Αν, χωρίς να μ' αγαπάει, θα είναι από καθήκον καλός και τρυφερός μαζί μου, αν δεν θα είναι όπως τον θέλω, τότε χίλιες φορές καλύτερα να με μισεί! Αχ, σωστή κόλαση! Έχει πάψει από καιρό να μ' αγαπάει. Κι όπου τελειώνει η αγάπη, αρχίζει το μίσος. Αυτοί οι δρόμοι μου είναι τελείως άγνωστοι. Κοίτα κάτι λόφοι κι όλο σπίτια, σπίτια... Και στα σπίτια μένουν άνθρωποι και άλλοι άνθρωποι... Πόσοι είναι, αμέτρητοι κι όλοι τους μισούν ο ένας τον άλλο. Ε, ας κάτσω να σκεφτώ τι θέλω για να είμαι ευτυχισμένη. Λοιπόν; Παίρνω το διαζύγιο, ο Αλεξέι Αλεξάντροβιτς³⁰ μου δίνει τον Σεριόζα³¹ και παντρεύομαι τον Βρόνσκι». ³² [...] «Λοιπόν, θα πάρω το διαζύγιο και θα 'μαι γυναίκα του Βρόνσκι. [...] Κι ανάμεσα σε μένα και τον Βρόνσκι ποιο καινούργιο αίσθημα θα επινοήσω; Θα μου είναι αρκετό το ότι απλώς δε θα υποφέρω, ενώ δε θα 'μαι ευτυχισμένη; Όχι και πάλι όχι!» απάντησε στον εαυτό της χωρίς να διστάσει καθόλου. «Αυτό είναι αδύνατον να το δεχτώ! Μας χωρίζει η ζωή, εγώ τον κάνω δυστυχισμένο και αυτός εμένα και κανείς δεν μπορεί ν' αλλάξει, να μας κάνει διαφορετικούς απ' ό,τι είμαστε. Κάναμε ό,τι μπορούσαμε, προσπαθήσαμε, δεν πάει άλλο. [...]»

Καθώς προχώραγε μέσ' απ' το πλήθος προς την αίθουσα της πρώτης δέσεως, αναθυμότανε λίγο λίγο τις λεπτομέρειες της κατάστασής της και ξανασκεφτότανε τις αποφάσεις που είχε πάρει και απορρίψει. Και πάλι, μια η ελπίδα και μια η απόγνωση άρχισαν να φαρμακώνουν τις πληγές της κατακουρασμένης, καταβασανισμένης της καρδιάς. [...]

«Πού σταμάτησα; Έλεγα πως δεν μπορώ να φανταστώ μια ζωή που να μην είναι μαρτύριο, πως όλοι μας είμαστε πλασμένοι για να υποφέρουμε και πως όλοι μας το ξέρουμε αυτό και επινοούμε τρόπους για να ξεγελιόμαστε. Όταν όμως δεις την αλήθεια, τι πρέπει να κάνεις;»

³⁰ Ο Αλεξέι Αλεξάντροβιτς Καρένιν, σύζυγος της Άννας.

³¹ Ο Σεργκέι «Σεριόζα» Αλεξέι Καρένιν, γιος του Καρένιν και της Άννας.

³² Ο Αλεξέι Κιρίλοβιτς Βρόνσκι, εραστής της Άννας.

– Γι' αυτό του δόθηκε του ανθρώπου η λογική, για ν' απαλλάσσεται από καθετί που τον ενοχλεί, είπε γαλλικά η κυρία, που ήταν φανερό πως έμεινε πολύ ευχαριστημένη με τη φράση της.

Αυτά τα λόγια ήταν σαν μια απάντηση στη σκέψη της Άννας. [...]

Όταν το τρένο έφτασε στο σταθμό, η Άννα βγήκε με το πλήθος των άλλων επιβατών, προσπαθώντας να τους αποφύγει, σα να 'τανε χολεριασμένοι.³³ σταμάτησε στην πλατφόρμα, προσπαθώντας να θυμηθεί γιατί ήρθε εδώ και τι σκόπευε να κάνει. [...]

Και ξάφνου θυμήθηκε τον άνθρωπο που πάτησε το τρένο, εκείνη την ημέρα που πρωτοσυναντήθηκε με τον Βρόνσκι και κατάλαβε τι έπρεπε να κάνει. Κατέβηκε με γρήγορο, ανάλαφρο βήμα τα σκαλοπάτια που άρχιζαν απ' την αντλία του νερού και τέλειωναν δίπλα στις ράγες· εκεί, σταμάτησε, ακουμπώντας σχεδόν στο τρένο που πέρασε από μπροστά της. [...]

Ένας μουζικάκος,³⁴ μουρμουρίζοντας κάτι ακατάληπτο, χτύπαγε ένα σίδερο. Και το κερί, που στο φως του η Άννα διάβαζε το βιβλίο της ζωής, γεμάτο ανησυχίες, απάτες, βάσανα και κακίες, φούντωσε κι έλαμψε με ζωηρότερο από ποτέ άλλοτε φως και της φώτισε όλα όσα ήταν ως τα τότε στο σκοτάδι και ύστερα τριζοβόλησε,³⁵ τρεμπόλαιξε και έσβησε για πάντα. [...]

Λέων Τολστόι (Лев Николаевич Толстой) (1828-1910)

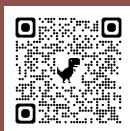
Ο κόμης Λέων Τολστόι γεννήθηκε το 1828 στη Ρωσία. Έμεινε ορφανός σε ηλικία εννέα ετών, ανατράφηκε από μια ηλικιωμένη θεία του, μορφώθηκε από Γάλλους οικοδιδασκάλους και γράφτηκε στο Πανεπιστήμιο του Καζάν το 1844. Το 1847 εγκατέλειψε τις σπουδές του και, αφού περιπλανήθηκε μερικά χρόνια, κατατάχθηκε εθελοντικά στο στρατό, όπου και υπηρέτησε ως κατώτερος αξιωματικός στον Πόλεμο της Κριμαίας, για να αποστρατευτεί το 1857. Το 1862 ο Τολστόι παντρεύτηκε τη Σοφία Μπερς, όμως ο γάμος τους σηματοδεύτηκε από δυστυχία και πικρές απογοητεύσεις για τον ίδιο. Άρχισε να κρατάει ημερολόγιο το 1847 για λόγους ενδοσκόπησης και αυτοκριτικής, χρησιμοποιώντας το και ως πηγή υλικού όχι μόνο για τα μεγάλα του έργα, *Πόλεμος και ειρήνη* (1869) και *Άννα Καρένινα* (1877), δύο από τα σπουδαιότερα μυθιστορήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, αλλά και για τα υπόλοιπα βιβλία του. Αναζητώντας μια θρησκευτική βάση στη ζωή, ο Τολστόι οδηγήθηκε σε έναν νέο χριστιανισμό, βασιζόμενο σε μια δική του ερμηνεία των Ευαγγελίων. Πέθανε σε ηλικία 82 ετών, το 1910.

Άλλα σπουδαία έργα του: *Οι Κοζάκοι*, *Ο θάνατος του Ιβάν Ιλιτς*, *Η σονάτα του Κρούτζερ*, *Χατζή Μουράτ*, *Εξομολόγηση*, *Ανάσταση*, *Ο πατέρας Σέργιος*.

Πηγή: Τολστόι, 2021: οπισθόφυλλο

Βίος και έργο
Λέοντος Τολστόι

Ενδεικτική
εργογραφία
Λέοντος Τολστόι

³³ χολεριασμένος: (λαϊκότρ.) που έχει χολέρα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁴ μουζίκος: Ρώσος χωρικός της τσαρικής εποχής, εξαρτημένος από γαιοκτήμονα και συνήθως εξασθλιωμένος. [ρωσ. музик = ανθρωπάκος, κατώτερος άνθρωπος, χωριάτης]. Μουζικάκος (υποκορ.). Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁵ τριζοβολώ και τριζοβολάω: τρίζω πολύ και συνεχώς, τριζοκοπώ. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

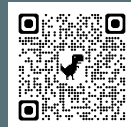
► Ρεαλισμός

Καλλιτεχνική/λογοτεχνική τεχνοτροπία (καλλιτεχνικό/λογοτεχνικό ρεύμα). Πρεσβεύει την πιστή και πειστική απεικόνιση της κοινωνικής πραγματικότητας. Εφαρμόζει, δηλαδή, την αρχή της αληθοφάνειας (της αριστοτελικής «μιμήσεως»). Ουσιαστικά, ο ρεαλιστής λογοτέχνης/πεζογράφος απεικονίζει πιστά τα κοινωνικά προβλήματα σε ορισμένο τόπο και χρόνο (π.χ. τη φτώχεια, την ανεργία, την εκμετάλλευση του ανίσχυρου από τον ισχυρό, την υποδεέστερη θέση της γυναίκας μέσα στην ανδροκρατούμενη κοινωνία και, γενικότερα, τις άδικες και άνισες σχέσεις που δημιουργεί το κεφαλαιοκρατικό/καπιταλιστικό οικονομικοκοινωνικό σύστημα: *κοινωνικός/κριτικός ρεαλισμός*). Συγχρόνως, ο ρεαλιστής λογοτέχνης δεισιδύει στον ψυχισμό του ήρωα/των ηρώων. Αναλύει τις συναισθηματικές διακυμάνσεις τους, τα κίνητρα των πράξεών τους, τις αντιλήψεις, τη βιοθεωρία και την κοσμοθεωρία τους, τις εσωτερικές τους αντιφάσεις, τις συγκρούσεις τους ανάμεσα στις επιθυμίες τους και τις κοινωνικές επιταγές, ανάμεσα στον προσωπικό τους κώδικα αξιών και στον κυρίαρχο κοινωνικό/πολιτισμικό αξιακό κώδικα (*ψυχολογικός ρεαλισμός*). Βλ. και ΨΜΑ Ρεαλισμός.

Ρεαλισμός

Ο ρεαλισμός εμφανίζεται στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία γύρω στα 1850 και έπειτα, ως εναντίωση στον ρομαντισμό (στο ξεχείλισμα της φαντασίας, στο έντονο μεταφυσικό στοιχείο). Στη νεοελληνική λογοτεχνία/πεζογραφία εμφανίζεται έντονα γύρω στο 1880 και ύστερα, με το μυθιστόρημα *Λουκής Λάρας* (1879) του Δ. Βικέλα και με τα διηγήματα του Γ.Μ. Βιζυηνού, του Α. Παπαδιαμάντη, του Α. Καρκαβίτσα και άλλων (στο πλαίσιο της ελληνικής ηθογραφίας). Πρώιμες φανερώσεις του ρεαλισμού εντοπίζονται στα λογοτεχνικά πεζογραφήματα *Θάνος Βλέκας* (1855) του Π. Καλλιγά, *Η πάπισσα Ιωάννα* (1866) του Ε. Ροΐδη και *Η Στρατιωτική ζωή εν Ελλάδι* (1870-71) άγνωστου συγγραφέα. Βλ. και ΨΜΑ Ρεαλισμός: Δυναμικός εννοιολογικός/νοητικός χάρτης.

Ρεαλισμός:
Δυναμικός
εννοιολογικός/
νοητικός χάρτης

Πηγές: Συγγραφική Ομάδα και Παρίσης Ι. - Παρίσης, Ν., χ.χ.: [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων Ρ](#)

Sir Edward Burne-Jones (1905).
Το βιβλίο των λουλουδιών - Ερωτικό κουβάρι
(*The Flower Book - Love in a Tangle*).
Πηγή: Birmingham Museums

► Ευθύς Λόγος (Ε.Λ.)

Σ' ένα λογοτεχνικό αφήγημα-πεζογράφημα (κατά κανόνα), ο ευθύς λόγος εμφανίζεται στους αφηγηματικούς τρόπους του εκφωνημένου-εξωτερικού μονολόγου (όταν κάποιος ενδοκειμενικό πρόσωπο μιλάει, λέει τις σκέψεις του), του εσωτερικού μονολόγου (όταν κάποιος εσωκειμενικός ήρωας εμφανίζεται να σκέφτεται) και του διαλόγου (όταν κάποια πρόσωπα συνομιλούν -συζητούν).

Οι αφηγηματικές ενδείξεις προσανατολίζουν προς το είδος του ευθέος λόγου που αποτελεί εκφωνημένο -εξωτερικό μονόλογο ή εσωτερικό μονόλογο (για το διάλογο των ενδοκειμενικών προσώπων, προφανώς, δεν χρειάζεται επεξήγηση).

Ένα απλό, σύντομο παράδειγμα:

- Ο Δημήτρης είπε:
Τι ωραία μέρα σήμερα! / «Τι ωραία μέρα σήμερα!» ➔ εκφωνημένος-εξωτερικός μονόλογος του Δημήτρη.
- Ο Δημήτρης σκέφτηκε:
Τι ωραία μέρα σήμερα! / «Τι ωραία μέρα σήμερα!» ➔ εσωτερικός μονόλογος του Δημήτρη.

Πηγή: Συγγραφική Ομάδα

► Πλάγιος Λόγος (Π.Λ.)

Σ' ένα λογοτεχνικό αφήγημα-πεζογράφημα (κατά κανόνα), ο αφηγητής παρουσιάζει τα λόγια/τις σκέψεις/τα συναισθήματα ενός (άλλου) ενδοκειμενικού προσώπου σε γ' πρόσωπο, τηρώντας τους γραμματικοσυντακτικούς κανόνες του πλάγιου λόγου (π.χ. είπε ότι..., σκέφτηκε ότι..., ένιωσε ότι...).

Ένα απλό, σύντομο παράδειγμα:

- Ο Δημήτρης είπε/σκέφτηκε ότι έχει ωραίο καιρό σήμερα.

Πηγή: Συγγραφική Ομάδα

► Ελεύθερος Πλάγιος Λόγος (Ε.Π.Λ.)

Σ' ένα λογοτεχνικό αφήγημα-πεζογράφημα (κατά κανόνα), ο αφηγητής μεταφέρει τα λόγια, κυρίως, όμως, τις σκέψεις/τα συναισθήματα ενός (άλλου) ενδοκειμενικού προσώπου σε γ' πρόσωπο, όχι όμως στο πλαίσιο του αυστηρού πλάγιου λόγου, αλλά πιο ελεύθερα (π.χ. παραλείπεται το «ότι»). Ο Ε.Π.Λ. αποτελεί έναν ιδιαίτερος λεπταίσθητο αφηγηματικό τρόπο, μέσω του οποίου ο αφηγητής ενσωματώνει -στον τριτοπρόσωπο λόγο του- σκέψεις/συναισθήματα ενός (άλλου) ήρωα. Ενώ θα μπορούσε να εκθέσει τους συλλογισμούς του ήρωα μέσω του εσωτερικού μονολόγου, ο αφηγητής το πράττει μέσω του Ε.Π.Λ.

Μάλιστα, όταν ο αφηγητής φαίνεται, από τα συμφραζόμενα, ότι αποδέχεται τις σκέψεις του ενδοκειμενικού ήρωα /προσώπου, μιλάμε για Ε.Π.Λ. σύμφωνο ή εμφατικό. Αντίθετα, όταν ο αφηγητής (δια)φαίνεται ότι διαφωνεί με τις σκέψεις του ενδοκειμενικού ήρωα, μιλάμε για Ε.Π.Λ. ειρωνικό ή παράφωνο (που είναι και ο πιο δεξιολογικός).

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα:

Ο Δημήτρης σκέφτηκε [τι] ωραίο καιρό έχει σήμερα. Θα βγει να περπατήσει κάτω από τον λαμπερό, ανοιξιάτικο ήλιο.

Πηγή: Συγγραφική Ομάδα

1. Αξιοποιώντας το βιογραφικό σημείωμα και τα σχετικά ΨΜΑ για τη ζωή και το έργο του Λ. Τολστόι (σ. 26), συζητήστε για τον βαθμό εμπλοκής του συγγραφέα στην ιστορία της Άννας Καρένινα.
2. Προεκτάσεις του λογοτεχνικού ρεύματος του ρεαλισμού στη Ρωσία είναι ο *ψυχολογικός ρεαλισμός* και ο *κοινωνικός ρεαλισμός*. Αφού μελετήσεις τους ορισμούς των τριών όρων (βλ. σ. 27), περιγράψε στο τετράδιό σου την κλιμάκωση των συναισθημάτων της Άννας και σκιαγράφησε τον χαρακτήρα της.³⁶
3. Στο κείμενο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί σε μεγάλο βαθμό τον ευθύ λόγο, βάζοντας την ηρωίδα να εκφράζει τις σκέψεις της σε α' πρόσωπο (εσωτερικός μονόλογος).
 - α) Αφού μελετήσεις τις πληροφορίες για τον ευθύ λόγο (σ. 28), εντόπισε στο κείμενο τα αντίστοιχα αποσπάσματα και δικαιολόγησε τη χρήση του.
 - β) Ξαναγράψε το απόσπασμα: «*Ο έρωτάς μου γίνεται όλο και πιο φλογερός... δεν είμαι ευχαριστημένη μαζί του*» μετατρέποντας τον ευθύ λόγο σε πλάγιο και κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές. Τι αλλάζει στην αφήγηση; Βλ. και ΨΜΑ Γλωσσάρι Αφηγηματολογία: *οπτική γωνία και εστίαση* στο Παράρτημα του τεύχους.
4. Αναζήτησε [*Η Καρένινα στο τρένο* Σελιδοδείκτες] και [*Η αυτοκτονία της Καρένινα* Σελιδοδείκτες] και παρακολούθησε, από τον Πολυμεσικό οδηγό για τη λογοτεχνία και την ανάγνωση *Σελιδοδείκτες*, δύο σκηνές από την ομώνυμη ταινία *Anna Karenina* (MGM, 1935) του Clarence Brown με πρωταγωνίστρια την Greta Garbo: τη σκηνή στο τρένο και τη σκηνή της αυτοκτονίας (βλ. και ΨΜΑ). Σχολίασε στο τετράδιό σου τις ομοιότητες και τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις οπτικές κινηματογραφικές εικόνες και τις λεκτικές εικόνες του κειμένου (δηλαδή τις εικόνες που πλάθεις με τη δική σου φαντασία διαβάζοντας το κείμενο). Ποιες προτιμάς και γιατί;
5. Αναζήτησε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [*UNHAPPY GIRL (2017 Remaster)*] και άκουσε το τραγούδι των Doors, *Unhappy Girl (Δυστυχισμένο κορίτσι)*³⁷ (βλ. και ΨΜΑ). Σύγκρινε το περιεχόμενο των στίχων με τον ψυχικό κόσμο της Άννας Καρένινα. Στη συνέχεια, γράψε στο τετράδιό σου τις σκέψεις σου για τις πιθανές αιτίες που προκαλούν τη θλίψη και το αδιέξοδο στις δύο γυναικείες μορφές· ποιες συμβουλές θα τους έδινες, για να βγουν από αυτά;

Η Καρένινα στο τρένο

Καρένινα - η τελευταία σκηνή

Δυστυχισμένο Κορίτσι (Doors)

Edvard Munch (1903). *Η Καρφίτσα. Eva Mudocci* (The Brooch. Eva Mudocci).
(Λιθογραφία σε λεπτό ιαπωνικό χαρτί).
John H. Wrenn Memorial Collection.
Πηγή: The Art Institute of Chicago

³⁶ Βλ. και τα ακόλουθα: «Ο Βλαντίμιρ Ναμπόκοφ χαρακτήρισε την Άννα Καρένινα "μία από τις μεγαλύτερες ερωτικές ιστορίες στην παγκόσμια λογοτεχνία". Κατά κοινή αναγνώριση το σπουδαιότερο μυθιστόρημα του 19ου αιώνα, η Άννα Καρένινα, έχει θεωρηθεί η πνευματική αυτοβιογραφία του Τολστόι. Με φόντο την αυτοκρατορική Ρωσία, το βιβλίο είναι ένας εμπριθής και σύνθετος στοχασμός πάνω στον παράφορο έρωτα και στην ολέθρια απιστία. Παντρεμένη με έναν ισχυρό κυβερνητικό παράγοντα, η Άννα Καρένινα είναι μια ωραία γυναίκα που ερωτεύεται βαθιά έναν πλούσιο αξιωματικό του στρατού, τον κομψό κόμη Βρόνσκι. Προσπαθώντας απεγνωσμένα να βρει την αλήθεια και το νόημα στη ζωή της, αψηφά απερίσκεπτα τις συμβάσεις της ρωσικής κοινωνίας και εγκαταλείπει τον σύζυγο και τον γιο της για να ζήσει με τον εραστή της. Ο περίγυρός της την καταδικάζει και την εξοστρακίζει, και η ίδια παθαίνει συχνά κρίσεις ζήλιας που αποξενώνουν τον Βρόνσκι, με αποτέλεσμα να βουλιάζει σιγά σιγά σε μια αδιέξοδη κατάσταση.» (Τολστόι, 2021: εξώφυλλο).

³⁷ Morrison, J. & Densmore, J. & Manzarek, R. & Krieger, R. (Συνθέτες, Στιχουργοί). Morrison, J. (Ερμηνευτής) (1967). «Unhappy Girl». *Strange Days* [Δίσκος]. P.A. Rothchild (Παραγωγή). The Doors Music Company.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Έριχ Φρηντ, Το πάθος του έρωτα - 1 (Μτφρ. Έλενα Σταγκουράκη)

Edward Burne-Jones (περ. 1870).
Έρωτας και Ψυχή (Cupid and Psyche).

Πηγή: Yale Center for British Art,
Yale Art Gallery Collection,
Mary Gertrude Abbey Fund

Το πάθος του έρωτα

1.

Ό,τι είναι

Είναι παραλογισμός

λέει η λογική

Είναι ό,τι είναι

λέει η αγάπη

Είναι δυστυχία

λέει ο υπολογισμός

Δεν είναι άλλο παρά πόνος

λέει ο φόβος

Είναι αδιέξοδο

λέει η αντίληψη

Είναι ό,τι είναι

λέει η αγάπη

Είναι γελοίο

λέει ο εγωισμός

Είναι αφελές

λέει η επιφύλαξη

Είναι αδύνατο

λέει η εμπειρία

Είναι ό,τι είναι

λέει η αγάπη

Έριχ Φρηντ (Erich Fried)

(1921-1988)

Ο Έριχ Φρηντ ήταν Αυστριακός ποιητής, μεταφραστής και δοκιμιογράφος. Γεννήθηκε το 1921 στη Βιέννη και πέθανε το 1988 στο Μπάντεν-Μπάντεν της Γερμανίας. Ήταν ο κύριος εκπρόσωπος της πολιτικής ποίησης στη Γερμανία στην περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ μεγάλη απήχηση είχαν και τα ερωτικά του ποιήματα (*Liebesgedichte*, 1979).

Πηγή: Erich Fried, «Εξι ποιήματα» (Α. Μαυρομάτης, Μτφρ.).

[Ποιείν.gr. Επιθεώρηση Ποιητικής Τέχνης.](#)

Καταχώρηση από: Παστάκας, Σ., 18/08/2015

▶ Χαρακτηριστικά Νεοτερικής ή Μοντέρνας Ποίησης

Χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι, ως προς τη μορφή, ο ελεύθερος στίχος, η διάλυση των συμβάσεων της ομοιοκαταληξίας, του μέτρου και ο εσωτερικός ρυθμός του ποιήματος. Το περιεχόμενό του είναι κρυπτικό και πολυσημικό. Οι μεταφορικές εικόνες εμφανίζουν μια ρευστή, ακαθόριστη, σημασιακή ποικιλία. Στη νεοελληνική ποίηση, η μοντέρνα ποίηση παρουσιάζεται δυναμικά με την ποιητική συλλογή του Γ. Σεφέρη *Στροφή* (1931). Πρόδρομος της μοντέρνας ποίησης είναι ο Τ. Παπατσώνης.

[...] Οι Ευρωπαίοι προτιμούν τον όρο «μοντέρνα ποίηση», ενώ στην Ελλάδα έχει καθιερωθεί ο όρος «νεωτερική ποίηση». [...] Η θεμελιώδης διαφορά ανάμεσα στην παραδοσιακή και τη μοντέρνα ποίηση έχει να κάνει με τους κανόνες στους οποίους νιώθει υποχρεωμένος να υπακούει ο ποιητής (ή και το αντίθετο).

Πηγές: Συγγραφική Ομάδα και Cuddon, 2010: 403-404

▶ Μοντερνισμός

Βασικό γνώρισμα της ποίησης του μοντερνισμού είναι η διάλυση της μορφής και η διάθεση για πειραματισμό. Ο ελεύθερος στίχος εξοστρακίζει το μέτρο και την ομοιοκαταληξία· οι γραμματικοί και οι συντακτικοί κανόνες παραβιάζονται· οι προτάσεις γίνονται αποσπασματικές και ελλειπτικές, τα σημεία στίξης καταργούνται. Τα διακοσμητικά στοιχεία και η φροντίδα για το «ωραίο ύφος» εγκαταλείπονται και συχνά επιλέγονται στοιχεία που ως τότε θεωρούνταν αντι-ποιητικά. Οι τολμηρές μεταφορές και οι απροσδόκητοι και ετερόκλητοι συνδυασμοί λέξεων κυριαρχούν· οι εικόνες ή οι ελεύθεροι συνειρμοί αφθονούν, ιδίως στην υπερρεαλιστική ποίηση. Η ποιητική γλώσσα γίνεται συμβολική, ελλειπτική, υπαινικτική, πολύσημη, ενώ αδιαφορεί για τις συμβάσεις και την ανάγκη κατανόησης. Η θραύση —συχνά η ολοκληρωτική άρνηση— της παραδοσιακής μορφής, σε συνδυασμό με την έντονη επιρροή της ψυχανάλυσης σε πολλούς ποιητές, απελευθερώνει την καταλυτική λειτουργία της φαντασίας και του ονείρου, υποδηλώνοντας την κατάρρευση της λογικής συνοχής του κόσμου.

Πηγή: Παρίσης, Ι. - Παρίσης, Ν., x.x.: [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων](#). Μ

Μοντέρνα Ποίηση

Ακούω την Αγάπη

1. Μετά από την εκφραστική ανάγνωση του ποιήματος από μαθητή/μαθήτρια στην τάξη, συζητήστε αν ανήκει στη μοντέρνα ή στην παραδοσιακή ποίηση. Αιτιολογήστε τις απαντήσεις σας. **Βλ. και ΨΜΑ.**
2. Σχολίασε την επιλογή του ρηματικού χρόνου· τι πετυχαίνει με αυτήν ο ποιητής; Άλλαξε τον ρηματικό χρόνο. Τι παρατηρείς ότι αλλάζει στο μήνυμα του ποιήματος ανάλογα με τον ρηματικό χρόνο που επέλεξε να χρησιμοποιήσεις;
3. Αναζήτησε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [ΤΡΥΠΕΣ - ΑΚΟΥΩ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ |TRIPES – ΑΚΟΥΩ ΤΙΝ ΑΓΑΠΙ (1996)] και άκου το τραγούδι «Ακούω την Αγάπη».³⁸ Κατόπιν διάβασε τους στίχους του τραγουδιού (**βλ. ΨΜΑ**). Γράψε ή ηχογράφησε ένα κείμενο (100-120 λέξεων περίπου), με τις εντυπώσεις σου, συγκρίνοντας το τραγούδι με το ποίημα του Έρικ Φρηντ ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο.
4. **α)** Ποιοι είναι οι ορισμοί του πάθους του έρωτα στο ποίημα και από ποιον προέρχονται κάθε φορά; Συμπληρώστε συνεργατικά έναν πίνακα όπως τον παρακάτω.

Ποιος ορίζει;	Ορισμός

- β)** Ποιος ορισμός αντιπροσωπεύει τη δική σου θεώρηση;
- γ)** Ποια φράση λειτουργεί ως επωδός³⁹ στο ποίημα και γιατί; Ξαναδιάβασε τώρα το ποίημα στην τάξη ή ηχογράφησε και ανάρτησέ το στην ψηφιακή πλατφόρμα της τάξης.

³⁸ Συγκρότημα «Τρύπες» (Συνθέτες). Αγγελάκας, Γ. (Στιχουργός-Ερμηνευτής) (1996). «Ακούω την Αγάπη». *Κεφάλι γεμάτο χρυσάφι* [Δίσκος]. Αθήνα: MINOS EMI.

³⁹ επωδός: στροφή ή στίχοι τραγουδιού ή ποιήματος που επαναλαμβάνονται (ρεφρέν). Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Δημήτριος Γρ. Καμπούρογλου, Ο τρελός της Αθήνας (αποσπάσματα)

ΔΕ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ τρελός ο Γιάννης,⁴⁰ του παπα-Κωνσταντή ο γιος. Ήταν έξυπνο και πολύ έξυπνο παιδί. Ο πρώτος μαθητής του παπα-Δανήλη. Τόσο τον αγαπούς' ο δάσκαλος, που δεν τον ξεχώριζε από παιδί του, και βλέποντας αυτόν παρηγοριότανε για το γιο του που είχε χαμένο...

Του γερο-δάσκαλου του είχε απομείνει τώρα η κόρη του, η Καρυά. Σαν ήταν ανήμπορος ο πατέρας της αυτή έκανε μάθημα στα παιδιά. Και τότες να 'βλεπες πια το φτωχό τον Γιάννη! Ροδάνι πήγαινε η γλώσσα του.

Ο Γιάννης έγινε το καλύτερο Αθηνιωτάκι· όλοι τον καμάρωναν.

Μα ξάφνου τον έπιασε ένα αλλιώτικο πράγμα· δε ζύγωνε άνθρωπο, κι όλη τη νύκτα την περνούσε στο πόδι. Η καημένη η μάνα του βρισκότανε σε απελπισία.

Και δε γνώριζε κανένας τι είχε, μήτε και μπορούσες να μάδεις. Αν τον ρωτούσες χαμογελούσε, κουνούσε το κεφάλι του κι έφευγε...

Ύστερ' από λίγο καιρό παντρεύτη του δασκάλου η κόρη και πήρ' ένα Βενετσάνο που αγαπούσε. Τότες πια ο Γιάννης απόγινε· μα τότες κι ο κόσμος κατάλαβε τι είχε. [...]

Κανένας δε θυμήθηκε τον τρελό τον Γιάννη, που μήτε στη Σαλαμίνα φάνηκε, μήτε με τα καράβια πήγε, μήτε στην Αθήνα έμεινε.

Αυτός όμως, μια μέρα, εκεί που γύριζε από βουνό σε βουνό, είπε:

«Ας πάω να ιδώ μια ματιά τι γίνονται και στην Αθήνα κάτω». Κατεβαίνει, και τι να ιδεί! Όλοι φευγάτοι... Απ' άκρη σ' άκρη ερημιά· ψυχή ζωντανή δεν ελάιζε.⁴² Οι άνεμοι ανοιγόκλειναν και πόρτες και παραθύρια... άλλα σπίτια γκρεμισμένα, άλλα καμένα και άλλα αδειανά.

Βλέποντας αυτό το χάλι ο τρελός ο Γιάννης πρώτα-πρώτα αρχίνισε τα γέλια· ύστερα πήγε και χαιρέτισε όλα τα σπίτια που γνώριζε, και στη θέση του νοικοκύρη κάθισε το σκύλο του, και άρχισε την κουβέντα:

Ο Αντώνης Ξένος στον ρόλο του «τρελού της Αθήνας» (από την παράσταση της Εταιρείας Θεάτρου Βήματα το 2011)⁴¹

⁴⁰ Ο Γιάννης ο τρελός, που περιγράφει στο διήγημά του ο Δημ. Καμπούρογλου, υπήρξε αληθινό πρόσωπο που έζησε κατά την πρώτη περίοδο της Τουρκοκρατίας στην Αθήνα.

⁴¹ Η παράσταση *Ο τρελός της Αθήνας* παρουσιάστηκε σε περιοδεία σε όλη την Ελλάδα το 2011, σε διασκευή Λεωνίδα Παπαδόπουλου και σκηνοθεσία Ελένης Γερασιμίδου.

⁴² λαϊζώ: κουνώ (ποντιακή διάλεκτος).

«Ε! πώς τα περνάτε με τους Βενετσάνους; Τα μάδατε τα φράγκικα ή ακόμα; Έμαθα πως θα ξανάρθουν πίσω οι Τούρκοι και οι Βενετσάνοι πως θα φύγουν... μα δεν το πιστεύω... πού να σας αφήσουν μονάχους!...» [...]

Και ύστερα μιλώντας και με τα σωστά του στο σκύλο του:

«Ε! τι λες, Μοροζίνη⁴³», αυτό το όνομα του 'χε δομένο, «πάμε να τα πούμε κι αλλού;», και γελώντας έφευγε, κι ο σκύλος του έτρεχε μπροστά γαυγίζοντας και κουνώντας την ουρά του απ' τη μεγάλη χαρά. [...] Ύστερα, ανεβαίνοντας σε μια γκρεμισμένη κολώνα, αρχίτισ' έτσι να μιλεί στις γάτες και στους σκύλους, στις μόνες της Αθήνας ψυχές, έχοντας στα δεξιά του τον μπιστεμένο⁴⁴ σκύλο [...]

«Ζήτω ο τρελός βασιλιάς της Αθήνας!». Γαυγίσματα λογιώ-λογιώ και νιαουρίσματα ακουστήκανε τότε, σαν να κατάλαβαν κι αυτά τι τους έλεγε ο τρελός [...]

Κάμποσος καιρός πέρασε. Τ' ασκέρι⁴⁵ του τρελού είχε λιγοστέψει -το περισσότερο οι γάτες-, γιατί μ' όλες τις φωνές του δεν μπόρεσε να τις φιλιώσει με τους σκύλους, [...]. Μπρος ο τρελός πίσω όλοι τους, νύχτα-μέρα... [...].

<Οι Αθηναίοι επέστρεψαν>. Ο τρελός είδε πια πως ήταν άνθρωποι, και κάτι παραπάνω, πως ήταν Αθηναίοι και όλοι δικοί και γνώριμοι. Γύρισε πίσω να ιδει το πιστό του τ' ασκέρι ... και δεν βλέπει κανέναν!

Όλοι οι σκύλοι είχαν γίνει άφαντοι. Κάθε ένας είχε τρέξει στον αφέντη του· και πηδούσαν κι έκλαιγαν και κουνούσαν την ουρά τους και τριβόντουσαν απάνω στ' αφεντικά τους. [...] «Καταραμένοι να είσαστε! Καταραμένοι να είσαστε όλοι!...», φωνάζει ο τρελός, με πικρό και περιφρονητικό γέλιο, και κουνώντας το ραβδί του, που το είχε μια φορά για βασιλικό φλάμπουρο:⁴⁶ «Εμπρός», φωνάζει, «εμπρός πιστέ μου, εμπρός Μοροζίνη μου!». Και γίνεται άφαντος.

Χρονολόγιο
Βενετοτουρκικών
Πολέμων 1462-1718

⁴³ Ο Φραντσέσκο Μοροζίνι (Francesco Morosini, 1619-1694) ήταν Δόγης της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας στη διάρκεια του Στ' Βενετοτουρκικού Πολέμου ή Πολέμου του Μοριά. Κατά την εκστρατεία του εναντίον της Αθήνας, μία οβίδα ανατίναξε την πυριτιδαποθήκη που είχε εγκαταστήσει ο διοικητής της Ακρόπολης Αλή αγάς στον Παρθενώνα προκαλώντας μια από τις μεγαλύτερες καταστροφές που είχε υποστεί ποτέ ο ναός (26 Σεπτεμβρίου 1687). Βλ. και Βιβλιοφιλία, 2011: 5. Βλ. και ΨΜΑ.

⁴⁴ μπιστεμένος: έμπιστος. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴⁵ ασκέρι: 1. (παρωχ.) τμήμα στρατού. 2. (οικ.) όχλος, συρφετός. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴⁶ φλάμπουρο: είδος πολεμικής σημαίας. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

Δημήτριος Γρ. Καμπούρογλου (1852-1942)

Γεννήθηκε το 1852 στην Αθήνα, γιος του Κωνσταντινουπολίτη Γρηγορίου Καμπούρογλου, λόγιου και ιδρυτή της πρώτης εθνικής θεατρικής σκηνής στη χώρα μας, και της Μαριάννας το γένος Σωτηριανού-Γέροντος από την Αθήνα. Μεγάλωσε σε υψηλό πνευματικό περιβάλλον, καθώς και η μητέρα του ήταν εξαιρετικά μορφωμένη για την εποχή. Σπούδασε στη νομική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και άσκησε τη δικηγορία για δεκαπέντε χρόνια. Στη συνέχεια εργάστηκε στη δημόσια διοίκηση. Ασχολήθηκε παράλληλα με τη δημοσιογραφία. Στο πλαίσιο της δραστηριότητάς του συγκέντρωσε ιστορικό και χρονογραφικό υλικό για την Αθήνα, επανεξέδωσε το ιδρυμένο από τον πατέρα του περιοδικό «Εβδομάς», του οποίου ανέλαβε και τη διεύθυνση (1884-1886) και κυκλοφόρησε το λαογραφικό περιοδικό «Δίπυλον» (1910-1912). Τιμήθηκε με το κρατικό Αριστείο των Γραμμάτων (1923) και υπήρξε μέλος (από το 1927) και πρόεδρος (1934) της Ακαδημίας Αθηνών. Το 1932 γιόρτασε τα πενήντα χρόνια της φιλολογικής του δραστηριότητας στον σύλλογο Παρνασσός. Πέθανε στην Αθήνα το 1942 κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Στο σύνολο του έργου του κυριαρχεί η πρόθεσή του να καταγράψει την ιστορία της Αθήνας, για την οποία έτρεφε βαθιά αγάπη, και να αναδείξει μέσω του λόγου του την αδιάσπαστη συνέχεια του ελληνισμού στο πέρασμα των αιώνων. Για το λόγο αυτό στράφηκε τόσο στην ιστορική και λαογραφική μελέτη του παρελθόντος, κυρίως της περιόδου της τουρκοκρατίας, όσο και στην παρατήρηση της σύγχρονης του πραγματικότητας με έμφαση στα λαϊκά κοινωνικά στρώματα. Στον τομέα της γλώσσας κινήθηκε στο πλαίσιο μιας συγκρατημένης δημοτικιστικής έκφρασης.

Πηγές: [Βιβλιονet](#) και [Ψηφιακό Αποθετήριο της Ακαδημίας Αθηνών](#)

Beerstraten Abraham (1649). *Μάχη του ενωμένου βενετικού και ολλανδικού στόλου εναντίον των Τούρκων στον κόλπο της Φώκαιας* (Battle of the Combined Venetian and Dutch Fleets against the Turks in the Bay of Foya) (Ε΄ Βενετοτουρκικός ή Κρητικός Πόλεμος, Ναυμαχία Φώκαιας).

Πηγή: The Rijksmuseum, Amsterdam

▶ Αφηγητής / Αφηγηματικοί Τρόποι / Αφηγηματικός Χρόνος

Ο αφηγητής σ' ένα λογοτεχνικό αφήγημα-πεζογράφημα θεωρείται, σε όποιο πρόσωπο και αν διηγείται, πλασματικό πρόσωπο του (πραγματικού) λογοτέχνη (συγγραφέα). Δηλαδή, ο αφηγητής, όσο και να παρουσιάζει κοινά στοιχεία με τον ιστορικά υπαρκτό συγγραφέα, θεωρείται ότι αποτελεί επινόσή του. Διηγείται την, περισσότερο ή λιγότερο, μυθοπλαστική ιστορία.

Αφηγητής-Τύποι Αφηγητή

Ως αφηγητής χαρακτηρίζεται το πρόσωπο που αφηγείται, γραπτά ή προφορικά, μian ιστορία, η «φωνή» της αφηγηματικής πράξης. Στις μη μυθοπλαστικές αφηγήσεις, πραγματικός αφηγητής και «φωνή» του κειμένου ταυτίζονται, ενώ στα μυθοπλαστικά κείμενα η ταύτιση δεν ισχύει, καθώς ο αφηγητής είναι απλώς ο φορέας της αφήγησης, είναι, δηλαδή, μια λειτουργία του κειμένου και όχι ένα πρόσωπο.

Συνδυάζοντας, ως κριτήρια, α) τη συμμετοχή του αφηγητή στην ιστορία που αφηγείται και β) το αφηγηματικό του επίπεδο (αν είναι εκτός ή εντός διήγησης, εξωδιηγητικός ή ενδοδιηγητικός δηλαδή), προκύπτουν τέσσερις βασικοί τύποι αφηγητή:

- α) Ο κύριος αφηγητής της ιστορίας (αφηγητής πρώτου βαθμού), που αφηγείται μian ιστορία στην οποία δε μετέχει (εξωδιηγητικός-ετεροδιηγητικός τύπος).
- β) Ο κύριος αφηγητής της ιστορίας (αφηγητής πρώτου βαθμού), που διηγείται την ιστορία του (εξωδιηγητικός-ομοδιηγητικός τύπος).
- γ) Πρόσωπο της ιστορίας (αφηγητής δεύτερου βαθμού), που αφηγείται μια δευτερεύουσα ιστορία στην οποία δε μετέχει (ενδοδιηγητικός-ετεροδιηγητικός τύπος).
- δ) Πρόσωπο της ιστορίας (αφηγητής δεύτερου βαθμού), που αφηγείται την ιστορία του (ενδοδιηγητικός-ομοδιηγητικός τύπος).

Αφηγηματικοί τρόποι

Ανήκουν, όσον αφορά στα λογοτεχνικά αφηγήματα-πεζογραφήματα ή στα αφηγηματικά ποιήματα, στη γενική κατηγορία (στο γένος) των αφηγηματικών τεχνικών. Πρόκειται για τις τεχνικές που χρησιμοποιεί ο αφηγητής για τη μετάδοση της ιστορίας.

Κύριοι αφηγηματικοί τρόποι:

- ▶ **Διήγηση.** Τριτοπρόσωπη αφήγηση - ο αφηγητής περιγράφει/αφηγείται γεγονότα/σκέψεις/συναισθήματα των ηρώων.
- ▶ **Μίμηση.** Άμεση παρουσίαση των λόγων και των πράξεων των χαρακτήρων με πρωτοπρόσωπη αφήγηση, διάλογο, εσωτερικό μονόλογο.
- ▶ **Μεικτός τρόπος.** Συνδυασμός διήγησης και μίμησης.

Ειδικότεροι αφηγηματικοί τρόποι:

- ▶ **Αφήγηση.** Έκθεση-παρουσίαση συμβάντων, πράξεων (αφηγηματοποιημένος/αφηγημένος λόγος: όταν τα λόγια του ήρωα/των ηρώων εμφανίζονται ως πράξη, γεγονός. Λόγου χάρη: «μίλησαν και συμφώνησαν ότι...»).
- ▶ **Αφηγηματικό σχόλιο /σχόλιο του αφηγητή.** Οι παρεκβάσεις του αφηγητή, στο πλαίσιο της έκθεσης της ιστορίας, με τις οποίες σχολιάζει-κρίνει τα (ενδοκειμενικά) πρόσωπα (τις ιδέες, τις συμπεριφορές, τις πράξεις τους), ή διατυπώνει τη γνώμη του για διάφορα θέματα της ζωής.
- ▶ **Διάλογος («Σκηνή»).** Παράτιθενται αυτούσια τα λόγια δύο (ή περισσότερων) προσώπων που συζητούν (σε ευθύ λόγο, φυσικά).

- ▶ **Περιγραφή.** Ο αφηγητής (ή κάποιος άλλο ενδοκειμενικό πρόσωπο) απεικονίζει ένα φυσικό τοπίο (τη χλωρίδα, την πανίδα) ή ένα υλικό αντικείμενο ή τα εξωτερικά χαρακτηριστικά (και την ενδυμασία) ενός ανθρώπου. Συνήθως συνιστά μια άχρονη παρουσίαση (ο χρόνος της ιστορίας σταματά-παύει).
- ▶ **Εκφωνημένος-εξωτερικός μονόλογος.** Παρατίθενται αυτούσια τα λόγια/η ομιλία του (ενδοκειμενικού) προσώπου/ήρωα (σε ευθύ λόγο).
- ▶ **Εσωτερικός μονόλογος.** Παρατίθενται αυτούσιες οι σκέψεις/τα συναισθήματα του ενδοκειμενικού προσώπου (σε ευθύ λόγο).
- ▶ **Ελεύθερος πλάγιος λόγος.** Βλ. εδώ, *Ευθύς λόγος-Πλάγιος Λόγος-Ελεύθερος Πλάγιος Λόγος* (σ. 28).

Αφηγηματικός χρόνος

Διακρίνεται σε α) χρόνο της ιστορίας (διαδοχή των γεγονότων της ιστορίας) και β) χρόνο της αφήγησης (διαδοχή των σημείων που αναπαριστούν τα γεγονότα στην αφήγηση).

Μελετώντας συνδυαστικά τις δύο παραπάνω παραμέτρους οδηγούμαστε στις ακόλουθες διακρίσεις. Η αφηγηματική οργάνωση του χρόνου διακρίνεται α. ως προς τη σειρά αφήγησης των γεγονότων σε: αναδρομή (flashback), πρόληψη, ευθύγραμμη αφήγηση. β. ως προς τη διάρκεια των γεγονότων σε: επιτάχυνση, επιβράδυνση, επιμήκυνση, με 4 κατηγορίες αφηγηματικού ρυθμού: σκηνή, έλλειψη, περίληψη ή σύνοψη, παύση. γ. ως προς τη συχνότητα σε: μοναδική αφήγηση, πολυμοναδική αφήγηση, επαναληπτική αφήγηση, θαμιστική αφήγηση.

▶ *Περισσότερα για τον αφηγητή και τα είδη του, τον αφηγηματικό χρόνο, τους αφηγηματικούς τρόπους και εν γένει την προβληματική της αφηγηματολογίας βλ. στο Παράρτημα (ΨΜΑ Γλωσσάρι Αφηγηματολογία).*

Πηγές: Συγγραφική Ομάδα και: Cuddon, 2010: 82-85, 87-88, 489, 637-640

Παρίσης, Ι. - Παρίσης, Ν., x.x.: [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων Α](#), (λήμματα: αφήγηση, αφηγητής)

Παρίσης, Ι. - Παρίσης, Ν., x.x.: [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων Χ](#), (λήμμα: χρόνος αφηγηματικός)

Καψωμένος, ³2011: 146-147

William-Adolphe Bouguereau (1877).
Το βιβλίο των ιστοριών (The Story Book).
Πηγή: LACMA Collection

1. Πού πιστεύεις ότι αποδίδεται η τρέλα και ο παραλογισμός του Γιάννη; Στηρίξου σε αναφορές στο κείμενο και παρουσίασε το προσωπικό ημερολόγιο του Γιάννη στο οποίο θα κατέγραφε τα γεγονότα της ημέρας και τις σκέψεις του.
2. Αφού μελετήσεις τη θεωρία για τον «αφηγητή» και τους «αφηγηματικούς τρόπους», εντόπισε, με αναφορές στο κείμενο, το είδος του αφηγητή και τους αφηγηματικούς τρόπους που αξιοποιεί ο διηγηματογράφος. Τι επιτυγχάνει, κατά τη γνώμη σου, με καθεμιά από αυτές τις επιλογές του;
3. Η ιστορία εκτυλίσσεται το 1688. Είναι τυχαία η επιλογή του ονόματος του Μοροζίνη για τον σκύλο του ήρωα; Αξιοποιώντας το ίδιο σκεπτικό και τις ιστορικές σου γνώσεις, πρότεινε, σε έναν καιτ αιγισμό ιδεών στην τάξη, ποια άλλα ονόματα θα μπορούσε να έχει ο σκύλος.
4. Ξαναγράψε την ιστορία του Γιάννη μέσα από το βλέμμα του σκύλου του, του Μοροζίνη.
5. Αναζητήστε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [Ο ΤΡΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ | AUDIOBOOK], για να ακούσετε στην ολομέλεια την αφήγηση ολόκληρου του διηγήματος από τον Τάσσο Ζιάκκα (βλ. ΨΜΑ). Διαβάστε για τον Γιάννη τον Τρελό του Δημ. Καμπούρογλου, ο οποίος ήταν πρόσωπο υπαρκτό (βλ. ΨΜΑ).
6. Γράψε ένα κείμενο 100 λέξεων περίπου, για το οπισθόφυλλο μιας νέας έκδοσης του διηγήματος, αξιοποιώντας τις γνώσεις σου από το βιογραφικό σημείωμα του Δημ. Γρ. Καμπούρογλου και από τα ΨΜΑ που συνοδεύουν τα αποσπάσματα του έργου και τις σχετικές δραστηριότητες. Δώσε έμφαση στη σχέση του δημιουργού με την ιστορία της Αθήνας.

Ο τρελός
της Αθήνας.
audiobook

Ο τρελός
της Αθήνας

ΚΕΙΜΕΝΟ 5

Μάτση Χατζηλαζάρου, [Απλώνω την αγκαλιά μου και συνάζω]

Απλώνω την αγκαλιά μου και συνάζω,⁴⁷

όλα τα μάτια, και τους καημούς, τα βράχια, τ' ακρογιάλια,
τους αετούς, τη μουσική όλων των κλαριών, τον αφρό όλων
των κυμάτων.

Απλώνω την αγκαλιά μου και συνάζω,

όλους τους ασφόδελους⁴⁸ που φύτεψα στα βράχια, όλα μου
τα μεράκια, τα ντέρτια⁴⁹ – το τσιφτετέλι και το ζεϊμπέκικο,
το κρεμεζί⁵⁰ μου το μαντίλι και τις γαλάζιες μου τις χάντρες.

Απλώνω την αγκαλιά μου και συνάζω,

όλα μου τα κολύμπια στην Κινέτα, τον έρωτά μου με το φως
και τα βότσαλα, την αναπνοή μου όταν αγαπώ, το φόβο μου
όταν με διώχνουνε, την έξαρσή⁵¹ μου όταν θέλω, τη χαρά μου
όταν ζω.

Απλώνω την αγκαλιά μου και συνάζω,

όλες τις μέρες του χρόνου – δικές μου είναι, από τη μίαν
αυγή στην άλλη – με πλημμυρίζουνε ανοιξιάτικες ευωδίες,
ζεφάντωμα και κορεσμός⁵² του ήλιου.

Μάτση Χατζηλαζάρου

(1914-1987)

Ποιήτρια που ακολούθησε το κίνημα του υπερρεαλισμού. Γόνος εύπορης οικογένειας της Θεσσαλονίκης, έζησε στην Αθήνα και στο Παρίσι. Το 1939 παντρεύτηκε τον Ανδρέα Εμπειρίκο. Συνδέθηκε, επίσης, με τον ποιητή Αντρέα Καμπά και με τον Κορνήλιο Καστοριάδη. Έργα: *Μάης, Ιούνης και Νοέμβρης* (1944, με το ψευδ. Μάτση Ανδρέου)· *Δύο διαφορετικά ποιήματα* (1945)· *Cinq fois* (1949, στα γαλλ.)· *Έρωσ μελαχρινός* (1979)· *7x3* (1984)· *Το δίχως άλλο. Αντίστροφη αφιέρωση=Dédicace à rebours* (1985)· *Ποιήματα, 1944-1985* (1989, συγκεντρ. έκδ.) Μετέφρασε Πίνδαρο, ελληνικά λαϊκά τραγούδια στα γαλλικά, καθώς και ποιήματα του Paul Éluard στα ελληνικά. Το έργο της, γραμμένο στα ελληνικά και στα γαλλικά, αναγνωρίζεται ως γνήσια έκφραση του υπερρεαλισμού, με έντονη την παρουσία του ερωτικού στοιχείου. Ποίηση εξομολογητική, που συνδυάζει το βιωματικό στοιχείο με τολμηρούς πειραματισμούς στη γλώσσα και στη μορφή.

Πηγή: Δανιήλ. Στο *Λεξικό Πατάκη*, 2008: 2353

► Μπορείτε να δείτε το ντοκιμαντέρ για τη ζωή και το έργο της Μάτσης Χατζηλαζάρου από το Αρχείο της ΕΡΤ. Εκπομπή ΕΠΟΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: «Μάτση Χατζηλαζάρου».

Σενάριο-Σκηνοθεσία: Τάσος Ψαρράς. Αρχισυνταξία: Τάσος Γουδέλης. Παραγωγή: ΕΡΤ ΑΕ (2021)

⁴⁷ συνάζω: (λαϊκότρ.) συγκεντρώνω. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴⁸ ασφόδελος: φυτό με λογχοειδή φύλλα, λευκορόδινα συνήθως άνθη που σχηματίζουν τσαμπί στην κορυφή και κονδυλώδεις ρίζες. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴⁹ ντέρτι: στενοχώρια, καημός συνήθως ερωτικός. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁵⁰ κρεμεζί: το κόκκινο χρώμα που προέρχεται από το κρεμέζι, δηλαδή κόκκινη χρωστική ουσία που παράγεται από ένα είδος εντόμου. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁵¹ έξαρση: κατάσταση κατά την οποία κυριαρχεί ο νους / το συναίσθημα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁵² κορεσμός: κατάσταση της πλήρους ικανοποίησης του αισθήματος της πείνας ή της δίψας, καθώς και διάφορων παθών ή παρορμητικών επιθυμιών. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

► Υπερρεαλισμός

Απόδοση στα ελληνικά του γαλλικού όρου «surréalisme», ο οποίος απαντά στα ελληνικά και ως σουρεαλισμός. Πρόκειται για ποιητικό και καλλιτεχνικό κίνημα, το σημαντικότερο και διαρκέστερο από όσα εμφανίστηκαν στον 20ό αιώνα. Θεμελιωτής και κύριος θεωρητικός του κινήματος είναι ο Γάλλος συγγραφέας André Breton, ο οποίος, μαζί με πλειάδα άλλων συγγραφέων (Philippe Soupault, Luis Aragon, Paul Éluard κ.ά.), με τους οποίους δεν διατήρησε πάντοτε φιλικές σχέσεις, είχε αναμειχθεί στο κίνημα του Νταντά, από το οποίο αποχώρησε το 1923. Το 1924 τύπωσε το *Manifeste du surréalisme* (*Μανιφέστο του υπερρεαλισμού*), θεωρητική διακήρυξη όπου διατυπώνεται ο πιο εύστοχος μέχρι σήμερα ορισμός του υπερρεαλισμού. Σύμφωνα με τον Breton, υπερρεαλισμός είναι «ο καθαρός ψυχικός αυτοματισμός, με τον οποίο αποβλέπουμε στο να εκφράσουμε, προφορικά ή γραπτά ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, την πραγματική λειτουργία της σκέψης. Αυτό που υπαγορεύει η σκέψη χωρίς τον παραμικρό έλεγχο της λογικής και πέρα από κάθε αισθητικό ή ηθικό έλεγχο».

Κατά τους υπερρεαλιστές, η απελευθέρωση του πνεύματος και η αποκατάσταση ουσιαστικών σχέσεων μεταξύ ανθρώπου και σύμπαντος επιτυγχάνεται με την απαλλαγή του από τις κοινωνικές συμβατικότητες. Τα όνειρα, οι παραισθήσεις και η αυτόματη γραφή (που υπαγορεύεται από το ασυνείδητο, χωρίς τον έλεγχο και την αυθεντία λογικών ή ηθικών προκαταλήψεων) αποτελούν τα μέσα για να επικοινωνήσουμε με την «υπερπραγματικότητα», με τον «υπερρεαλισμό». [...]

Πηγή: Δασκαλόπουλος. Στο *Λεξικό Πατάκη*, 2008: 2244

1. Σχολιάστε την επιλογή του ρηματικού προσώπου και την επανάληψη του στίχου «Απλώνω την αγκαλιά μου και συνάζω».
2. Όρισε τα συναισθήματα που κατακλύζουν το ποιητικό υποκείμενο με αφετηρία τις εικόνες του ποιήματος.
3. Εντοπίζετε στο ποίημα στοιχεία που σχετίζονται με τα προσωπικά βιώματα της ποιήτριας; Συζητήστε σχετικά, αξιοποιώντας το βιογραφικό σημείωμα και το ντοκιμαντέρ του αρχείου της ΕΡΤ για τη Μάτση Χατζηλαζάρου.
4. Συλλέγοντας εικόνες από εφημερίδες και περιοδικά δημιούργησε ένα κολάζ οπτικοποιώντας το ποίημα. Εναλλακτικά, μπορεί να γίνει ψηφιακό κολάζ με εικόνες ελεύθερες πνευματικών δικαιωμάτων και να αναρτηθεί στην ψηφιακή τάξη.
5. Με τον υπερρεαλισμό ή σουρεαλισμό, με επίκεντρο την εικόνα και μέσω του αυτοματισμού, εκφράζονται η σκέψη και το συναίσθημα έξω από κάθε έλεγχο της λογικής, αισθητικό ή ηθικό πλαίσιο. Με αναφορές σε στίχους του ποιήματος να εντοπίσεις στοιχεία του υπερρεαλισμού. **Βλ. και ΨΜΑ Ο Υπερρεαλισμός και άλλα ρεύματα.**

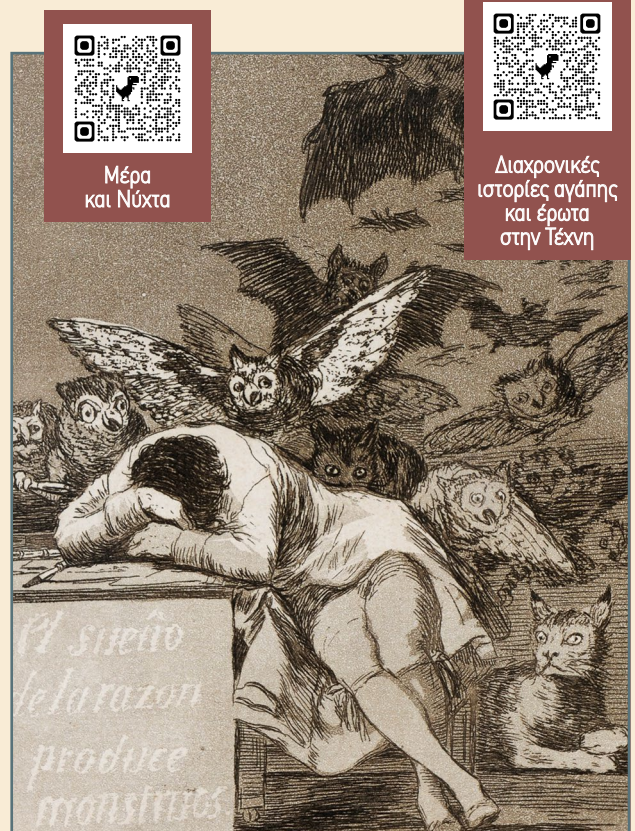

Ο Υπερρεαλισμός
και άλλα
ρεύματα

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Χωρισμένοι/χωρισμένες σε δυάδες, παρατηρήστε προσεκτικά και καταγράψτε τις λεπτομέρειες του χαρακτηριστικού *Ο ύπνος της λογικής γεννά τέρατα* του Francisco José de Goya y Lucientes (1803). Λαμβάνοντας υπόψη και τον τίτλο του, υποθέστε τι επιδιώκει να εκφράσει ο ζωγράφος. Γράψτε στο τετράδιό σας τη δική σας ερμηνεία για το έργο.
2. Πώς συνδέεται το χαρακτηριστικό του Γκόγια με τον παραλογισμό του Γιάννη και την αυτοκτονία της Άννας Καρένινα;
3. Με αφετηρία το ποίημα του Έρικ Φρηντ και την ερμηνεία του, κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε να αποφευχθεί η τρέλα του Γιάννη και η αυτοκτονία της Άννας Καρένινα; Εγκαταλείπει τους ήρωες η λογική ή μήπως η απουσία λογικής στον κοινωνικό περίγυρο τους οδηγεί στα άκρα;
4. Αναζητήστε στο διαδίκτυο έργα ζωγραφικής που ενέπνευσαν ο *Ερωτόκριτος* και η *Αρετούσα* και δημιουργήστε μια παρουσίαση των έργων με αναφορά στον δημιουργό και στην πηγή προέλευσης. Επενδύστε την παρουσίασή σας μουσικά με τα ποιήματα του Βασίλη Ρώτα για τον *Ερωτόκριτο*, μελοποιημένα από τον Πάρι Παρασκόπουλο⁵³ (αναζητήστε [ΜΑΛΑΜΑΣ_ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ_ΜΕΡΑ ΚΑΙ ΝΥΧΤΑ]), ή άλλα μουσικά κομμάτια/τραγούδια δικής σας επιλογής. **Βλ. και ΨΜΑ.**
5. Επίλεξε να πλάσεις:
 - α) τον φανταστικό μονόλογο του Ερωτόκριτου με τις πιθανές απαντήσεις στα ερωτήματα που θέτει ο Πολύδωρος ή
 - β) έναν φανταστικό διάλογό σου με την Άννα Καρένινα. Προσπάθησε να ρίξεις «φως» στο «σκοτάδι» της, να τη σώσεις και να τη μεταπείσεις, αξιοποιώντας την προτροπή του ποιητικού κειμένου του Έρικ Φρηντ.

Οι μονόλογοι ή οι διάλογοι θα μπορούσαν να αποτυπωθούν και ως ψηφιακή αφήγηση με την αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων.

Francisco José de Goya y Lucientes (1803).

Ο ύπνος της λογικής γεννά τέρατα

(*El sueño de la razón produce monstruos*).

ένα από τα χαρακτηριστικά της σειράς *Τα Καπρίτσια*.

Πηγή: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου

⁵³ Παρασκόπουλος, Π. (Συνθέτης). Ρώτας, Β. (Στιχουργός). Μάλαμας, Σ. (Ερμηνευτής) (2016). «Το Τραγούδι του Ποιητή Μέρα και Νύχτα». *Ερωτόκριτος του Βασίλη Ρώτα* [Δίσκος]. Μετρονόμος.

Υστερόγραφο

Μοντέρνα Ποίηση

Αν μας ζητούσαν να ορίσουμε τη σπουδαιότερη διαφορά ανάμεσα στη μοντέρνα ποίηση και την παλαιά, θα συμφωνούσαμε, οι περισσότεροι, ότι η διαφορά αυτή είναι κυρίως διαφορά τόνου. Αναγνωρίζουμε ένα μοντέρνο ποίημα από τον τόνο του, από τη γεύση του. Πιστεύω, ακόμα, πως θα συμφωνούσαμε ότι ο τόνος αυτός είναι αποτέλεσμα ορισμένων παραγόντων, ότι οι παράγοντες αυτοί αποτελούν τα εμφανέστερα χαρακτηριστικά της μοντέρνας ποίησης [...].

Πηγή: Βαγενάς, 1984: 16-17. Βλ. και [Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#)

Για τον Σουρρεαλισμό

Ο Ανδρέας Εμπειρικός μιλά για τον Σουρρεαλισμό το 1935:

[...] Η ποίηση που συνηθίσαμε να θεωρούμε ως έργο ιδιοφυΐας, ως προνόμιο της εξαιρετικής ευαισθησίας, ως μονοπώλιο ενός θιάσου λίγων θεανθρώπων, αλλάζει στρατόπεδο και από κλασική, ρομαντική, συμβολική, καθαρή, έντεχνη ή μη αναπαράσταση αισθημάτων ή γεγονότων διά του μόνου γνωστού ως χτες μέσου της ενσυνειδήτου συναρμολογήσεως λέξεων και εικόνων, γίνεται σήμερα χάρη στον Σουρρεαλισμό όχι μόνο ποίηση-μέσον εκφράσεως, μα ποίηση-ενέργεια, ποίηση-λειτουργία του πνεύματος, ποίηση-ζωή. Και η νέα αυτή ποίηση είναι πια στη διάθεση όποιου επιθυμεί να την γράψει, και όποιου επιθυμεί να την κάμη με όλη την κυριολεξία της λέξεως αυτής, φτάνει ο ποιητής να μην περιφορορήσει τα απλούστατα μέσα που του προσφέρει ο Σουρρεαλισμός, φτάνει να μην ντραπή την ενδόμυχή του αλήθεια, φτάνει να μην κωφεύσει στην σουρρεαλιστική φωνή που πάντοτε αντηχεί εντός μας, στην φωνή που είπε τόσο σωστά ο Μπρετόν πως εξακολουθεί να ψάλλη και στις παραμονές του θανάτου και απάνου από τις τρικυμίες. [...]

Πηγή: Εμπειρικός, 2009: 75-76

Μπουκόβσκι, Τσαρλς [1970] (2007).

«Ο χορός της ζωής».

Ποιήματα. Γ. Λειβαδάς, Εισ.-Επιλ.-Μτφρ.

Αθήνα: Ηριδανός, σ. 101.

Βιζυηνός, Γεώργιος Μ. [1895] (?1991). «Μοσκόβ-Σελήμ».

Τα Διηγήματα. Αθήνα: Νεοελληνική Βιβλιοθήκη,

Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, σ. 383-386.

Ώστεν, Τζέην [1811] (2001). *Λογική και Ευαισθησία*.

Α. Παπαθανασοπούλου, Μτφρ. Αθήνα: Σμίλη, σ. 12-13.

Γίωση, Μαίρη [2021]. «Τι σημαίνει να είμαι βουνό».

Η κοίτη. Αθήνα: Σμίλη, σ. 16.

Αγγελάκη-Ρουκ, Κατερίνα [1995] (2014). *Λυπού*.

Στο: *Ποίηση 1963-2011*.

Αθήνα: Καστανιώτης, σ. 349-351.

Κείμενα επέκτασης συστάδας
«Συναίσθημα και λογική
στον έρωτα: αέναη πάλη...»

δελτίο

εξόδου

Με χρώματα, σπρέι και μαρκαδόρους, συνεργαστείτε ομαδικά και γράψτε πάνω σε μια στέρεη επιφάνεια από χαρτί ή σε μια ψηφιακή εφαρμογή graffiti συνθήματα ή μηνύματα που προκύπτουν από τον προβληματισμό σας με αφορμή τη μελέτη των κειμένων της συστάδας.

Θα προτρέπατε:

«με τη λογική;», «με το συναίσθημα;»

ή κάτι άλλο;

Αναστοχασμός
«Συναίσθημα και λογική
στον έρωτα: αέναη πάλη...»

Cornelis Schut (tilskrevet) (1612-1655).
Βάκχος, Δήμητρα και Αφροδίτη
(*Bacchus, Ceres of Venus*).
Πηγή: Statens Museum for Kunst.
National Gallery of Denmark

...έλα, πέταξε, νιώσε [...] θα έρθω
μ' ένα ποίημα κι ένα τρομπόνι,
την καρδιά σου να ξαγρυπνήσω. [...]

Οράσιο Φερέρ, «Μπαλάντα για έναν τρελό»
(Μτφρ. Marta Silvia Dios Sanz)

ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΣΤΑΔΑΣ **Λογική και συναίσθημα στη ζωή και την τέχνη**

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα κειμένων περιλαμβάνει έργα που συνδιαλέγονται με τον διϋσμό που δηλώνουν οι δύο αρχαίοι ελληνικοί όροι «απολλώνιος» και «διονυσιακός»: την αντιπαλότητα ανάμεσα σε αυτές τις δύο ενόρμησεις¹ που καθόρισαν και καθορίζουν την πορεία κατάκτησης της αυτογνωσίας και της ατομικής εσωτερικής ισορροπίας, αλλά και την εξέλιξη της τέχνης. Η σύζευξη του «απολλώνιου» με το «διονυσιακό» στη λογοτεχνία αντανακλά την εναρμόνιση της λογικής με το συναίσθημα, του λόγου με το πάθος. Η συστάδα περιλαμβάνει κείμενα για την κυριαρχία του συναισθήματος ή την απουσία του. Μέσα σε αυτά διαγράφονται συμπεριφορές των ηρώων, οι οποίοι αιωρούνται σαν εκκρεμή μεταξύ ορθολογικής σκέψης/ηθικής και συναισθήματος/πάθους.

Τα κείμενα της συστάδας

Καζαντζάκης, Νίκος [1946] (2023). *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* (αποσπάσματα). **Μυθιστόρημα.**

Δάφνη, Αιμιλία Στεφ. [1923]. «Ελληνικές νύχτες II». **Ποίημα.**

Ραπτόπουλος, Βαγγέλης [1982] (1988). *Διόδια* (αποσπάσματα). **Μυθιστόρημα.**

Καβάφης, Κ.Π. [1894–1897:] (³2000). «Το Σύνταγμα της Ηδονής». **Ποίημα.**

Έλιοτ, Θ.Σ. [1925] (1973). «Οι Κούφιοι Άνθρωποι» (Γ. Σεφέρης, Μτφρ.) (αποσπάσματα). **Ποίημα.**

Λέξεις – κλειδιά

«απολλώνιο» και «διονυσιακό» στοιχεία, αφηγηματικοί τρόποι, ειρωνεία, εκφραστικά μέσα, ηθική, λογική, πάθος, σκηνικό, συναίσθημα, χαρακτήρες

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- αντιλαμβάνεσαι διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης του ίδιου θέματος, της σύγκρουσης μεταξύ λογικής και συναισθήματος/πάθους, αλλά και της αναγωγής του συναισθήματος σε αξία από τους/τις συγγραφείς
- διακρίνεις τις έννοιες «απολλώνιος» (ηθική/λογική σκέψη) και «διονυσιακός» (πάθος/συναίσθημα/ελεύθερη βούληση)
- εντοπίζεις τις ομοιότητες και διαφορές στον τρόπο με τον οποίον προσεγγίζουν τον διϋσμό «απολλώνιου» και «διονυσιακού» στοιχείου δημιουργοί διαφορετικών τόπων και εποχών
- προσδιορίζεις συμπεριφορές όπου κυριαρχεί ή απουσιάζει το συναίσθημα
- διακρίνεις εκφραστικά μέσα, όπως υπερβολή, σχήμα του αδυνάτου, επανάληψη, παραδοξολογία, ειρωνεία
- εντοπίζεις τους αφηγηματικούς τρόπους και τις αφηγηματικές τεχνικές που αξιοποιεί ο/η δημιουργός
- διακρίνεις βασικά συστατικά μιας ιστορίας: *σκηνικό (τόπος και χρόνος), χαρακτήρες*

¹ ενόρμηση: δυνατή ώθηση του οργανισμού για δράση, προκειμένου να καταργήσει μια κατάσταση εντάσεως, δηλαδή να καλυφθεί μια έλλειψη (π.χ. τροφής) ή να αποφευχθεί ένας ενοχλητικός ερεθισμός (π.χ. πόνος), π.χ. ενόρμηση αυτοσυντήρησης. Βλ. Μπαμπινιώτης, 2002: 614.

δραστηριότητες **πριν** από την **ανάγνωση** των **κειμένων** της συστάδας

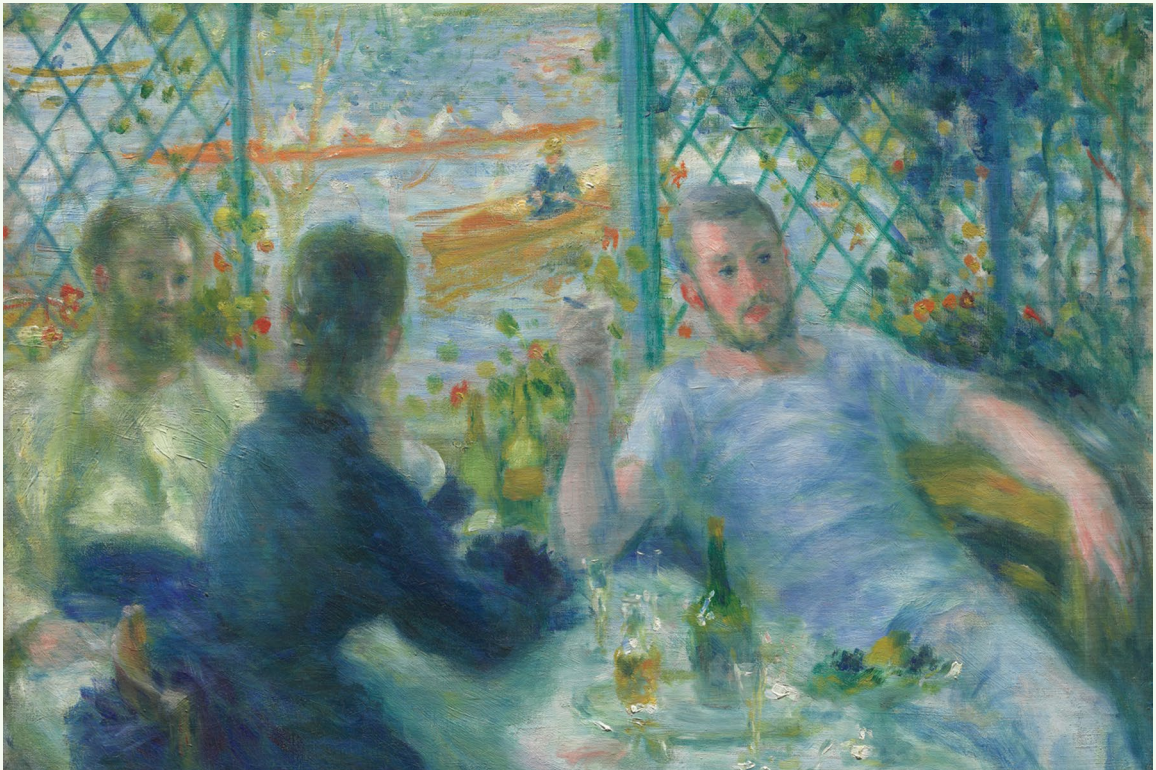

Το Απολλώνιο
και το
Διονυσιακό

Οπωροπωλείον
«ο Απόλλων»

1. Ο Φρήντριχ Νίτσε, στο έργο του *Η Γέννηση της Τραγωδίας* (1872), αναλύοντας τα δύο στοιχεία που θεωρεί ως συστατικά της τραγικής ποίησης και της τέχνης εν γένει, το «απολλώνιο» και το «διονυσιακό», τα αποκαλεί ένστικτα, «που υπάρχουν το ένα δίπλα στο άλλο, τις περισσότερες φορές σε κατάσταση ανοιχτής σύγκρουσης [...]»² (βλ. και ΨΜΑ). Παρατηρήστε προσεκτικά τον πίνακα του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα Οπωροπωλείον «ο Απόλλων» (1939) (βλ. και ΨΜΑ) και ανά δυάδες/ζεύγη πλάστε και ηχογραφήστε για την ηλεκτρονική σας τάξη μια φανταστική συνέντευξη ενός δημοσιογράφου/κριτικού τέχνης με τον ζωγράφο, Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα.
2. Παρατήρησε προσεκτικά τα πρόσωπα στον πίνακα του ιμπρεσιονιστή Γάλλου ζωγράφου Pierre-Auguste Renoir (1841–1919) *Το γεύμα στο εστιατόριο Fournaise* (1875).
 - α) Διαμόρφωσε μια λίστα με συναισθήματα που διακρίνεις στις εκφράσεις των προσώπων.
 - β) Χωρισμένοι/χωρισμένες σε ομάδες δύο ή τριών ατόμων, επιλέξτε ένα πρόσωπο ο καθένας/η καθεμία και δώστε του ένα όνομα. Γράψτε συνεργατικά φανταστικούς διαλόγους με τρόπο που να εκφράζονται τα συναισθήματα που αποτυπώνονται στις εκφράσεις των προσώπων. Αν θέλετε, συμπληρώστε και *μπαλόνια λόγου/σκέψης* (*speech bubbles, thought bubbles*), όπως στη διπλανή σελίδα.

Pierre Auguste Renoir (1875). *Το γεύμα στο εστιατόριο Fournaise* (*Déjeuner au restaurant Fournaise*).
Πηγή: Art Institute of Chicago. The Palmer Collection

² Nietzsche, [1872] 1995: 120.

3. Αναζήτησε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [GUITAR IN THE GREEK MODE - KOSTAS GRIGOREAS BALADA PARA UN LOCO], άκου το τραγούδι «Balada para un loco» («Μπαλάντα για έναν τρελό») των Astor Piazzolla και Horacio Ferrer σε ερμηνεία Κώστα Γρηγορέα και Αλίκης Καγιαλόγλου και διάβασε τους στίχους στο ΨΜΑ. Ποιες είναι οι εντυπώσεις σου; Πώς περιγράφεται ο «τρελός»; Ποιες είναι οι προτροπές του; Σε ποιο βαθμό θα πρέπει ο άνθρωπος να αφήνεται στην «τρέλα» της αγάπης;

Μπαλάντα
για έναν τρελό

4. «Αυτό το αίσθημα της αγάπης, είναι σαν ένα κλίμα μέσα στον άνθρωπο. Περισσότερο από τη μουσική, από την ποίηση κι από την επιστήμη, νομίζεις πως ενώνει τα τέσσερα σημεία του σύμπαντος μέσα σου. Αγάπη σημαίνει πληρότητα. Μια πληρότητα που ξεχειλίζει την ιερότητά της και πολλές φορές αναβλύζει σε δάκρυα. Με τα δάκρυα λοιπόν αυτά που αναβλύζουν στα μάτια μας για την τύχη του κόσμου, πολύ δύσκολα θα μπορούσε να παραβληθεί κι' αυτή ακόμα η πρώτη ανατολή των αστεριών στο στερέωμα. Ανατέλλουν κι αυτά από ένα βάθος μεγάλο και καθαρό. Ανατέλλουν και φωτίζουν την ελπίδα του κόσμου. Η συνείδηση είναι το βάθος του ανθρώπου. Η αγάπη είναι το πλάτος του.»³
- ▶ Καρέκλα των ερωτήσεων/των αποκαλύψεων: Διάβασε το παραπάνω κείμενο και τοποθέτησε με τη φαντασία σου στην «καρέκλα των ερωτήσεων» τον ποιητή Νικηφόρο Βρεττάκο, για να αποκαλύψει τις απόψεις του. Αναζήτησε τη συνέντευξή του στο [[EPT ΑΡΧΕΙΟ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ - ΔΙΑΛΟΓΟΙ](#)].⁴
 - ▶ Σε ένα δικό σου κείμενο 100-150 λέξεων σχολίασε την άποψη του ποιητή Ν. Βρεττάκου: «*Η συνείδηση είναι το βάθος του ανθρώπου. Η αγάπη είναι το πλάτος του.*».

³ Βρεττάκος, 1983: 29-30.

⁴ «Νικηφόρος Βρεττάκος». Επεισόδιο στο πλαίσιο της σειράς εκπομπών του Νίκου Δήμου *Διάλογοι*. Παραγωγή: EPT AE (1986).

δραστηριότητες κατά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Νίκος Καζαντζάκης, Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά (αποσπάσματα)

Αναζητήστε [[Σελιδοδείκτες](#), [Πολυμεσικός οδηγός για τη λογοτεχνία και την ανάγνωση](#)], σχόλιο για την αφίσα της ταινίας του Μιχάλη Κακογιάννη *Zorba the Greek* (Ζορμπάς ο Έλληνας) (1964).

[...] Τρώγαμε και πίναμε κάμποση ώρα αμίλητοι· ο αγέρας μας έφερνε, από μακριά, σα ζουζούνισμα μέλισσας, παθητικές⁵ δοξαριές της λύρας· ανασταίνονταν ακόμα ο Χριστός απάνω στα δώματα,⁶ το πασχάλινό αρνί και τα λαμπροκούλουρα μετουσιώνονταν⁷ ακόμα σ' ερωτόπαδες⁸ μαντινάδες.

Ο Ζορμπάς, άμα έφαε κι ήπια καλά, στύλωσε τη μαλλιαρή του αυτούκλα:

– Η λύρα... μουρμούρισε· χορεύουν στο χωριό!

Πετάχτηκε απάνω, είχε χορτάσει· το κρασί είχε ανηφορίσει στο κεφάλι του.

– Μωρέ, τι καδόμαστε εδώ σαν τους κούκους; φώναξε· πάμε να χορέψουμε! Δεν το λυπάσαι εσύ το αρνάκι; Έτσι άδικα θα πάει; Άιντε να το κάμουμε χορό και τραγούδι! Ζορμπάς ανέστη!

– Στάσου, μωρέ Ζορμπά, παλάβωσες;

– Λόγω τιμής, ό,τι δεξ λέγε, αφεντικό, μα λυπούμαι το αρνάκι· λυπούμαι τα κόκκινα αυγά, τις λαμπριάτικες κουλούρες, τον ανθότυρο. Σου ορκίζομαι, νά 'τρωγα ψωμί κι ελιές, θα 'λεγα: «Ε, ας ξαπλώσω να κοιμηθώ, τι δέλω εγώ τα γλέντια; Ελιές και ψωμί 'ναι, τι καλό περιμένεις, μαδές;» Μα τώρα είναι κρίμα, σου λέω, να πάει έτσι χαραμισμένο τέτοιο φαί! Πάμε να κάμουμε Ανάσταση, αφεντικό!

– Δεν έχω κέφι σήμερα· πήγαινε εσύ, χόρεψε και για μένα!

Ο Ζορμπάς με άρπαξε από το μπράτσο, με σήκωσε απάνω:

– Χριστός Ανέστη, μωρέ παιδί μου! Ε, και να 'χα τα νιάτα σου! Θάλασσα, γυναίκα, κρασί, δουλειά μπόλικη! Να πέφτεις όπου να 'ναι, με τα μούτρα στη δουλειά, στο κρασί, στον έρωτα και να μη φοβάσαι το Θεό, μήτε το διάολο. Αυτό θα πει παλικαρί!

⁵ παθητικός: (εδώ) αυτός που έχει, εκφράζει, προκαλεί ένα έντονο συναίσθημα, έντονο πάθος, συνήθως ερωτικό ή νοσταλγίας (πρβ. παθιάρικος). Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁶ δώμα· τα (ουράνια) δώματα: (λογοτ.) ο ουρανός. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁷ μετουσιώνω: αλλάζω την ουσία, τη φυσική υπόσταση ενός πράγματος, το μεταβάλλω σε κάτι άλλο. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁸ ερωτόπαθος: (λογοτ., για πρόσ.) που είναι υπερβολικά επιρρεπής στον έρωτα, που εύκολα ερωτεύεται. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

- Το αρνάκι μιλάει μέσα σου, Ζορμπά: αγρίεψε, έγινε λύκος! Είπα γελώντας.
- Μωρέ το αρνάκι έγινε Ζορμπάς, ο Ζορμπάς μιλάει, σου λέω! Άκουσέ με εμένα και θλαστήμα με· εγώ 'μαι ένας Σεβάχ Θαλασσινός·⁹ όχι πως γύρισα πολύν κόσμο, καθόλου! [...]
- Καλά Ζορμπά, του 'πα για να τον κορώσω·¹⁰ καλά, ο Θεός δε σε ρωτάει τι έφαες, σε ρωτά, όμως τι έκαμες!
- Εγώ λοιπόν, σου λέω, πως μήτε αυτό σε ρωτάει! Και πως το ξέρεις, μωρέ, αγράμματε Ζορμπά; θα μου πεις. Το ξέρω θετικά, γιατί εγώ νά 'χα δυο γιούς, τον ένα φρόνιμο, νοικοκύρη, οικονόμο, θεοφοβούμενο· κι έναν άλλον μπερμπάντη,¹¹ αδικητή,¹² φαγά, γυναικά, φυγόδικο,¹³ θα τους έβαζα βέβαια και τους δυο στο τραπέζι μου· μα, δεν ξέρω, η καρδιά μου θα 'ταν με τον δεύτερο. Ίσως βέβαια, γιατί θα μου 'μοιαζε· [...]

Δε μίλησα· ο Ζορμπάς πήρε τη μαγκούρα του, στράβωσε το σκούφο του νταηλίδικα,¹⁴ με κοίταξε με συμπόνια –έτσι μου φάνηκε– και τα χείλια του μια στιγμή σάλεψαν, σαν κάτι να 'θελαν να πουν· μα δε μίλησε και τράβηξε γρήγορα, στρίβοντας το μουστάκι του, κατά το χωριό.

Έβλεπα, στο φως του δειλινού, γίγαντα τον ίσκιο του απάνω στα χοχλάδια¹⁵ ν' αλαργαίνει¹⁶ κουνώντας τη μαγκούρα· αλάκερο το ακρογιάλι στο πέρασμά του ζωντάνευε· κάμποση ώρα είχα στυλώσει το αυτί κι αφουγκράζομουν τα βήματα του Ζορμπά, σιγά σιγά να χάνονται. Κι άξαφνα, ως ένιωσα ν' απομένω μόνος, πετάχτηκα απάνω. Γιατί; Για πού; Δεν ήξερα· τίποτα μέσα μου δεν είχα αποφασίσει· το σώμα μου είχε πεταχτεί απάνω, αυτό, μονάχο του, έπαιρνε απόφαση, χωρίς να με ρωτήσει.

- Εμπρός! Είπε δυνατά, σα νά 'δινε διαταγή.

Πήρα γραμμή κατά το χωριό. Πήγαινα αποφασισμένα και βιαστικά· κάπου κάπου στέκομουν κι ανάπνεα την άνοιξη. Μύριζε η γης χαμομήλι, κι όσο ζύγωνα στα περβόλια έρχονταν καταπάνω μου πνοές πνοές η μυρωδιά από τις λεμονοπορτοκαλιές και την ανδισμένη δάφνη. Κατά τη δύση κίνησε να χορεύει χαρούμενος ο Αποσπερίτης.

«Θάλασσα, γυναίκα, κρασί, δουλειά μπόλικη!» μουρμούριζα άθελά μου τα λόγια του Ζορμπά και πήγαινα. «Θάλασσα, γυναίκα, κρασί, δουλειά μπόλικη! Να πέφτεις με τα μούτρα στη δουλειά, στο κρασί, στον έρωτα, να μη φοβάσαι μήτε το Θεό, μήτε το διάολο... Αυτό θα πει παλικάρι!» έλεγα και ξανάλεγα μέσα μου, σα να 'θελα να κάμω κουράγιο, και προχωρούσα. [...].

⁹ Σεβάχ Θαλασσινός: «Ο Σεβάχ είναι ο κεντρικός ήρωας ενός αραβικού μύθου από τα παραμύθια της Χαλιμάς "Χίλιες και μία νύχτες". Για την ακρίβεια, πρόκειται για την 133η ιστορία, η οποία θυμίζει τις περιπέτειες του Οδυσσέα του Ομήρου. Ο Σεβάχ στη διάρκεια της ζωής του έκανε συνολικά επτά ταξίδια τα οποία του προσέφεραν μεγάλα πλούτη και μια περιπετειώδη ζωή»[...] (βλ. «Ποιος ήταν ο Σεβάχ ο Θαλασσινός...», *michanitouchronou.gr*).

¹⁰ κορώνω: οργίζομαι, θυμώνω πολύ. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹¹ μπερμπάντης: αυτός που του αρέσουν οι γυναίκες, που συνεχώς επιδιώκει να δημιουργεί μαζί τους ερωτικές σχέσεις, ο γυναικάς. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹² αδικητής: αυτός που αδικεί, άδικος. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹³ φυγόδικος: (νομ.) αυτός που αποφεύγει να δικαστεί, που σκόπιμα δεν παρουσιάζεται στο δικαστήριο κατά τη μέρα και την ώρα της δίκης του. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁴ νταηλίδικα: επίρ. Με τον τρόπο/στιλ του νταή.

¹⁵ χοχλάδια: βότσαλα.

¹⁶ αλαργαίνω: απομακρύνω, κρατώ μακριά. Βλ. και [Λεξικό Γεωργικά](#). Εδώ σημαίνει: απομακρύνωμαι.

Νίκος Καζαντζάκης (1883-1957)

Πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας, ποιητής, στοχαστής, μεταφραστής. Από τους πιο σημαντικούς λογοτέχνες της Ελλάδας και από τους πιο γνωστούς παγκοσμίως Νεοέλληνες λογοτέχνες (μαζί με τον Κ.Π. Καβάφη). Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και αναγορεύτηκε διδάκτωρ νομικής (1906). Στα 1907-1909 ακολούθησε ανώτερες σπουδές νομικής στο Παρίσι και παρακολούθησε μαθήματα Φιλοσοφίας δίπλα στον Ανρί Μπερξόν. Πολυταξιδεμένος, συγγραφέας ταξιδιωτικής λογοτεχνίας, προπάντων όμως φιλοσοφικός νους, επηρεάστηκε σχεδόν από τους πάντες: από την αρχαιοελληνική πολιτισμική κληρονομιά και την ινδουιστική και βουδιστική παράδοση μέχρι τον Νιτσεϊσμό και τον Σοσιαλισμό. Αναζήτησε επίμονα και επίμοχθα την ενότητα (σώματος-πνεύματος, ανθρώπου-φύσης-κοινωνίας, εθνικού-οικουμενικού) και έγινε πασίγνωστος ως πεζογράφος/μυθιστοριογράφος. Το καζαντζακικό μυθιστόρημα εντάσσεται, καταφανώς, στην ευρωπαϊκή παράδοση του μυθιστορήματος Ιδεών/φιλοσοφικού μυθιστορήματος. Χαρακτηριστικά της πεζογραφίας του είναι η δημοτική γλώσσα, με έντονο το προφορικό στοιχείο, οι εκτενείς δοκιμακές παρεκβάσεις εκ μέρους του αφηγητή, η αναπαραστατική/περιγραφική δύναμη και, φυσικά, ο πλούσιος φιλοσοφικός προβληματισμός του, στρεφόμενος πάντα γύρω από κοινωνικοπολιτικά ζητήματα και υπαρξιακά/οντολογικά, όπως: η προσωπική ευθύνη, η ατομική και συλλογική ηθική, το χρέος του πνευματικού δημιουργού, οι αντιφάσεις των πολιτικών επιλογών, η διάχυτη μεταφυσική αγωνία (ποιος είναι ο προορισμός του ανθρώπου, πώς καταξιώνουμε την ανθρώπινη ιδιότητα στη ζωή κ.ά.). Αυτός ο πλούσιος στοχασμός διατρέχει όλη τη λογοτεχνική και δοκιμακή/φιλοσοφική παραγωγή του Καζαντζάκη (βλ. και ΨΜΑ).

Εργογραφία
Ν. Καζαντζάκη

Εμφανίζεται στα γράμματα το 1906 (με το ψευδώνυμο Κάμμα Νιρβαμή) με το δοκίμιο «Η αρρώστια του αιώνας». Την ίδια χρονιά δημοσιεύει το εκτενές λυρικό πεζό *Όφρις και κρίνο*. Το πιο γνωστό δοκιμακό/φιλοσοφικό έργο του είναι το *Salvatores Dei. Ασκητική* (1927). Κάποια θεατρικά του έργα είναι: *Ο πρωτομάστορας* (1910), *Νικηφόρος Φωκάς* (1927), *Ο Καποδίστριας* (1946). Πλούσια είναι και η παραγωγή των ταξιδιωτικών του εντυπώσεων (π.χ. *Τι είδα στη Ρουσία. Από τα ταξίδια μου*, 3 τόμοι, 1928· *Ταξιδεύοντας Α΄. Ισπανία*, 1937 κ.ά.). Επίσης, μετέφρασε πολλά παιδικά βιβλία και φιλοσοφικές μελέτες, την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια* του Ομήρου (μαζί με τον Ι. Θ. Κακριδή), όπως επίσης και τη *Θεία κωμωδία* του Δάντη. Συγχρόνως, έγραψε μία μυθιστορηματική βιογραφία για τον Φραγκίσκο της Ασίζης (*Ο φτωχούλης του Θεού*, 1956) καθώς και τη μυθιστορηματική αυτοβιογραφία του (*Αναφορά στον Γκρέκο*, 1961). Μυθιστορήματα: *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* (1946), *Ο καπετάν Μιχάλης* (1953), *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται* (1954), *Ο τελευταίος πειρασμός* (1955), *Οι αδερφοφάδες* (1963). Τέλος, ο Καζαντζάκης θεωρούσε ως *magnum opus* (βλ. και ΨΜΑ) την εκτενή ποιητική σύνθεσή του *Οδύσεια* [έτσι γραμμένη η λέξη από τον ίδιο στην α΄ έκδοση] (1938).

Οδύσεια:
magnum opus

Πραγματοποίησε πλήθος ταξιδιών στο εξωτερικό, αρκετές φορές ως ανταποκριτής εφημερίδων. Υπηρέτησε ως γενικός διευθυντής στο Υπουργείο Περιθάλψεως (1919), διορίστηκε Υπουργός άνευ Χαρτοφυλακίου (1945) και εργάστηκε ως σύμβουλος λογοτεχνίας στην UNESCO (1946). Διετέλεσε πρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων. Το 1956 τιμήθηκε με το Βραβείο Ειρήνης και προτάθηκε ως υποψήφιος για το Νόμπελ Λογοτεχνίας εννέα φορές. Το έργο του έχει μεταφραστεί και εκδοθεί σε περισσότερες από 50 χώρες και έχει διασκευαστεί για το θέατρο, τον κινηματογράφο, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση.

Πηγές: Στεργιόπουλος, Κ. Στο συλλογικό έργο: *Η ελληνική ποίηση*, τ. Γ΄, 1980: 156-167, Ζήρας. Στο *Λεξικό Πατάκη*, 2008: 966-969 και *Μουσείο Ν. Καζαντζάκη*

► Μπορείτε να δείτε το ντοκιμαντέρ για τη ζωή και το έργο του Νίκου Καζαντζάκη από το Αρχείο της ΕΡΤ. Εκπομπή ΕΠΟΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: «Ο Νίκος Καζαντζάκης και η εποχή του».

Σκηνοθεσία: Τάσος Ψαρράς. Επιλογή κειμένων: Τάσος Γουδέλης. Παραγωγή: ΕΡΤ ΑΕ (2002)

▶ Σημαιολογικά σχήματα λόγου (λεκτικοί τρόποι)

▶ Ειρωνεία

Συνήθεις (ειρωνικοί) τύποι είναι η *λεκτική/φραστική ειρωνεία* και η *δομική ειρωνεία*.

Η *λεκτική/φραστική ειρωνεία* σημαίνει ότι κάποιος άλλα λέει και άλλα εννοεί. Δηλαδή, η σημασία μιας λέξης/φράσης είναι αντίθετη από την κυριολεκτική της. Αποτελεί έμμεση αποστασιοποίηση/κριτική προς ένα πρόσωπο, μια άποψη, μια κατάσταση, η οποία εμπεριέχει την έμμεση γελοιοποίησή της. Δεν πρέπει να συγχέεται με τη *σάτιρα/παρωδία* (=εμφανής παρώδηση -διακωμώδηση) και με τον *σαρκασμό/χλευασμό* (=εμφανής απαξίωση και στηλίτευση). Όσον αφορά τον αναγνώστη, αυτός προσλαμβάνει την ειρωνεία μ' ένα ελαφρό μειδίαμα.

Η *δομική ειρωνεία*, από την άλλη, σημαίνει ότι ο λογοτέχνης εισάγει στην ιστορία ορισμένο/σταθερό νόημα, έχοντας κατευθύνει, εκ των προτέρων, τον αναγνώστη προς συγκεκριμένη έκβαση της υπόθεσης, η οποία -όμως- στην πορεία ανατρέπεται, διαψεύδεται. Συχνά εμφανίζεται με την ύπαρξη ενός αφελούς ήρωα (ή αφηγητή) που θεωρεί ότι η πραγματικότητα είναι *έ τ σ ι*, ενώ -τελικώς- είναι *α λ λ ι ώ ς*.

[Άλλες, ειδικότερες, μορφές ειρωνείας είναι η *σωκρατική ειρωνεία*, η *δραματική/τραγική ειρωνεία*, η *κοσμική ειρωνεία* και η *ρομαντική ειρωνεία*.]

Πηγή: Συγγραφική Ομάδα

▶ Μεταφορά

Η σημασία ενός πράγματος μεταφέρεται κατ' αναλογία ως ιδιότητα σε ένα άλλο, μέσω μιας περισσότερο ή λιγότερο αισθητής ομοιότητας, που είναι κατά βάση *ψυχολογική* [...] π.χ. *φύλλα δέντρου-φύλλα της καρδιάς* [...].

▶ Προσωποποίηση

Όταν αποδίδονται ανθρώπινες ιδιότητες σε άψυχα ή σε αφηρημένες έννοιες, π.χ. *Έστησ' ο Έρωτας χορό με τον Ξανθόν Απρίλη* (Σολωμός).

▶ Σύμβολο

Μπορεί να είναι κάθε αντικείμενο που χρησιμοποιείται για να αποδώσει κάτι άλλο από αυτό που σημαίνει κυριολεκτικά. Για παράδειγμα, το ρόδο είναι ένα λουλούδι, αλλά μπορεί να συμβολίζει και την ομορφιά.

▶ Μετωνυμία

Σχήμα συγγενικό με τη μεταφορά. Και εδώ έχουμε υποκατάσταση ενός πράγματος από κάποιο άλλο, με τη διαφορά ότι κατά τη μεταφορά συνδέονται και εξομοιώνονται ανόμοια μεταξύ τους πράγματα, ενώ στη μετωνυμία εκείνο που αντικαθίσταται πρέπει να έχει σχέση συνάφειας με αυτό που το υποκαθιστά. Η έμφαση [στη μετωνυμία] πέφτει στο συγκεκριμένο, σε κύρια ονόματα (προσώπων ή τόπων) ή σε αφηρημένα προσηγορικά, ως εξής: το όνομα του δημιουργού αντί για το έργο ή το εφεύρημα, π.χ. *δες τι γράφει ο Μπαμπινιώτης* [αντί: *το Λεξικό του Μπαμπινιώτη*]. Μετωνυμίες είναι και τα ακόλουθα: *ο Άρης* [αντί: *ο πόλεμος*], *ο Ήφαιστος* [αντί: *η φωτιά*], *το καλαμάρι* [αντί: *οι εγγράμματοι*], *το σανίδι* [αντί: *το θέατρο*] κ.ο.κ. [...] αλλά και για αφηρημένο προσηγορικό μετωνυμία είναι: [*το περιέχον* αντί για *το περιεχόμενο*], λ.χ. *δώστε τόπο στα νιάτα* [αντί: *στους νέους*] κ.ο.κ.

▶ Παρομοίωση

Δύο διαφορετικά πράγματα συσχετίζονται μέσω μιας κοινής ιδιότητας, με το ομοιωματικό μόριο «σαν»/«ωσάν» ή με την περίφραση «όπως/καθώς... έτσι και...», π.χ. *μαύρη σαν κάρβουνο, σκληρός σαν ατσάλι, πιστός σαν σκύλος, όπως κυλάει το ποτάμι έτσι κυλάει και η ζωή* κ.ο.κ.

► Το σχήμα του αδύνατου

Το συναντούμε συχνά στη δημοτική ποίηση (όπως και στην επώνυμη λογοτεχνία ήδη από την αρχαιότητα). Μπορεί να θεωρηθεί εκδοχή του σχήματος της υπερβολής. Συνήθως στην περίπτωση αυτή πρόκειται για φυσικά φαινόμενα που είναι αδύνατον να μεταβληθούν, τονίζοντας έτσι το αμετάβλητο μιας κατάστασης. Π.χ. *Όταν ασπρίσει ο κόρακας και γίνει περιστέρι θε να σε πάρω γι' άντρα μου, θε να σε κάνω ταίρι.*

► Αλληγορία

Όταν κάτι αποδίδεται με άλλα λόγια· συχνά χρησιμοποιούνται, αλληγορικά, στοιχεία της φύσης/του ζωικού βασιλείου για να περιγραφούν ανθρώπινες συμπεριφορές. Π.χ. *άναψε ο γιालός και κάηκαν τα ψάρια [έγινε έξαλλη από τον θυμό].*

Πηγή: Αθανασοπούλου 2022: 47-69

► Υπερβολή

Αυτό που λέγεται, ξεπερνάει κατά πολύ τις πραγματικές διαστάσεις αυτού που περιγράφεται, π.χ. *το αίμα έτρεχε ποτάμι.*

► Οξύμωρο (ή παραδοξολογία)

Σε ένα σύνταγμα λέξεων, η μία συγκρούεται νοηματικά με την άλλη. Π.χ. *Μέσα στα χιόνια καίγομαι και στη φωτιά μαργώνω* (δημοτικό).

► Λογοπαίγνιο

Παιχνίδια λέξεων που στηρίζονται εν πολλοίς στην ομοηχία τους, λ.χ. στη φράση: *Και ο φούρναρης ζυμώνει / και η Μοναχή ζει μόνη*, ή στο σκωπτικό: *Οι ολιγάρχες της Μόσχας είναι... μοσχοαναθρεμμένοι*. Τα λογοπαίγνια συχνά στηρίζονται σε δίσημες ή αμφίσημες λέξεις.

► Εκφραστικά μέσα

► Συνώνυμοι όροι

- ↳ εκφραστικοί τρόποι/στοιχεία/επιλογές
- ↳ υφολογικά μέσα/τρόποι/στοιχεία/επιλογές
- ↳ μορφολογικά μέσα/τρόποι/στοιχεία/επιλογές
- ↳ μορφικά μέσα/τρόποι/στοιχεία/επιλογές
- ↳ ρητορικά μέσα/τρόποι/στοιχεία/επιλογές (παιλιότερη ορολογία: *στολίδια του λόγου/της γλώσσας*)
- ↳ γλωσσικά μέσα/τρόποι/στοιχεία/επιλογές

Πρόκειται για το ύφος· για τον ιδιαίτερο τρόπο που χρησιμοποιεί τη γλώσσα ο λογοτέχνης. Τα σχήματα λόγου, τα (ρητορικά) ερωτήματα, οι τροπικότητες (εγκλίσεις του ρήματος), τα γραμματικά/ρηματικά πρόσωπα, τα σημεία στίξης (π.χ. τα σχολιαστικά) ανήκουν στον ευρύ όρο *εκφραστικά μέσα*.

Πηγή: Συγγραφική Ομάδα

1. Να εντοπίσεις τις σκηνές του αποσπάσματος με βάση τα πρόσωπα, τον χώρο και τον χρόνο. Αξιοποίησε στην απάντησή σου σε έναν πίνακα όπως τον παρακάτω. Πώς συνδέονται οι σκηνικές επιλογές με τα συναισθήματα των πρωταγωνιστών;

Πρόσωπα	Λέξεις και φράσεις που προσδιορίζουν τον χρόνο	Λέξεις και φράσεις που προσδιορίζουν τον χώρο

2. Στο παραπάνω απόσπασμα σκιαγραφούνται δύο διαφορετικές προσωπικότητες που βρίσκονται σε σύγκρουση, ο συγγραφέας-ήρωας-αφηγητής και ο εμβληματικός ήρωας του μυθιστορήματος και φίλος του συγγραφέα Αλέξης Ζορμπάς.

- α) Συμπληρώστε συνεργατικά έναν πίνακα όπως τον παρακάτω με φράσεις επιλεγμένες από το κείμενο που αντιστοιχούν στον κάθε χαρακτήρα, όπως στο παράδειγμα:

Συγγραφέας	Αλέξης Ζορμπάς
Στάσου, μωρέ Ζορμπά, παλάβωσες;	Πετάχτηκε απάνω
	το κρασί είχε ανηφορίσει στο κεφάλι του

Με βάση τις αντιθέσεις που μαρτυρούν οι φράσεις που καταγράψατε, πώς θα χαρακτηρίζατε τους δύο ήρωες; Αξιοποιήστε και τις γνώσεις σας από το βιογραφικό σημείωμα του Ν. Καζαντζάκη και το υλικό των συνοδευτικών ΨΜΑ.

- β) Με βάση τους ορισμούς του Φρ. Νίτσε για το «διονυσιακό» και το «απολλώνιο» στοιχείο που δίνονται στην Προαναγνωστική Δραστηριότητα 1, αντιστοίχισε καθέναν από τους δύο χαρακτήρες με το στοιχείο που του ταιριάζει. Επικουρικά, αναζήτησε την ταινία του Γιάννη Σμαραγδή *Καζαντζάκης*,¹⁷ απόσπασμα 56:17 min - 1:55:48 min. Βλ. και ΨΜΑ.

3. Προκειμένου να δραματοποιήσετε συνεργατικά τη σκηνή του αποσπάσματος, αναλογιστείτε: Πώς αντιδρά ο συγγραφέας στη βούληση και στις προτροπές του Ζορμπά;

Γιάννη Σμαραγδή
Καζαντζάκης
(απόσπασμα)

¹⁷ Σμαραγδής, Γ. (Σκηνοθέτης, Σεναριογράφος) (2017). *Καζαντζάκης*. Ε. Σμαραγδή & V. Michaud (Παραγωγή). Alexandros Film.

4. Αφού συμβουλευτείς τις πληροφορίες για τα **Σημασιολογικά Σχήματα λόγου** (Λεκτικούς τρόπους), συμπλήρωσε έναν πίνακα όπως τον παρακάτω επιλέγοντας φράσεις από το Κείμενο 1 (στήλη Α) και αντιστοιχίζοντάς τες με τα σχήματα λόγου που θα βρεις στην παρένθεση που ακολουθεί (στήλη Β). (Προσωποποίηση, υπερβολή, ειρωνεία/χιούμορ, παρομοίωση, σχήμα του αδυνάτου, επανάληψη, αντίθεση, οξύμωρο/παραδοξολογία). Κατόπιν, επέλεξε δύο περιπτώσεις και παρουσίασε τη λειτουργία τους στο κείμενο.

Φράσεις	Σχήματα Λόγου

Στην ελληνική μυθολογία οι Νύμφες ή Μαινάδες, σε κατάσταση έκστασης και εκτός λογικής, εμφανίζονταν ως ακόλουθες του θεού Διονύσου.

Walter Crane (1895). *Νύμφη που χορεύει* (Dancing Nymph) (Λιθογραφία). Πηγή: The Met Museum

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Αιμιλία Δάφνη, Ελληνικές νύχτες II

Καλοκαιριάτικη Νυχτιά! Η ερωτευμένη Φοίβη¹⁸
σταλάζει φίλτρα, χύνεται παντού αργυρός αχνός.¹⁹
Θαρείς πως κάθε του δρυμού²⁰ πεύκο μια νύμφη κρύβει,
πως όχι οι γρύλλοι,²¹ μα οι αυλοί²² μαγεύουν του Πανός...²³

Μια τέτοια νύχτα καρτερώ να 'ρθούν τ' αγαπημένα
του Παρνασσού²⁴ τα πνεύματα σαν οπτασία²⁵ χρυσή:
εσένα, ω Κόριννα,²⁶ ω Μυρώ,²⁷ Μεγαλοστράτη²⁸ εσένα
Γλαύκη,²⁹ λιγύθροος³⁰ Ήρινα,³¹ της Τήλου αηδόνι εσύ!

Όσες τη λύρα εκράτησαν κι' επόνεσαν. Και πρώτη
στον Απολλώνιο αυτό χορόν η Ψάπφα³² η κορυφαία:
όλη του στίχου, της στροφής της φτερωτής η νειότη
να μου γεμίση την καρδιά μ' αισθήματα γενναία!

Σαπφώ

¹⁸ Φοίβη: μία από τις Τιτανίδες, κόρη του Ουρανού και της Γαίας, μητέρα της Λητούς και της Αστερίας.

¹⁹ αχνός: ο ατμός που αναδίδεται από ένα υγρό που βράζει ή από ένα φαγητό που είναι πολύ ζεστό. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²⁰ δρυμός: δάσος με μεγάλα και πυκνά δέντρα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²¹ γρύλλος: τριζόνι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²² αυλός: αρχαιότατο πνευστό όργανο από καλάμι ή άλλο τεχνητό σωλήνα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²³ Παν: δευτερεύουσα θεότητα της αρχαιότητας με πόδια, κέρατα και γένια τράγου, που ενσάρκωνε τη γενετήσια δύναμη της ζωής.

²⁴ Παρνασσός: βουνό της Στερεάς Ελλάδας. Λόγω της γεινιάσης με το Μαντείο των Δελφών συνδέθηκε με τον θεό Απόλλωνα. Εκεί λέγεται πως συναντήθηκε ο Απόλλωνας με τον Ορφέα και ο πρώτος τού χάρισε τη λύρα του.

²⁵ οπτασία: όραμα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²⁶ Κόριννα: αρχαία ελληνίδα ποιήτρια του 4ου αιώνα π.Χ. με καταγωγή από την Τανάγρα της Βοιωτίας.

²⁷ Μυρώ ή Μοιρώ: αρχαία ελληνίδα ποιήτρια με καταγωγή από το Βυζάντιο (περ. 3ος αι. π.Χ.).

²⁸ Μεγαλοστράτη: αρχαία ελληνίδα ποιήτρια και γυναικεία μορφή που εμφανίζεται στο ποίημα του αρχαίου λυρικού ποιητή Αλκμάν. Βλ. [Αλκμάν: απ. 59a+b Page](#).

²⁹ Γλαύκη: υπάρχουν πολλές ερμηνείες. Μάλλον πρόκειται για Αμαζόνα, σύζυγο του Θησέα και μητέρα του Ιππολύτου ή κόρη της Φοίβης.

³⁰ λιγύθροος: που βγάζει καθαρό ήχο. Αρχαίο ελληνικό επίθετο που προδιορίζει τη φωνή. Βλ. και [LSJ](#).

³¹ Ήρινα: αρχαία λυρική ποιήτρια του 4ου αιώνα π.Χ. με καταγωγή από το νησί της Τήλου.

³² Ψάπφα: η κορυφαία αρχαία λυρική ποιήτρια Σαπφώ (Λέσβος, περ. 630-570 π.Χ.), το έργο της οποίας έχει μεγάλη απήχηση στην ελληνική και παγκόσμια λογοτεχνία. Βλ. και [ΨΜΑ Σαπφώ](#).

Αιμιλία Δάφνη (1881-1941)

Η **Αιμιλία Δάφνη** γεννήθηκε στη Μασσαλία, με πατέρα τον λόγιο Ιωάννη Κούρτελη, νομό τον ποιητή Αχιλλέα Παράσχο και σύζυγο τον επίσης ποιητή Θρασύβουλο Ζωιόπουλο, γνωστό με το λογοτεχνικό ψευδώνυμο Στέφανος Δάφνης· εισάγει με τολμηρή ρεαλιστική δύναμη, ένα κοσμοπολίτικο αστικό τοπίο, το οποίο σταδιακά χάνεται μέσα στη σκόνη των χωματόδρομων της αθηναϊκής γειτονιάς της περιοχής των Πατησίων. Εκεί διαμένει με τον Στέφανο Δάφνη μέχρι το τέλος της ζωής της, καλλιεργώντας στον κήπο της σπάνιες ποικιλίες ανθέων, που παίρνουν διάσταση συμβολική στο ποιητικό της έργο.

Η Αιμιλία Δάφνη δίδαξε για ένα διάστημα στο Αρσάκειο και φαίνεται πως διέθετε σημαντική κλασική παιδεία και παράλληλα ξεχωριστό ενδιαφέρον για τις πνευματικές αναζητήσεις της εποχής, στην οποία κυριαρχεί ο δημοτικισμός, με προεξάρχουσα ηγετική μορφή τον Κωστή Παλαμά.

Την πρώτη της ποιητική εμφάνιση την κάνει με το οικογενειακό της όνομα (Αιμιλία/Αιμιλία Κούρτελη) το 1902 με τη συλλογή *Τα Χρυσάνθεμα*. Ακολουθούν το 1923 η ποιητική της συλλογή *Τα Χρυσά Κύπελλα* και τα μυθιστορήματα *Το τάλαντο της Σμαρώς* (1923) και *Ξένη γη* (1937). Ο θάνατος τη βρήκε στην Αθήνα, το 1941.

Πηγές: [Βιβλιονετ](#) και Γκικόκα-Κατσιαμπούρα-Καραγεωργίου-Μπεχλικούδη-Αλεξοπούλου-Δανιήλ, 2023: 109-113

Αιμιλία Δάφνη (Μασσαλία 1881-1941).

Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ.

Κωδικός τεκμηρίου: KAST.064

► Παρνασσιμός

Ο παρνασσιμός είναι ένα λογοτεχνικό κίνημα που εμφανίζεται στη Γαλλία γύρω στα μέσα του 19ου αιώνα, ως αντίδραση προς το ρομαντισμό, ο οποίος εκείνη την εποχή βρίσκεται ήδη στη φάση της παρακμής. Το νέο λογοτεχνικό κίνημα θα διατηρήσει τη σημασία του για τρεις περίπου δεκαετίες (1850-1880) και σιγά σιγά θα εξαπλωθεί σε μερικές ακόμη χώρες, μεταξύ των οποίων και στη δική μας.

Η ονομασία «παρνασσιμός» οφείλεται σε μια ποιητική ανθολογία που εκδόθηκε στη Γαλλία με τον τίτλο «Σύγχρονος Παρνασσός», και περιλάμβανε ποιήματα της δεκαετίας 1866-1876 με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. [...] στη Γαλλία, τη χώρα της γέννησής του, ο παρνασσιμός εκπροσωπείται από ποιητές όπως οι [...] Théophile Gautier, François Coppée κ.ά. [...] ενώ κάποια παρνασσικά στοιχεία μπορούμε να εντοπίσουμε και σε ορισμένους πολύ σημαντικούς ποιητές του 19ου αιώνα, όπως στον Charles Baudelaire, τον Stéphane Mallarmé, τον Lautréamont κ.ά. Ο παρνασσιμός δίνει μεγάλη σημασία στην ακρίβεια της έκφρασης και στη λεπτομέρεια, καθώς προσπαθεί να καλλιεργήσει μian απρόσωπη και αντικειμενική ποίηση, εκφράζοντας με τον τρόπο αυτό το επιστημονικό πνεύμα της εποχής. Σε ό,τι αφορά την επεξεργασία του στίχου, σέβεται τους ρυθμικούς, μετρικούς και στιχουργικούς κανόνες, καθώς και την ομοιοκαταληξία, και γενικά ενδιαφέρεται υπερβολικά για τη μορφή. Οι παρνασσικοί ποιητές αντλούν τα θέματα και τις εικόνες τους απ' τη μυθολογία και την ιστορία και αναζητούν την έμπνευσή τους στους χαμένους πολιτισμούς της αρχαιότητας, ιδίως στον ελληνικό και τον ινδικό. [...] Σε ό,τι αφορά τη νεοελληνική λογοτεχνία, ο παρνασσιμός κάνει την εμφάνισή του με την ποιητική γενιά του 1880, τη λεγόμενη Νέα Αθηναϊκή Σχολή. Και στη χώρα μας εμφανίζεται στο προσκήνιο ως αντίδραση προς το ρομαντισμό, ενώ έχει όλα τα χαρακτηριστικά του γαλλικού παρνασσισμού, τόσο τα θετικά όσο και τα αρνητικά. Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο σε σχέση με το ρομαντισμό, είναι ότι ο παρνασσιμός αρνείται την καθαρεύουσα και στρέφεται προς τη δημοτική (οι Έλληνες παρνασσικοί ποιητές ανήκουν στη λεγόμενη γενιά του δημοτικισμού). [...]

Πηγή: Παρίσης, Ι. - Παρίσης, Ν., x.x.: [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων](#). Π

1. Με αφετηρία τα όσα διάβασες στο εισαγωγικό σημείωμα της σ. 45 και στο ΨΜΑ Το Απολλώνιο και το Διονυσιακό της σ. 46, προσπάθησε να περιγράψεις τη «συνάντηση» του απολλώνιου και του διονυσιακού στοιχείου στο ποίημα.
2. Πρόσεξε τον τίτλο του ποιήματος. Γιατί οι νύχτες χαρακτηρίζονται «Ελληνικές» και πώς συνδέεται ο χαρακτηρισμός με το περιεχόμενο του κειμένου;
3. α) Εντοπίζεις στο κείμενο στοιχεία που σχετίζονται με τη ζωή της ποιήτριας; Συμβουλέψου και το βιογραφικό της σημείωμα (σ. 56).
β) Πού δίνει μεγαλύτερη έμφαση η ποιήτρια: στη λογική ή στο συναίσθημα; Δικαιολόγησε την απάντησή σου με αναφορές στο κείμενο.
4. Συμβουλέψου το λήμμα για τον Παρνασσισμό και αιτιολόγησε γιατί το ποίημα ανήκει στο συγκεκριμένο ποιητικό ρεύμα.
5. Το ποίημα ανήκει στην παραδοσιακή ποίηση. Συμβουλέψου το ΨΜΑ Γλωσσάρι Λογοτεχνία/Λογοτεχνικά Γένη/Λογοτεχνικά Είδη στο Παράρτημα του τεύχους (σ. 119) και συμπλήρωσε έναν πίνακα όπως τον παρακάτω με τέσσερα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ποίησης που εντοπίζονται στο ποίημα της Αιμιλίας Δάφνη.

Χαρακτηριστικά παραδοσιακής ποίησης

1
2
3
4

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Βαγγέλης Ραπτόπουλος, Διόδια (αποσπάσματα)

Ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ έμενε σ' ένα διώροφο απέναντι απ' το σπίτι μου. Ο πατέρας του είχε μια μικρή ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΕΤΟΙΜΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ-ΕΙΔΗ ΠΡΟΙΚΟΣ στο ισόγειο, με ψηλές μονοκόμματα τζαμαρίες και στόρια, που πίσω τους στριμωχνόντουσαν οι μηχανές κι οι στενόμακροι πάγκοι με τις μεζούρες και τα μεγάλα ψαλίδια για τα υφάσματα. Από μια σιδερένια πόρτα στη μια άκρη της πρόσοψης, άρχιζε ένας στενός διάδρομος που έφερνε πίσω στην αυλή του σπιτιού με τις γλάστρες, την αναιμική κληματαριά και τη σιδερένια κόκκινη σκάλα που στριφογύριζε σαν κισσός γύρω από μια σωλήνα, για να καταλήξει στον πάνω όροφο πρώτα και μετά στην ταράτσα.

Μαρία Χατζηγεωργίου (2024), Έξω απ' τ' ανοιχτό παράθυρο. 2ο «Καζούλλειο» ΓΕΛ Ρόδου

Εκεί πάνω υπήρχε ένα καμαράκι ασβεστωμένο, μ' ένα παράθυρο ξεφλουδισμένο, συνήθως ανοιχτό, όπου είχε το σταθμό ο Δημήτρης ο 94, όπως έλεγε, επειδή τον πρώτο καιρό έκανε εκπομπές στους 94 megacycles.³³ [...]

Όταν ο δίσκος τέλειωνε, έπαιρνε ο Δημήτρης το μικρόφωνο, έπεφτε ξεθεωμένος στην καρέκλα –κόμποι ο ιδρώτας στο κούτελο και στο λαιμό του– κι όπως τον κοιτούσαμε σωριασμένοι στο ντιβανάκι, ακούτε το σταθμό του Δημήτρη του 94, έλεγε, σε μια εκπομπή του αφιερωμένη σ' όλους κι όλες εσάς που κάνετε ακρόαση. Ύστερα άφηνε το μικρόφωνο και κλείνοντάς μας το μάτι άλλαζε δίσκο. Η βελόνα σηκωνόταν μηχανικά, ταξίδευε για λίγο στο κενό, ζυγιαζόταν και χαμήλωνε αργά πάνω στο πλατό, ώσπου να συναντήσει τις πρώτες στροφές και ν' αρχίσει επιτέλους να διαβάσει.

Άλλοτε πάλι, όταν τύχαινε να 'χει φεγγαράδα, σβήναμε το φως, τενταρώναμε³⁴ το μοναδικό παράθυρο και την πόρτα κι απολαμβάναμε τα κομμάτια. Μπορούσες τότε να δεις το φεγγάρι να σεργιανίζει στο βάθος, έξω απ' τ' ανοιχτό παράθυρο. Μπορούσες να χαζέψεις τ' άστρα που αρμενίζανε, και δίπλα σ' όλη τη φωταψία, τις λυχνίες³⁵ που

ρίχναν το γλυκό τους φως πάνω στους ενισχυτές,³⁶ τα ποτενσιόμετρα,³⁷ τις αντιστάσεις,³⁸ τους πυκνωτές,³⁹ κι όλα τα εξαρτήματα στο τραπέζι. Άναβες τότε κι ένα

³³ megacycles: (φυσ.) μονάδα μέτρησης της συχνότητας εκπομπής ενός ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού πομπού που αντιστοιχεί με ένα εκατομμύριο χερτς. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁴ τενταρώνω το παράθυρο: ανοίγω διάπλατα το παράθυρο.

³⁵ λυχνία: φωτιστικό όργανο, λαμπτήρας, λάμπα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁶ ενισχυτής: (τεχν.) συσκευή που ενισχύει το σήμα το οποίο στέλνει ένας πομπός ή λαμβάνει ένας δέκτης. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁷ ποτενσιόμετρο: (ηλεκτρολ.) όργανο μέτρησης της ηλεκτρεγερτικής δύναμης και τάσης. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁸ αντίσταση (εδώ): (ηλεκτρολ.) στοιχείο από δυσηλεκτραγωγό μέταλλο που ελαττώνει τη ροή του ηλεκτρικού ρεύματος. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁹ πυκνωτής: (ηλεκτρολ.) συσκευή που αποτελείται από δύο αγωγούς με μεγάλη επιφάνεια και χρησιμοποιείται για την αποθήκευση ηλεκτρικού φορτίου. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

τσιγάρο και σ' έπιανε η γλύκα μέχρι το μεδούλι.⁴⁰ Ολόκληρο το καμαράκι πάνω στην ταράτσα έπαιρνε φόρα κι απογειωνόταν ταξιδεύοντας στον ουρανό.

Όμως το ζήτημα είναι να καταφέρουμε να φτάσουμε στην ταράτσα, ανεβαίνοντας τη στριφτή σκάλα της αυλής μουλωχτά,⁴¹ στα νύχια, για ν' αποφύγουμε την κυρά-Τασία που μονίμως μας κυνηγούσε ν' αφήσουμε ήσυχο το γιο της να διαβάσει και να μπει επιτέλους στο Πολυτεχνείο. Κι όπως στριφογυρνούσε ακολουθώντας τα σκαλιά, με τις γλάστρες και την κληματαριά κάτω απ' τα πόδια μας, μας έφταναν συνήθως τριγμοί και ξυσίματα, ήχοι μεταλλικοί απ' τις μηχανές και γδούποι⁴² υπόκωφοι⁴³ απ' τα μεγάλα ψαλίδια που συχνά τα πετούσαν με δύναμη, απρόσεχτα, πάνω στους πάγκους. Ήταν τότε σαν κάτι υποχθόνιο⁴⁴ να μαγειρευόταν στα έγκατα του σπιτιού, με σατανικά μηχανήματα κι εφευρέσεις διαβολικές και με την κυρά-Τασία πρωταγωνίστρια, τυλιγμένη τόπια υφάσματα και κομμάτια μεζούρες αντί για μαλλιά, να κραδαίνει⁴⁵ τα μεγάλα ψαλίδια εναντίον μας. [...]

Βαγγέλης Ραπτόπουλος

(1959)

Πεζογράφος. Έζησε για ένα διάστημα στη Σουηδία και στις ΗΠΑ. Συνεργάστηκε με την ΕΡΑ, ως παραγωγός λόγου και μουσικής, και με την ΕΡΤ ως σεναριογράφος. Επίσης, συνεργάστηκε με τον εκδοτικό οίκο Κέδρος. Κείμενά του δημοσιεύτηκαν στα περιοδικά *Αντί*, *Ιχνευτής*, *Οδός Πανός*, *Ρεύματα*, *Το Δέντρο*. Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε με τη συλλογή πεζογραφημάτων *Κομματάκια* (1979). Άλλα έργα: *Διόδια* (1982)· *Τα Τζιτζίκια* (1985) [νουβ.]· *Η αυτοκρατορική μνήμη του αίματος* (1992)· *Ο Εργένης* (1993)· *Έμμονες ιδέες* (1995)· *Λούλα* (1997)· *Το παιχνίδι. Μια ιστορία της λίμνης* (1998)· *Βαθύς και λυπημένος, όπως κι εσύ* (1999)· *Η απίστευτη ιστορία της Πάπισσας Ιωάννας* (2000)· *Ακούει ο Σημίτης Μητροπάνο;* (2001)· *Μαύρος γάμος* (2001)· *Η επιπόηση της πραγματικότητας* (2003)· *Χάσαμε τον μπαμπά* (2005) [μυθιστ.]· *Η γενιά μου* [νουβ. και διηγ.]· *Η δική μου Αμερική* (2002)· *Λίγη ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας* (2005) [δοκ.]. Μετέφρασε Ηράκλειτο, Ηρόδοτο και Λουκιανό. [...] Έργα του μεταφέρθηκαν στον κινηματογράφο και την τηλεόραση.

Πηγή: Ζήρας. Στο *Λεξικό Πατάκη*, 2008: 1911-1912 (βλ. και ΨΜΑ)

Ενδεικτική
Εργογραφία
Ραπτόπουλου

► Μπορείτε επίσης να δείτε την εκπομπή [ΒΙΒΛΙΟΒΟΥΛΙΟ](#) στο κανάλι της Βουλής των Ελλήνων με καλεσμένο τον Βαγγέλη Ραπτόπουλο.

Αρχισυνταξία-Παρουσίαση: Μανώλης Πιμπλής, Διεύθυνση παραγωγής: Φαίη Γιαννάκου, Διεύθυνση φωτογραφίας: Δημήτρης Βυθούλας, Σκηνοθεσία: Βασίλης Γρηγορόπουλος, Παραγωγή: Τηλεοπτικός Σταθμός της Βουλής των Ελλήνων (2021)

⁴⁰ μεδούλι: 1. μαλακή και πυκνόρρευση ουσία που βρίσκεται στο εσωτερικό των κοίλων οστών· μελός των οστών. 2. ΦΡ ως το μεδούλι: για μεγάλη ένταση αισθήματος ή συναισθήματος και γενικά για κατάσταση ή ιδιότητα που υπάρχει ή εμφανίζεται σε μεγάλο βαθμό. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴¹ μουλωχτά: (επίρ.) αθόρυβα, κρυφά. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴² γδούπος: βαρύς και υπόκωφος κρότος. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴³ υπόκωφος: για ήχο που ακούγεται σαν να προέρχεται από μεγάλο βάθος και γι' αυτό βγαίνει βαθύς. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴⁴ υποχθόνιος: 1. που προέρχεται από τα έγκατα της γης, που βρίσκεται ή που γίνεται εκεί. 2. καταχθόνιος. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴⁵ κραδαίνει: σείω, κουνώ απειλητικά κάτι εναντίον κάποιου. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. α) Ο Δημήτρης ο 94, ο Θάνος, ο Μανώλης, ο Άρης, η Κάτια και η Μάρω είναι οι νέοι και οι νέες που πρωταγωνιστούν στο μυθιστόρημα του Βαγγέλη Ραπτόπουλου *Διόδια*. Μετά την πρώτη ανάγνωση του κειμένου από τον/την εκπαιδευτικό, διάβασε σιωπηρά ξανά το απόσπασμα. Πόσους χώρους περιγράφει ο συγγραφέας; Συμπλήρωσε έναν πίνακα όπως τον παρακάτω με τα συναισθήματα που αντανακλώνται μέσω της περιγραφής.

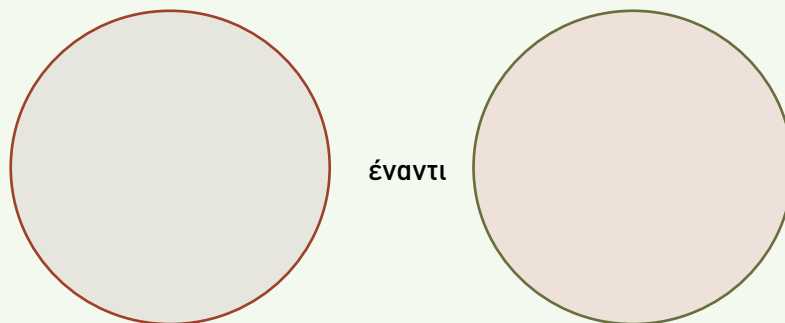
Χώροι	Συναισθήματα

- β) Αναζήτησε στο ΨΜΑ *Η Σκάλα για τον Παράδεισο* τους στίχους του τραγουδιού «Η Σκάλα για τον Παράδεισο» ή/και άκουσε το τραγούδι στο διαδίκτυο [LED ZEPPELIN_STAIRWAY TO HEAVEN (OFFICIAL VIDEO)], με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού.⁴⁶ Πού φαντάζεσαι ότι οδηγεί μεταφορικά η σκάλα στο σπίτι του Δημήτρη του 94;

Η Σκάλα για τον Παράδεισο

2. Να περιγράψεις τη συμπεριφορά της κυρά-Τασίας και να τη δικαιολογήσεις. Γιατί τα παιδιά νιώθουν να απειλούνται από την κυρά-Τασία; Επικουρικά, αναζήτησε [ΔΙΟΔΙΑ_ΑΡΧΕΙΟ EPT_ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: 001] και δεξ την αντίστοιχη σκηνή (12:41 min - 19:20 min) στο 1ο επεισόδιο της τηλεοπτικής σειράς «*Διόδια*».⁴⁷
3. Νεανική παρέα έναντι (vs.) κυρά-Τασία: Ποιους διαφορετικούς «κόσμους» αντιπροσωπεύουν η νεανική παρέα και η κυρά-Τασία που συγκρούονται; Συμπλήρωσε με ονόματα και περιγραφή τα παρακάτω κυκλικά σχήματα.

4. Εντόπισε μέσα στο κείμενο τον ελεύθερο πλάγιο λόγο και μετάρτησε τον σε ευθύ.⁴⁸ Σε συνεργασία με την ομάδα σου, δραματοποιήστε το απόσπασμα.

⁴⁶ Page, J. & Plant, R. (Συνθέτες). Plant, R. (Στιχουργός). Led Zeppelin (Συγκρότημα. Ερμηνευτές) (1972). *Stairway To Heaven* [Δίσκος]. J. Page & P. Grant (Παραγωγή). Atlantic.

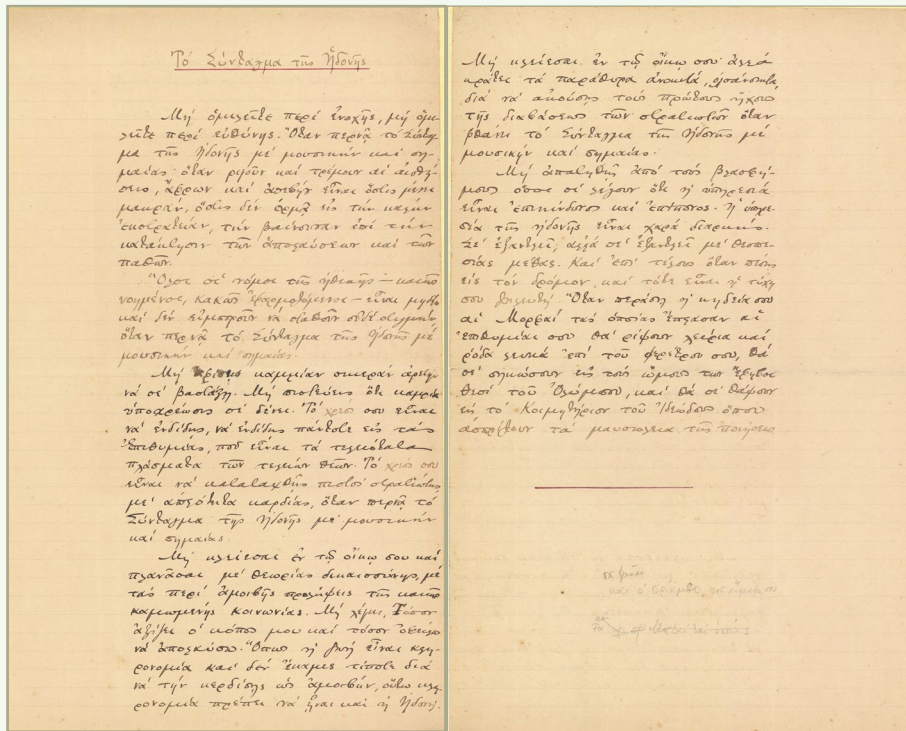
⁴⁷ Μαζάνης, Κ. (Σκηνοθέτης). Ραπτόπουλος, Β. (Σεναριογράφος) (1987). *Διόδια*. EPT AE (Παραγωγή) - STEFI 2 (Εκτέλεση).

⁴⁸ Για τον ελεύθερο πλάγιο λόγο βλ. ΨΜΑ Γλωσσάρι Αφηγηματολογία (στο Παράρτημα του τεύχους) και Παρίσης, Ι. - Παρίσης, Ν., x.x.: *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων Ε.*

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Κ.Π. Καβάφης, Το Σύνταγμα της Ηδονής

Χειρόγραφο του ποιήματος του Κ.Π. Καβάφης «Το Σύνταγμα της Ηδονής».

Πηγή: [Ψηφιακό αρχείο Ιδρύματος Ωνάση](#)

Μη ομιλείτε περί ενοχής, μη ομιλείτε περί ευδύνης. Όταν περνά το Σύνταγμα⁴⁹ της Ηδονής με μουσικήν και σημαίας⁵⁰: όταν ριγούν και τρέμουν αι αισθήσεις, άφρων⁵⁰ και ασεβής είναι όστις μένει μακράν, όστις δεν ορμά εις την καλήν εκστρατείαν, την βαίνουσαν επί την κατάκτησιν των απολαύσεων και των παθών.

Όλοι οι νόμοι της ηδικής – κακώς νοημένοι, κακώς εφαρμοζόμενοι – είναι μηδέν και δεν ημπορούν να σταθούν ουδέ στιγμήν, όταν περνά το Σύνταγμα της Ηδονής με μουσικήν και σημαίας.

Μη αφήσεις καμίαν σκιεράν αρετήν να σε βαστάξει. Μη πιστεύεις ότι καμία υποχρέωσις σε δένει. Το χρέος σου είναι να ενδίδεις, να ενδίδεις πάντοτε εις τας Επιθυμίας, που είναι τα τελειότατα πλάσματα των τελείων θεών. Το χρέος σου είναι να καταταχθείς πιστός στρατιώτης, με απλότητα καρδιάς, όταν περνά το Σύνταγμα της Ηδονής με μουσικήν και σημαίας.

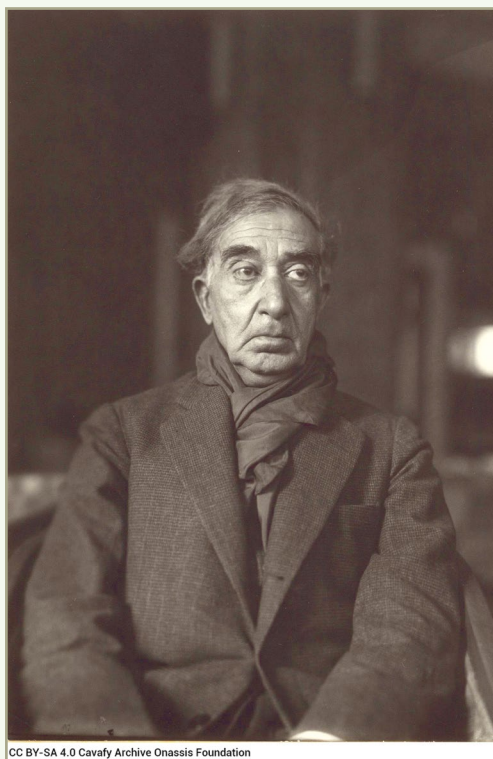
Μη κλείσαι εν τω οίκω σου και πλανάσαι με θεωρίας δικαιοσύνης, με τας περιαιμοιβής προλήψεις της κακώς καμωμένης κοινωνίας. Μη λέγεις, Τόσον αξίζει ο κόπος μου και τόσον οφείλω να απολαύσω. Όπως η ζωή είναι κληρονομία και δεν έκαμες τίποτε διά να την κερδίσεις ως αιμοιβήν, ούτω κληρονομία πρέπει να είναι και η Ηδονή. Μη κλείσαι εν τω οίκω σου· αλλά κράτει τα παράθυρα ανοικτά,

⁴⁹ σύνταγμα: (εδώ) (στρατ.) στρατιωτική μονάδα πεζικού, που αποτελείται από ορισμένο αριθμό ταγμάτων, επιλαρχιών ή μοιρών πυροβολικού. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁵⁰ άφρων: κάποιος του οποίου οι ενέργειες χαρακτηρίζονται από επιπολαιότητα και απερισκεψία. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

ολοάνοικτα, διά να ακούσεις τους πρώτους ήχους της διαβάσεως των στρατιωτών, όταν φθάνει το Σύνταγμα της Ηδονής με μουσικήν και σημαίας.

Μη απατηθείς από τους βλασφήμους⁵¹ όσοι σε λένουν ότι η υπηρεσία είναι επικίνδυνος και επίπονος. Η υπηρεσία της ηδονής είναι χαρά διαρκής. Σε εξαντλεί, αλλά σε εξαντλεί με θεσπεσίας⁵² μέδας. Και επί τέλους όταν πέσεις εις τον δρόμον, και τότε είναι η τύχη σου ζηλευτή. Όταν περάσει η κηδεία σου, αι Μορφαί τας οποίας έπλασαν αι επιθυμιαί σου θα ρίψουν λείρια⁵³ και ρόδα⁵⁴ λευκά επί του φερέτρου σου, θα σε σηκώσουν εις τους ώμους των έφηβοι θεοί του Ολύμπου, και θα σε δάψουν εις το Κοιμητήριον του Ιδεώδους⁵⁵ όπου ασπρίζουν τα μαυσωλεία⁵⁶ της ποιήσεως.

CC BY-SA 4.0 Cavafy Archive Onassis Foundation

CC BY-SA 4.0 Cavafy Archive Onassis Foundation

Κ.Π. Καβάφης (1932 και χ.χ., αντίστοιχα). Πηγή: Ψηφιακό αρχείο Ιδρύματος Ωνάση [1](#) και [2](#)
Δες περισσότερα στιγμιότυπα της ζωής του Κ.Π. Καβάφης
στο αρχείο Καβάφης του Ιδρύματος Ωνάση (βλ. ΨΜΑ)

Στιγμιότυπα
ζωής Καβάφης

⁵¹ βλάσφημος: 1. που εξυβρίζει τα θεία και τα ιερά. 2. που μεταχειρίζεται συχνά βρισιές, χυδαίες λέξεις ή φράσεις. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁵² θεσπέσιος: που είναι εξαιρετικά ωραίος, που έχει ένα χαρακτήρα θεϊκής, υπερκόσμιας τελειότητας. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁵³ λείριον: το λευκό κρίνο. Βλ. [Λεξικό Liddell-Scott](#).

⁵⁴ ρόδο: τριαντάφυλλο. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁵⁵ ιδεώδες: 1. ό,τι υπάρχει ως ιδέα και νοείται ως έκφραση της απόλυτης, ύψιστης τελειότητας· ιδανικό. 2. το ύψιστο όριο τελείωσης, ο υπέρτατος στόχος προς τον οποίο τείνει κάτι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁵⁶ μαυσωλείο: μεγαλοπρεπές ταφικό οικοδόμημα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

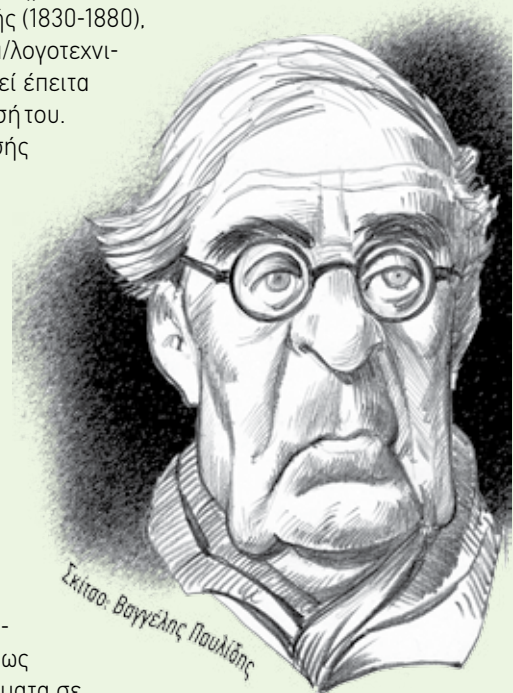
Κ.Π. Καβάφης
(1863-1933)

Ο Κ.Π. Καβάφης είναι διεθνώς αναγνωρισμένος ποιητής. Θεωρείται ο κατ' εξοχήν πρόδρομος της μοντέρνας νεοελληνικής ποίησης. Με καταγωγή από την Κωνσταντινούπολη, ο Καβάφης μεγάλωσε σε αριστοκρατικό περιβάλλον. Γνώριζε άπταιστα γαλλικά και αγγλικά. Δε φοίτησε σε πανεπιστήμιο, αλλά ήταν βαθιά μορφωμένος (με ουσιαστική γνώση της ιστορίας). Έμεινε για κάποια διαστήματα στο Λονδίνο και την Κωνσταντινούπολη, ενώ επισκέφθηκε τέσσερις φορές την Αθήνα. Τα πρώτα του ποιήματα τα δημοσίευσε από το 1886 κι έπειτα, στο ύφος της Παλαιάς Αθηναϊκής Ρομαντικής Σχολής (1830-1880), σε γλώσσα καθαρεύουσα. Θήτευσε, στη συνέχεια, στα καλλιτεχνικά/λογοτεχνικά ρεύματα του Παρνασσισμού και του Συμβολισμού, για να μεταβεί έπειτα στον Ρεαλισμό, μέσα από την εντελώς προσωπική, ιδιότυπη αξιοποίησή του.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του ύφους και της ατμόσφαιρας της ποιήσής του είναι η μεικτή γλώσσα (καθαρεύουσα και δημοτική, με ιδιότυπη ορθογραφία), η λεπτή ειρωνεία, η θεατρική δομή των ποιημάτων του, η εκφραστική ακρίβεια και λιτότητα, ο (ανομοιοκατάληκτος πεζολογικός) στίχος, η παραστατικότητα και η υποβολή, η αισθητική εκλέπτυνση και η εύστοχη σύλληψη του τραγικού. Ως προς το περιεχόμενο των ποιημάτων του, κυριαρχούν ο διδακτικός τόνος πάνω σε προσωπικά ζητήματα ηθικής (βιοθεωρητικό πνεύμα) και ο ερωτικός αισθησιασμός/ηδονισμός και, γενικότερα, η εμβάθυνση στο προσωπικό βίωμα εξαφορμής διάφορων περιστατικών της καθημερινότητας. Πολλά ποιήματά του προκύπτουν από τη μελέτη ιστορικών περιστατικών (αντλημένων κυρίως από τα ελληνοιστικά/αλεξανδρινά χρόνια αλλά και από τα ρωμαϊκά και τα βυζαντινά). Άλλα ποιήματά του φαίνεται ότι είναι ιστορικά, ενώ στην πραγματικότητα αποτελούν επινόηση του ποιητή με (ψευδο)ιστορικό «μανδύα». Γι' αυτό και νεοελληνοιστές φιλόλογοι/κριτικοί της νεοελληνικής λογοτεχνίας (αλλά και φιλόσοφοι, όπως ο Ε.Π. Παπανούτσος) είχαν διαιρέσει, σχηματικά, τα καθαφικά ποιήματα σε τρεις κατηγορίες: i) φιλοσοφικά, ii) ερωτικά/ηδονικά, iii) ιστορικά/ψευδοιστορικά. Αξίζει να επισημανθεί ότι η ποίηση του Καβάφη -απογυμνωμένη από τη ρητορική μεγαλοστομία και τον πληθωρικό λυρισμό- βρίσκεται στον αντίποδα της ποίησης του Κ. Παλαμά (1859-1943). Ο λεγόμενος «καθαφικός κανόνας», δηλαδή τα «αναγνωρισμένα» από τον ίδιο τον ποιητή ποιήματα, είναι 154. Η πρώτη συγκεντρωτική έκδοσή τους έγινε μετά τον θάνατο του ποιητή, το 1935 στην Αλεξάνδρεια, με την επιμέλεια της Ρίικας Σεγκοπούλου.

Το σώμα των ποιημάτων του περιλαμβάνει τα 154 «Αναγνωρισμένα», τα 37 «Αποκηρυγμένα», τα περισσότερα νεανικά, σε ρομαντική καθαρεύουσα, τα 75 «Κρυμμένα» που βρέθηκαν τελειωμένα στα χαρτιά του, καθώς και τα 30 «Ατελή».

Πηγές: Στεργιόπουλος, Κ. Στο συλλογικό έργο: *Η ελληνική ποίηση*, τ. Γ', 1980: 194-201 και Ψηφιακό αρχείο Ιδρύματος Ωνάση

► Μπορείτε να δείτε το ντοκιμαντέρ για τη διεθνή πρόσληψη του έργου του Κ.Π. Καβάφη από το Αρχείο της ΕΡΤ. Εκπομπή ΕΠΟΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: «Η παγκοσμιότητα του Κων. Καβάφη».

Σκηνοθεσία: Τάσος Ψαρράς. Επιλογή κειμένων: Τάσος Γουδέλης. Παραγωγή: ΕΡΤ ΑΕ (2001)

► **Πεζόμορφο ποίημα / πεζόμορφη ποίηση**

Στην πεζόμορφη ποίηση ως προς τη δομή υιοθετείται η μορφή του πεζού λόγου. Απουσιάζουν παντελώς οι στροφές και το μέτρο. Ωστόσο, παραμένουν ο εσωτερικός ρυθμός και η ποιητική εκφορά του λόγου. Το πεζόμορφο ποίημα διακρίνεται για την ένταση του λόγου, του συναισθήματος, των περιγραφών και των εικόνων. Ως προς το περιεχόμενο, ακολουθεί τη θεματολογία της μοντέρνας ποίησης (υπαρξιακά ζητήματα, ηθικά διλήμματα, έρωτας, θάνατος, μοναξιά κ.ά.).

Πηγή: Συγγραφική Ομάδα

Gustave Moreau (1864). *Ο Οιδίποδας και η Σφίγγα* (*Oedipus and the Sphinx*). Πηγή: The Met Museum

Ένα παράδειγμα του καλλιτεχνικού ρεύματος του Συμβολισμού στη ζωγραφική.

► Συμβολισμός

Για το συμβολιστή ποιητή, η πραγματικότητα που αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις μας, δηλαδή ο εξωτερικός κόσμος, δεν έχει κανένα ποιητικό ενδιαφέρον. Ωστόσο, τα πράγματα αυτού του κόσμου η ποίηση μπορεί να τα χρησιμοποιήσει ως διαμεσολαβητές, ως σύμβολα, για να φτάσει στο αληθινό της αντικείμενο: στην έκφραση ιδεών, ψυχικών ή νοητικών καταστάσεων, συναισθημάτων κτλ. ή, μ' άλλα λόγια, στο ασυνείδητο και στο μυστήριο του εσωτερικού μας κόσμου.

Με βάση αυτή τη γενική αρχή, τα χαρακτηριστικά της συμβολιστικής ποίησης μπορούν να καθοριστούν ως εξής:

- η προσπάθεια απόδοσης των ψυχικών καταστάσεων με τρόπο έμμεσο και συμβολικό, δηλαδή μέσα από τη χρήση των συμβόλων [...]
- η αποφυγή της σαφήνειας και η προσπάθεια για τη δημιουργία ενός κλίματος ρευστού, συγκεχυμένου, ασαφούς και θολού, που συνυπάρχει με μια διάθεση ρεμβασμού, μελαγχολίας και ονειροπόλησης
- η έντονη πνευματικότητα, ο ιδεαλισμός και, σε πολλές περιπτώσεις, ο μυστικισμός
- η προσπάθεια να ταυτιστεί η ποίηση με τη μουσική, που εκδηλώνεται με την έντονη μουσικότητα και τον υποβλητικό χαρακτήρα του στίχου [...]
- οι πολλές τεχνικές, μορφολογικές και εκφραστικές καινοτομίες: χαλαρή ομοιοκαταληξία, ανομοιοκατάληκτος ελεύθερος στίχος, πολλά και πρωτότυπα σχήματα λόγου, ιδιόρρυθμη σύνταξη, νέο λεξιλόγιο κτλ.
- ο περιορισμός του νοηματικού περιεχομένου του ποιήματος στο ελάχιστο: η ποίηση [...] γίνεται [...] καθαρή ποίηση (*poésie pure*), γεμάτη μαγεία και γοητεία. [...]

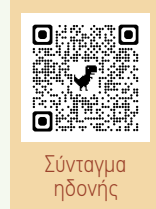
Πηγή: Παρίσης Ι. - Παρίσης, Ν., x.x.:

[Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων, Σ](#)

Σύμβολο

Μια εικόνα που παραπέμπει συνειρμικά σε μια ιδέα ή σε ένα συναίσθημα. Δηλαδή, μια λέξη ή φράση που έχει μεταφορική σημασία και επιτελεί κείμενο στη σημασιοδότηση του λογοτεχνήματος. Συγκεκριμένα, ένα υλικό αντικείμενο ή ένα στοιχείο της φύσης ή ένα ζώο /πτηνό (ακόμη κι ένα πρόσωπο) εκφράζει, σ' ένα δεύτερο επίπεδο, μια διαφορετική (μεταφορική) σημασία από την αρχική του. Λόγου χάρη, η ζυγαριά αποτελεί σύμβολο της δικαιοσύνης ή το περιστέρι αποτελεί σύμβολο της ειρήνης. Συνήθως η λέξη/φράση που λειτουργεί ως σύμβολο, υπάρχει στον τίτλο του λογοτεχνήματος και (συχνά επαναλαμβάνεται) μέσα στο ίδιο το λογοτεχνικό κείμενο.

Πηγές: Συγγραφική Ομάδα και α) Cuddon, 2010: 539-41, β) Παρίσης Ι. - Παρίσης Ν., x.x.: [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων, Σ](#)

1. Αναζητήστε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [LOST BODIES TO ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΗΔΟΝΗΣ] και ακούστε την ερμηνεία του ποιήματος του Κ.Π. Καβάφη «Το Σύνταγμα της Ηδονής» από το μουσικό σχήμα Lost Bodies.⁵⁷ Βλ. και ΨΜΑ.
2. Εντοπίστε και περιγράψτε τις εικόνες του ποιήματος. Ποιες αντιθέσεις αναδεικνύονται μέσα από τις εικόνες και ποιες προθέσεις του ποιητή εξυπηρετούν κατά τη γνώμη σας;
3. **α)** Βασικά χαρακτηριστικά της καβαφικής ποίησης είναι η δραματικότητα, ο διδακτικός τόνος, η ειρωνεία και η χρήση συμβόλων. Να γράψεις στο τετράδιό σου πώς επιβεβαιώνονται τα παραπάνω με αναφορές στο κείμενο.
β) Χωρίς να είναι καθαρός συμβολιστής, ο Κ.Π. Καβάφης επηρεάστηκε από τον συμβολισμό. Λάβε υπόψη τα λήμματα *Σύμβολο* και *Συμβολισμός* και εντόπισε επιρροές του λογοτεχνικού ρεύματος στο καβαφικό ποίημα.
4. Ακολουθώντας τους ορισμούς για τα *Σημασιολογικά Σχήματα Λόγου (Λεκτικούς Τρόπους)* (σ. 51-52), να εντοπίσετε τα σημασιολογικά σχήματα λόγου και τη λειτουργία τους στο ποίημα του Κ.Π. Καβάφη.
5. Συμφωνείς με τις απόψεις του Κ.Π. Καβάφη περί της χωρίς όρια κυριαρχίας της ηδονής στη ζωή; Οργάνωσε τις απόψεις σου σε προφορικό λόγο που θα εκφέρεις σε μία συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» στην τάξη.

⁵⁷ Lost Bodies (Συνθέτες-Ερμηνευτές). Καβάφης Κ.Π. (Στιχουργός) (2013). «Το Σύνταγμα της Ηδονής». Φιγουρίνι [Δίσκος]. Phase! Records.

ΚΕΙΜΕΝΟ 5

Θ.Σ. Έλιοτ, Οι Κούφιοι Άνθρωποι (αποσπάσματα) (Μτφρ. Γιώργος Σεφέρης)

«Κύριο Κουρτς - πέτανε»

Μια δεκάρα για το Γέρο-Γκάη⁵⁸

Α΄

Είμαστε οι κούφιοι άνθρωποι
Είμαστε οι παραγεμισμένοι άνθρωποι
Που σκύβουνε μαζί.
Καύκαλα⁵⁹ μ' άχερα⁶⁰ γεμάτα, αλίμονο!
Οι στεγνές μας φωνές
Σαν ψιθυρίζουμε μαζί
Είναι ήσυχες κι ασήμαντες
Σαν τον αγέρα στο ξερό χορτάρι
Ή σε σπασμένα γυαλικά των ποντικών το ποδάρι
Μες στο ξερό μας το κελάρι

Μορφή χωρίς σχήμα, σκιά χωρίς χρώμα,
Παραλυμένη δύναμη, γνέψιμο χωρίς κίνηση·

Εκείνοι που ταξίδεψαν
Με ίσιες ματιές στον θανάτου την άλλη Βασιλεία
Μας θυμούνται –α θυμούνται– όχι σα νά 'μαστε
χαμένες
Παράφορες ψυχές, μα μοναχά
Οι κούφιοι άνθρωποι
Οι παραγεμισμένοι άνθρωποι [...]

Γ΄

Τούτη είναι η πεδαμένη χώρα
Τούτη είναι του κάκτου η χώρα⁶¹
Εδώ τα πέτρινα ομοιώματα
Υψώνονται, εδώ είναι που δέχονται
Την ικεσία του χεριού ενός πεδαμένου
Κάτω απ' το παίξιμο του άστρου που σθήνει. [...]

Έρημη Γη
(1922)

Σχόλια
Γιώργου Σεφέρη

⁵⁸ Για το πρώτο μότο/προμετωπίδα του ποιήματος ο Έλιοτ αντλεί έμπνευση από το εμβληματικό μυθιστόρημα του Joseph Conrad, *Heart of Darkness* [*Η καρδιά του σκότους*] (1899), όπου ο Κουρτς είναι ο βασικός ήρωας. Στο μυθιστόρημα θίγεται η σύγκρουση μεταξύ πολιτισμού και βαρβαρότητας. Το δεύτερο μότο/προμετωπίδα αποτελεί λαϊκή βρετανική έκφραση που λέγεται στην Αγγλία την 5η Νοεμβρίου, οπότε και συνελήφθη ο Guy Fawkes (5/11/1605), ο οποίος κατέδωσε τους συνεργάτες του σε μια απόπειρα ανατίναξης της Βουλής των Λόρδων. Η 5η Νοεμβρίου γιορτάζεται με φωτιές και καύση αχυρέντων ανθρώπων ομοιωμάτων. (Πηγή: Αντιόχου, Γ. (2007). «The Hollow Men». Poeticanet). Βλ. ΨΜΑ Έρημη Γη (1922).

⁵⁹ καύκαλο: κρανίο, κεφάλι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁶⁰ άχερο: (λαϊκότρ.) άχυρο. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁶¹ Βλ. ΨΜΑ Σχόλια Γιώργου Σεφέρη.

Γύρω-γύρω όλοι
 Στη μέση το φραγκόσυκο φραγκόσυκο
 Γύρω-γύρω όλοι
 Στις πέντε την αυγή.

Ανάμεσα στην ιδέα
 Και στο γεγονός
 Ανάμεσα στην κίνηση
 Και στην πράξη
 Η Σκιά πέφτει

Ότι Σου εστί η Βασιλεία

Ανάμεσα στη σύλληψη
 Και στη δημιουργία
 Ανάμεσα στη συγκίνηση
 Και στην ανταπόκριση
 Η Σκιά πέφτει

Είναι η ζωή μακριά πολύ

Ανάμεσα στον πόθο
 Και στο σπασμό
 Ανάμεσα στη δύναμη
 Και στην ύπαρξη
 Ανάμεσα στην ουσία
 Και στην κάθοδο
 Η Σκιά πέφτει

Ότι Σου εστί η Βασιλεία

Ότι Σου εστί
 Είναι η ζωή
 Ότι Σου εστί η

Έτσι τελειώνει ο κόσμος
 Έτσι τελειώνει ο κόσμος
 Έτσι τελειώνει ο κόσμος
 Όχι μ' ένα βρόντο μα μ' ένα λυγμό.

Τ.Σ. Έλιοτ (Thomas Stearns Eliot)

(1888-1965)

Γεννήθηκε στον Άγιο Λουδοβίκο του Μισούρι, στις ΗΠΑ, το 1888 από πουριτανή αριστοκρατική οικογένεια διαπρεπών επιστημόνων και ανατράφηκε με τις αρχές του παππού του που ήταν θεολόγος. Σπούδασε στην Ακαδημία Σμιθ της Μασαχουσέτης και βραβεύτηκε με χρυσό μετάλλιο στα λατινικά από την Milton Academy. Σπούδασε τέσσερις γλώσσες: ελληνικά, λατινικά, γαλλικά, γερμανικά και συνάμα μεσαιωνική ιστορία, συγκριτική φιλολογία και ιστορία νεώτερης φιλοσοφίας. Παρακολούθησε επίσης μαθήματα φιλοσοφίας στο Χάρβαρντ από τον Μπ. Ράσελ, το 1914, καθώς και σασκρικτική και νεώτερη ινδική φιλοσοφία. Γνώστης της γαλλικής φιλολογίας επιδόθηκε στην ποίηση. Το 1915 ο Έλιοτ εγκαταστάθηκε στο Λονδίνο παραδίνοντας μαθήματα σε σχολεία και αργότερα διορίστηκε στη Lloyd's Bank του Λονδίνου όπου εργάστηκε οκτώ χρόνια. Η ποίησή του κατατάσσεται σε πέντε περιόδους. Η πρώτη περίοδος (1909-1919) περιλαμβάνει τα ποιήματα: «Το τραγούδι της αγάπης του Άλφρεντ Προύφροκ», «Το πορτραίτο μιας κυρίας», «Πρελούδια» κ.ά. Η δεύτερη περίοδος (1920-1925) περιλαμβάνει τα ποιήματα: «Γερόντιον», «Ιπποπόταμος», «Η έρημη χώρα» κ.ά. Στην τρίτη περίοδο ανήκουν «Οι άδαιοι άνθρωποι», ενώ στην τέταρτη περίοδο (1927-1934) περιλαμβάνονται τα ποιήματα: «Το ταξίδι των Μάγων», «Ένα τραγούδι για τον Συμεών», «Ani-mula», «Βράχος» κ.ά. Στην πέμπτη περίοδο (1935-1942) ανήκουν τα «Τέσσερα κουαρτέτα». Τα θεατρικά του έργα είναι τα «Φονικό στην εκκλησιά» («Murder in the Cathedral»), «Sweeny Agonistes», «Κοκτέιλ πάρτυ» κ.ά. Ως δημοσιογράφος και κριτικός έδωσε αξιόλογα δείγματα γραφής. Από το 1922 που ήταν εκδότης του περιοδικού «Κριτήριον» σκοπό είχε να δημιουργήσει μια θέση για τις νέες τάσεις της λογοτεχνίας και την κριτική. Στα δοκίμια και τις μελέτες ανήκουν: «Η παράδοση και το ατομικό ταλέντο», 1919, «Η χρήση της ποίησης και η χρήση της κριτικής», 1933, «Σημειώσεις για τον ορισμό της κουλτούρας», 1948, «Ποίηση και δράμα», 1951, κ.ά. Το 1948 τιμήθηκε με το Νόμπελ Λογοτεχνίας. Πέθανε στις 4 Ιανουαρίου 1965.

Πηγή: [βιβλιονet](#)

William Bradford (1866). *Η ακτή του Λαμπραντόρ* (*The Coast of Labrador*).

Πηγή: The Art Institute of Chicago

1. Διαβάστε μεγαλόφωνα το ποίημα σε κύκλο και χωρισμένοι/χωρισμένες σε ομάδες: η κάθε ομάδα απαγγέλλει το ποίημα και εν χορώ, όλοι μαζί, τον πρώτο και τον τελευταίο στίχο κάθε στροφής.
2. **α)** Αξιοποιώντας το βιογραφικό σημείωμα του ποιητή, εντόπισε στοιχεία του ποιήματος που σχετίζονται με τη ζωή και τις εμπειρίες του.
β) Δώσε τη δική σου ερμηνεία στο γιατί ο ποιητής χαρακτηρίζει τους ανθρώπους *κούφιους, παραγεμισμένους μ' άχερα*. Λάβε υπόψη σου το δεύτερο μότο του ποιήματος και την υποσημείωση 58.
3. Παράβαλε το ποίημα του Τ.Σ. Έλιοτ με το ποίημα «Ανδρείκελα» του Κ.Γ. Καρυωτάκη (βλ. ΨΜΑ). Τι θα υποστήριζαν για τις ομοιότητες και διαφορές (ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο) σε μια φανταστική συνέντευξή τους οι δυο ποιητές; Μπορείς να δεις υποστηρικτικά το αφιέρωμα στον ποιητή Κ.Γ. Καρυωτάκη από το Αρχείο της ΕΡΤ (2001), Εκπομπή *Εποχές και Συγγραφείς*, «[Κώστας Γ. Καρυωτάκης](#)».
4. Λαμβάνοντας υπόψη τη χρονολογία σύνθεσης του ποιήματος (1925) δώσε τη δική σου ερμηνεία στο γιατί ο ποιητής χαρακτηρίζει *Τούτη τη χώρα πεθαμένη και χώρα του κάκτου*. Παρακολούθησε, υποστηρικτικά, στη Χρονογραμμή των Ψηφίδων τα γεγονότα της περιόδου του ελληνικού Μεσοπολέμου: [Η ελληνική Κοινωνία του Μεσοπολέμου](#).
5. Παράβαλε το ποίημα του Έλιοτ με το απόσπασμα από την ομιλία του ποιητή και θεατρικού συγγραφέα Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα για τη γενεσιουργό δύναμη της καλλιτεχνικής δημιουργίας και το Ντουέντε (βλ. ΨΜΑ). Σε ένα δικό σου κείμενο κριτικής σύγκρινε τους δύο διαφορετικούς τόπους, του Έλιοτ και του Λόρκα. Μπορείς να δεις υποστηρικτικά το βιογραφικό του Λόρκα και το επεισόδιο «[Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα](#)» από την εκπομπή *Περисκόπιο* της ΕΡΤ (1987) σε έρευνα και κείμενα του Μίλτου Σαλβαρλή.

Κ. Καρυωτάκη,
«Ανδρείκελα»

Λόρκα,
«Ντουέντε»

Παζλ Φεντερίκο
Γκαρθία Λόρκα

Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα (Federico García Lorca) (1898-1936)

Ο Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα γεννήθηκε στις 5 Ιουνίου του 1898. [...] Από τους πρώτους μήνες της ζωής του υπέστη την ταλαιπωρία σοβαρής ασθένειας, η οποία μάλιστα θα του αφήσει και μια μικρή κωλότητα. Ο Λόρκα θα φοιτήσει στο Πανεπιστήμιο της Γρανάδας όπου θα σπουδάσει Φιλοσοφία και Δίκαιο, ενώ παράλληλα παίρνει μαθήματα κιθάρας και πιάνου με δάσκαλο τον Μανουέλ ντε Φάλλια. Το 1918 εγκαθίσταται στη Μαδρίτη και εκεί έχει την ευκαιρία να γνωριστεί με τους Λουίς Μπουνιουέλ, Σαλβαδόρ Νταλί, Μιγέλ Ουναμόνο κ.ά. Έργα του είναι τα θεατρικά «Τα μάγια της πεταλούδας» (1920), «Ματωμένος γάμος» (1933), «Δον Περλιμπλίν» (1933), «Γέρμα» (1934), και η ποιητική συλλογή *Βιβλίο ποιημάτων* (1921) κ.ά. Το 1936 ο Λόρκα διαβάζει στη Μαδρίτη τη διακήρυξη των Ισπανών συγγραφέων κατά του φασισμού, στη διάρκεια τιμητικής εκδήλωσης για τον ποιητή Ραφαέλ Αλμπέρτι και στις 16 Ιουλίου αναχωρεί για τη Γρανάδα. Την επομένη μέρα ξεσπά το πραξικόπημα του Φράνκο. Συλλαμβάνεται τη νύχτα 17 προς 18 Αυγούστου και κρατείται στο Κυβερνείο της Γρανάδας. Στις 19 Αυγούστου τα χαράματα εκτελείται στο χωριό Βιθνάρ.

Πηγή: [βιβλιονet](#)

[Γη του Λόρκα.](#)
[Δημοφιλές τραγούδι](#)
(Tierra Lorca. *Cancionero popular*).
Πηγή:
europeana

δραστηριότητες **μετά την ανάγνωση** των **κειμένων** της συστάδας

1. Έχοντας ολοκληρώσει τη μελέτη των κειμένων της συστάδας, συνεργαστείτε σε ομάδες 3-4 ατόμων για να καταγράψετε σε έναν πίνακα ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στον «τρελό» των A. Piazzolla - H. Ferrer από τη «Μπαλάντα ενός τρελού» της προαναγνωστικής δραστηριότητας 3, τον Αλέξη Ζορμπά του Καζαντζάκη, τους ήρωες-νέους στα *Διόδια* του Ραπτόπουλου και τους «κούφιους ανθρώπους» του Έλιοτ. Προσδιορίστε τη διαπάλη των κυρίαρχων συναισθημάτων τους.
2. Σε ομάδες 3-4 ατόμων γράψτε έναν φανταστικό θεατρικό διάλογο, τον οποίο και θα δραματοποιήσετε, με πρωταγωνιστές τον «συγγραφέα» του Καζαντζάκη, τον Αλέξη Ζορμπά, τον Καβάφη και τα «ανδρείκελα» των Έλιοτ και Καρυωτάκη.
3. Η ανοιξιάτικη φύση στο κείμενο του Καζαντζάκη, η *πεθαμένη γη, γη του κάκτου*, το δώμα με τα ανοιχτά παράθυρα, έτοιμο να πετάξει στον ουρανό στα *Διόδια*, και η σπάνια προτροπή από τον Καβάφη να μην *κλείσει εν τω οίκω σου... με μουσικήν και σημαίας*, αποτελούν εικόνες που δίνουν προτεραιότητα στον εξωτερικό χώρο και τη φύση. Εκεί αντανακλώνται σκέψεις και συναισθήματα. Σχολίασε τη σύνδεση φύσης-συναισθήματος καθώς και τα συναισθήματα στον κλειστό/εσωτερικό και ανοιχτό/εξωτερικό χώρο, σ' ένα κείμενο 150 λέξεων περίπου.
4. «Από τον Λόγο στην Εικόνα». Μεταφέρετε ζωγραφίζοντας σε στέρεη επιφάνεια (χάρτινη ή ξύλινη ή καμβά) εικόνες από τα κείμενα που συνδέονται με τη φύση, καθώς και τις αντίστοιχες φράσεις που συνδέονται με τις εικόνες. Εναλλακτικά, δημιουργήστε κολάζ με αποκόμματα από εικόνες περιοδικών, εφημερίδων κ.ά. ή ψηφιακό κολάζ.
5. Χωρισμένοι/χωρισμένες σε ομάδες 3-4 ατόμων γράψτε έναν κωμικό φανταστικό διάλογο ανάμεσα στον Αλέξη Ζορμπά και την κυρά-Τασία από τα *Διόδια* του Ραπτόπουλου.
6. Με αφορμή την περιγραφή της σκάλας στο σπίτι του Δημήτρη του 94 στα *Διόδια* του Ραπτόπουλου, τη σκάλα στο τραγούδι των Led Zeppelin και το έργο του Sir Edward Burne-Jones, *Η σκάλα του Παραδείσου*, δώστε τις δικές σας ερμηνείες για το σύμβολο της σκάλας και πού αυτή μπορεί να οδηγεί.

Ήρωες του
Συναισθήματος
και της Λογικής

Sir Edward Burne-Jones (1905).
*Το Βιβλίο των Λουλουδιών -
Η σκάλα του Παραδείσου*
(*The Flower Book-Ladder of Heaven*).
Πηγή: Birmingham Museums

Υστερόγραφο

Για την καβαφική ποιητική μέθοδο

«[...] η ανάγνωση αποτελεί ίσως την αδιάκοπη και εξελισσόμενη ποιητική μέθοδο του Καβάφη από την πρώιμη ως την έσχατη ώρα του. Ότι δηλαδή κύριο ερέθισμα της ποιητικής του ευαισθησίας είχε ο Αλεξανδρινός ποιητής, συνήθως, κάποια λογοτεχνική, γραμματειακή ή καλλιτεχνική αφορμή. Σ' αυτήν προσήλωνε τη φιλέρευνη ανάγνωσή του, τη μετέφερε μέσα στο ποίημα και συχνά την καθιστούσε πλαίσιο της ποιητικής σκηνοθεσίας. Και τούτο φαίνεται πως άρχισε ήδη από τα χρόνια της ρομαντικής αποπλάνησης, στέριωσε στην περίοδο του συμβολισμού και ωρίμασε όταν ο Καβάφης αποφάσισε, πρώτος στα γράμματά μας, στην πρώτη δεκαετία του εικοστού αιώνα, τον δικό του ποιητικό ρεαλισμό. [...]».

Πηγή: Μαρωνίτης, «Κ.Π. Καβάφης: Ένας Ποιητής-Αναγνώστης», 2007: 39

Κείμενα επέκτασης συστάδας
«Το συναίσθημα και η λογική
στη ζωή και την τέχνη»

δελτίο

εξόδου

Ζωγραφίζω
ή σημειώνω
χωρία, σκέψεις
και εντυπώσεις
με αφορμή
τα κείμενα της συστάδας

Αναστοχασμός
«Το συναίσθημα και η λογική
στη ζωή και την τέχνη»

*Συναίσθημα και Λογική σε ισορροπία.
Εικόνα δημιουργημένη μέσω τεχνητής νοημοσύνης*

Φαντασία δέσποινα, έλα,
τρέξε πρωτοστάτη Νου,
Κωστής Παλαμάς, «Φαντασία»

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η λογική και η φαντασία. Ο νους και η καρδιά. Αλήθεια, πρόκειται για αντίρροπες δυνάμεις στη ζωή του ανθρώπου ή για δυνάμεις που αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλεπιδρούν; Μπορούμε, άραγε, να διαχωρίσουμε εντελώς τις λογικές σκέψεις από τις συναισθηματικές παρορμήσεις, την πραγματικότητα από το όνειρο και τη φαντασία ή μήπως συνυφαίνονται στη ζωή μας μ' έναν τρόπο άλλοτε συνειδητό και άλλοτε ασυνείδητο; Τα λογοτεχνικά, μουσικά και εικαστικά έργα αυτής της συστάδας θα σας βοηθήσουν να προσεγγίσετε αυτά τα ερωτήματα. Με τη λογική, με το συναίσθημα ή και με τα δύο, λοιπόν;

Τα κείμενα της συστάδας

Ζαλοκώστας, Γεώργιος [1859] (1993). «Το φίλημα». **Ποίημα**.

Νικολακοπούλου, Λίνα [1995]. «Εγώ μιλάω για δύναμη». **Τραγούδι**.

Ντάρελ, Τζέραλντ [1956] (2016). *Η οικογένειά μου και άλλα ζώα* (Μ. Δημητρά & Δ. Σίμου, Μτφρ.) (απόσπασμα). **Μυθιστόρημα**.

Παπαδιαμάντης, Αλέξανδρος [1901] (1989). «Υπό την βασιλικήν δρυν» (αποσπάσματα). **Διήγημα**.

Λέξεις – κλειδιά

αρκαδισμός
(= ειδυλλιακή-βουκολική-ποιμενική λογοτεχνία),
καρδιά, λογική,
μουσικό, ομοιοκαταληξία,
όνειρο, ρεαλισμός,
συναίσθημα, φαντασία

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων
αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- προβληματίζεσαι για τη γόνιμη συνύπαρξη λογικής και συναισθήματος αλλά και για τη σύγκρουσή τους
- μεταγράφεις ένα ποίημα σε αφήγημα
- εντοπίζεις το είδος της ομοιοκαταληξίας
- αναγνωρίζεις τα χαρακτηριστικά του Αρκαδισμού και του Ρεαλισμού
- ερμηνεύεις τον τίτλο και τα σύμβολα ενός λογοτεχνήματος
- συνθέτεις ένα ποίημα σε ελεύθερο στίχο και μια θεατρική/διαλογική σκηνή
- «συνομιλείς» με λογοτεχνικά, μουσικά και εικαστικά έργα

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Διαβάστε τους στίχους του Κωστή Παλαμά που αποτελούν προμετωπίδα (μότο) στην αρχή της συστάδας. Χωριστείτε σε δύο ομάδες, εκ των οποίων η μία να εκπροσωπεί τη λογική (Νους) και η άλλη τη φαντασία (Συναίσθημα). Δημιουργήστε δύο στήλες στον πίνακα της τάξης ή σε ένα ηλεκτρονικό συνεργατικό έγγραφο και, με καταιγισμό ιδεών, συμπληρώστε τες. Η μία στήλη θα έχει τον τίτλο: «Πού μπορεί να με πάει η λογική;» και η άλλη: «Πού μπορεί να με πάει η φαντασία;».

Πού μπορεί να με πάει η λογική;	Πού μπορεί να με πάει η φαντασία;

2. Παρατηρήστε την εικόνα στην αρχή της συστάδας και απαντήστε στις ακόλουθες ερωτήσεις:
 - ▶ Τι συμβολίζει ο εγκέφαλος και τι η καρδιά;
 - ▶ Σε ποια σχέση βρίσκονται μεταξύ τους;
 - ▶ Συμφωνείτε/Διαφωνείτε με το μήνυμα της εικόνας και γιατί;
 - ▶ Μοιραστείτε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριά σας προσωπικές εμπειρίες που να επιβεβαιώνουν ή να διαψεύδουν το νόημα της εικόνας.

3. Αναζητήστε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ – Η ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ | OFFICIAL VIDEO], για να ακούσετε το τραγούδι «Η φαντασία στην εξουσία»,¹ και διαβάστε τους στίχους στο ΨΜΑ.

Η φαντασία στην εξουσία

Ακροστιχίδα/«Η φαντασία στην εξουσία»

- ▶ Μοιραστείτε τις σκέψεις και τα συναισθήματα που σας προξένησε.
- ▶ Οι στίχοι του τραγουδιού ανταποκρίνονται, κατά τη γνώμη σας, στο νόημα της αφίσας της σ. 75;
- ▶ Σχηματίστε συνθήματα ανάλογα με το δίστιχο «Πάτησε γκάζι με το μυαλό σου / βάλε ταχύτητα με την καρδιά», χρησιμοποιώντας την ποιητική λειτουργία της γλώσσας, και αναρτήστε τα στον ψηφιακό τοίχο της τάξης σας. Φροντίστε να αποτυπώνουν τη σύζευξη λογικής και συναισθήματος/φαντασίας. Βλ. ΨΜΑ.

Άνοιξε γκάζι με το μυαλό σου
βάλε ταχύτητα με την καρδιά
η φαντασία στην εξουσία
δώσε τα ρέστα σου για μια βραδιά
για μια βραδιά

¹ Βαμβακάρης, Σ. (Συνθέτης). Ηλιόπουλος, Π. (Στιχουργός). Σιδηρόπουλος, Π. & Χαρβάς, Π. & Γλέζου, Δ. & Γκαϊφύλιας, Θ. & Σαββόπουλος, Π. (Ερμηνευτές) (1994). «Η φαντασία στην εξουσία». *Ρομαντικοί Παραβάτες - Η φαντασία στην εξουσία* [Δίσκος]. Π. Ηλιόπουλος (Παραγωγή). Έβδομη Διάσταση & Η Πόρτα Που Ανοίγει.

4. Ο τίτλος του τραγουδιού της δραστηριότητας 3 παραπέμπει στο γνωστό σύνθημα των φοιτητών στο πλαίσιο της εξέγερσης στο Παρίσι, τον «Μάη του '68», εναντίον του γερασμένου πολιτικού κατεστημένου στη Γαλλία, που αποτυπώνεται στην αφίσα που ακολουθεί. Αναζήτησε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [ΜΑΗΣ 68_ΓΑΛΛΙΑ_ΕΙΚΟΝΕΣ] και συζήτησε με τους/τις συμμαθητές/συμμαθήτριές σου τη σχέση των στίχων του τραγουδιού με τις εικόνες που θα βρεις. Έπειτα, γράψε ένα άρθρο στη σχολική εφημερίδα, στο οποίο θα εξετάζεις τη σύνδεση ανάμεσα στις νεανικές εξεγέρσεις -που αφορμώνται από πραγματικές, λογικές διαπιστώσεις- και στο συναίσθημα. Ο πρόλογός σου μπορεί να λάβει αφορμή από το νεανικό /φοιτητικό κίνημα του γαλλικού «Μάη του '68». [Βλ. και ΨΜΑ](#).

Ο Μάης
του 1968

Η φαντασία στην εξουσία (L' imagination au pouvoir)

δραστηριότητες κατά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Γεώργιος Ζαλοκώστας, Το φίλημα

Ida Silfverberg (1867). *Η βοσκοπούλα*
(The Shepherdess). Πηγή: Finnish National Gallery

-Μια βοσκοπούλα αγάπησα, μιά ζηλεμένη² κόρη,
και την αγάπησα πολύ·-
ήμουν αλάλητο³ πουλί,
δέκα χρονών αγόρι.

Μια μέρα που καθόμαστε στα χόρτα τ' ανδισμένα,
Μάρω, ένα λόγο θα σου πω,
Μάρω, της είπα, σε αγαπώ,
τρελαίνομαι για σένα.

Από τη μέση με άρπαξε, με φίλησε στο στόμα
και μού 'πε: Για αναστεναγμούς,
για της αγάπης τους καημούς
είσαι μικρός ακόμα.

Μεγάλωσα και την ζητώ... άλλον ζητά η καρδιά της
και με ξεχνάει τ' ορφανό...
Εγώ όμως δεν το λησμονώ
ποτέ το φίλημά της.

Γεώργιος Ζαλοκώστας (1805-1858)

Ποιητής, αγωνιστής της Ελληνικής Επανάστασης. Σπούδασε στο Λιβόρνο της Ιταλίας και στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Πίζας. Το 1821 εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στον Πύργο της Ηλείας και πήρε μέρος στον Αγώνα και στην πολιορκία του Μεσολογγίου. Μετεπαναστατικά ήταν συνεκδότης του περιοδικού *Η Μνημοσύνη* με τον Ι.Ν. Λειβαδέα, και διευθυντής (1853-1855) του περιοδικού *Η Ευτέρπη*, όπου χρησιμοποιούσε το ψευδώνυμο *Ευθύβουλος*. Τα πρώτα του ποιήματα συνέθεσε στη δημοτική, αλλά στη συνέχεια στράφηκε στην καθαρεύουσα. Από τη μία πλευρά, η επιρροή του ιταλικού νεοκλασικισμού τον ωθούσε να γράφει μεγάλες επικολυρικές συνθέσεις, με αυστηρή τήρηση του μέτρου και της ομοιοκαταληξίας· από την άλλη, η Επτανησιακή Σχολή και ιδιαίτερα ο Σολωμός τον συνέδεαν με την δημοτική παράδοση και την ομιλούμενη γλώσσα. Συμμετείχε στους πέντε πρώτους Ράλλειους Ποιητικούς Διαγωνισμούς (1851-1855). Τα ιστορικά του ποιήματα «Αι σκιαί του Φαλήρου» (1844), «Ο Βότσαρης» (1850), «Το Μεσολόγγιον» (1851), «Το στόμιον της Πρεβέζης» (1852), «Αρματωλοί και κλέπται» (1853) χαρακτηρίζονται από ρητορισμό, ενώ πολλά από τα γραμμένα στη δημοτική ποιήματά του έγιναν ιδιαίτερα δημοφιλή στα μεταγενέστερα χρόνια.[...] Αναγνωρίζεται η μεγάλη συμβολή του Ζ. στη γνωριμία του αθηναϊκού κοινού με την Επτανησιακή Σχολή, και ιδίως οι επαινετικές του κρίσεις για το έργο του Σολωμού, καθώς και η επίδραση που άσκησε, με τα λυρικά κυρίως ποιήματά του, σε σύγχρονους του και σε μεταγενέστερους ποιητές.

Πηγή: Ζήρας & Αναγνωστόπουλος, Στο *Λεξικό Πατάκη*, 2008: 762

² Ζηλεμένος: (λαϊκότρ.) που τον ζηλεύουν, τον θαυμάζουν (για τα κάλλη του, τις αρετές του κτλ.). Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³ αλάλητος: (εδώ) που δε λάλησε ακόμα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

► Ομοιοκαταληξία

Η ηχητική ομοιότητα στο τέλος δύο ή περισσότερων στίχων λέγεται ομοιοκαταληξία ή ρίμα. Η ομοιοκαταληξία διακρίνεται σε οξύτονη (όταν η τελευταία λέξη του στίχου τονίζεται στη λήγουσα), παροξύτονη (όταν τονίζεται η προτελευταία συλλαβή του στίχου) ή προπαροξύτονη (όταν τονίζεται η προπαραλήγουσα της καταληκτικής λέξης του στίχου). Τα βασικά είδη ομοιοκαταληξίας είναι τα εξής: ζευγαρωτή (ααββ κτλ.), πλεχτή (αβαβ κτλ.), σταυρωτή (αββα κτλ.), ζευγαροπλεχτή (ααβγγβ κτλ.).

Πηγή: Διαμαντοπούλου, Α. «Νεοελληνική μετρική». Στο: Παππάς, Κατσιγιάννης & Διαμαντοπούλου, 2016

► Ρυθμός

Γενικά μιλώντας, ο όρος αναφέρεται στον φυσικό ρυθμό της γλώσσας, στον «εσωτερικό τόνο» της, ο οποίος εξαρτάται από τη διευθέτηση τονισμένων και άτονων συλλαβών. Απαντά τόσο στην πεζογραφία όσο και στην ποίηση, δηλώνοντας την κίνηση ή την αίσθηση της κίνησης που μεταδίδεται από τη συγκεκριμένη διάταξη τονισμένων και άτονων συλλαβών. Κάθε λογοτέχνης, θα λέγαμε, από τη στιγμή που διαθέτει ένα —έστω και ελάχιστα— ξεχωριστό ύφος, έχει τους δικούς του ρυθμούς, που στην πραγματικότητα συνιστούν τη δική του «φωνή», μια εγγενή μελωδία συλλαβών και λέξεων συνδεδεμένων μεταξύ τους, καθώς και φράσεων, προτάσεων και παραγράφων που υπερβαίνουν και υποστηρίζουν το νόημα. [...] Γενικά, στην πεζογραφία, ο ρυθμός άλλοτε είναι ομαλός και άλλοτε όχι. Από την άλλη πλευρά, στην ποίηση, ο ρυθμός εξαρτάται από μετρικά σχήματα και μπορούμε να παρατηρήσουμε ποικιλία ρυθμών κυρίως στον λεγόμενο ελεύθερο στίχο ή ακόμα και στο πλαίσιο παραδοσιακών μετρικών σχημάτων. [...].

Πηγή: Cuddon, 2010: 506

1. Εκφραστική απαγγελία (σε дуάδες): εστιάζοντας το βλέμμα σας σε έναν/μία ή περισσότερους/περισσότερες ακροατές/ακροάτριες, να απαγγείλετε τους στίχους με διαφορετικούς τρόπους (πιο δυνατά, πιο αργά, με άλλον ρυθμό), για να βρείτε την καλύτερη εκφορά λόγου και τον τόνο-ύφος που ταιριάζει στο ποίημα.
2. Πώς συνδέεται νοηματικά ο τίτλος του ποιήματος με το περιεχόμενό του; Ποιον άλλο τίτλο που να αρμόζει στο κείμενο θα έδινες;
3. Δημιουργήστε διαδοχικά δύο διαδρόμους συνείδησης, που θα αναδεικνύουν τις σκέψεις, τα κίνητρα και τη δράση των δύο προσώπων του ποιήματος: Διάδρομος συνείδησης του ποιητικού υποκειμένου και Διάδρομος συνείδησης της βοσκοπούλας. Τι θα κάνατε αν ήσαστε στη θέση τους;
4. Συμβουλέψου τις πληροφορίες για τα είδη της ομοιοκαταληξίας και εντόπισε το είδος της ομοιοκαταληξίας του ποιήματος. Θεωρείς ότι αυτό το είδος ομοιοκαταληξίας σε επηρεάζει ως προς το να νιώσεις την «ατμόσφαιρα» του ποιήματος και, αν ναι, γιατί;
5. Μετάγραψε το ποίημα σε ένα σύντομο αφήγημα/πεζογράφημα εξ ολοκλήρου γραμμένο σε γ' ενικό πρόσωπο (χωρίς ευθύ λόγο ή διάλογο). Σχολίασε, ως προς το ύφος, το ποίημα και το αφήγημα. Ποιο από τα δύο θεωρείς πιο δραστικό ως προς την έκφραση των συναισθημάτων;
6. Συνεργατικά, δημιουργήστε το δικό σας ποίημα με το ίδιο ύφος και την παραδοσιακή τεχνική: το ερωτευμένο ποιητικό υποκείμενο αναζητά τον έρωτα στο πρόσωπο που θα αντικαθιστούσε τη βοσκοπούλα σήμερα.

Η ζωή των ποιμένων αποτελεί έμπνευση για πολλούς ζωγράφους.

Jean-François Millet (1871-1874). *Η φύλακας του κοπαδιού* (The Keeper of the Flock). Πηγή: The Art Institute of Chicago

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Λίνα Νικολακοπούλου, Εγώ μιλάω για δύναμη

Όλα ξέρω γιατί γίνονται
και πώς λειτουργούν,
το μυαλό μου με βοήθησε
να καταλαβαίνω,
οι ευαίσθητοι αμύνονται
στη ζωή και αργούν,
κι η λαχτάρα τους συνήθισε
να πατάει το φρένο.

Μα εγώ μιλάω για δύναμη,
της αγάπης ισοδύναμη,
και ζητάω προτεραιότητα,
φύση, θέση, κι ιδιότητα.

Μα εγώ μιλάω για δύναμη,
της ελπίδας ισοδύναμη,
και γυρνάω στην αδωότητα,
την παλιά μου την ταυτότητα.

Όλα ξέρω τι σημαίνουν
και τι εννοούν,
το μυαλό μου με συντόνισε
στο καινούργιο μήκος,
οι ευαίσθητοι παθαίνουν
και παρανοούν,
λες κι ο κόσμος το κανόνισε
να γλιτώνει ο λύκος.

Μα εγώ μιλάω για δύναμη,
της αγάπης ισοδύναμη,
και ζητάω προτεραιότητα,
φύση, θέση, κι ιδιότητα.

Μα εγώ μιλάω για δύναμη,
της ελπίδας ισοδύναμη,
και γυρνάω στην αδωότητα,
την παλιά μου την ταυτότητα.

Λίνα Νικολακοπούλου (1957)

Ελληνίδα ποιήτρια και στιχουργός. Γεννήθηκε στα Μέθανα. Σπούδασε Κοινωνικές και Πολιτικές Επιστήμες και παρακολούθησε μαθήματα κινηματογραφίας, σκηνοθεσίας θεάτρου και κλασικής κιθάρας. Η Λίνα Νικολακοπούλου συνεργάστηκε στενά με τον Σταμάτη Κραουνάκη και με πολλούς ακόμα σημαντικούς συνθέτες όπως ο Γιάννης Σπανός, ο Γιώργος Χατζηνάσιος, ο Θάνος Μικρούτσικος κ.ά., δημιουργώντας πολλά τραγούδια-σταθμούς που τα τραγούδησαν οι πιο σημαντικοί έλληνες ερμηνευτές. Ασχολήθηκε με το θέατρο ως συγγραφέας κειμένων επιθεώρησης, σε συνεργασία με τον Σταμάτη Φασουλή και τη Δήμητρα Παπαδοπούλου και έγραψε χορικά για τις κωμωδίες του Αριστοφάνη «Λυσιστράτη» σε σκηνοθεσία Ανδρέα Βουτσινά, «Πλούτο» σε σκηνοθεσία Σταμάτη Φασουλή καθώς και για την παράσταση του Κ.Θ.Β.Ε. «Τρωάδες» σε σκηνοθεσία Ανδρέα Βουτσινά. Τραγούδια της Λίνας Νικολακοπούλου έχουν μεταφραστεί σε πολλές χώρες: Ισραήλ, Τουρκία, Γερμανία, Ολλανδία, Σουηδία, Νορβηγία, Γαλλία και Ισπανία. Το 1991, κυκλοφόρησε από τις μουσικές εκδόσεις «Φίλιππος Νάκας» μία συλλογή στίχων της, από τη δεκαετία '80 - '90, με τον τίτλο *Ολογράφως*.

Πηγή: [BL0D](#), *Bodosaki Lectures on Demand*, ιστότοπος Ιδρύματος Μποδοσάκη

► Μπορείτε να δείτε από το Αρχείο της ΕΡΤ το επεισόδιο της εκπομπής **ΜΟΥΣΙΚΑ ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ** για τη Λίνα Νικολακοπούλου.

Σκηνοθεσία: Δάφνη Τζαφέρη. Παραγωγή: ΕΡΤ ΑΕ (1995)

Μάνος Αναστασιάδης
(2007).

Μουσικός Ρυθμός.

Πηγή: Μουσείο
Νεοελληνικής
Τέχνης Δήμου Ρόδου

1. Εντόπισε τους στίχους που εκφράζουν τη λογική και αυτούς που παραπέμπουν στο συναίσθημα και συμπλήρωσε έναν πίνακα όπως τον παρακάτω. Πώς λειτουργεί το ποιητικό υποκείμενο σε σχέση με αυτά; Υπάρχει γόνιμη συνύπαρξη λογικής και συναισθήματος;

Λογική	Συναίσθημα

2. Συνεργατικά σε δυάδες, αφού βρείτε το είδος της ομοιοκαταληξίας⁴ στις στροφές 4 και 5, αλλάξτε την ομοιοκαταληξία των στίχων μιας στροφής της επιλογής σας. Διαβάστε μεγαλόφωνα ή ηχογραφήστε και αναρτήστε το δημιούργημά σας στην ψηφιακή σας τάξη.
3. Εξήγησε ποιο είναι το ρεφρέν (η επωδός) του τραγουδιού. Πού αποσκοπεί κατά τη γνώμη σου; Τι είναι τελικά «δύναμη» για το ποιητικό υποκείμενο και τι για σένα;
4. Αξιοποίησε το ΨΜΑ και σχημάτισε, με το αρχικό γράμμα λέξεων που δηλώνουν συναίσθημα, τη λέξη που θα βρεις και στο ποίημα της Λίνας Νικολακοπούλου «Εγώ μιλάω για δύναμη».

Ακροστιχίδα/
Βρες τη λέξη

⁴ Για την ομοιοκαταληξία, βλ. το κείμενο 1 της συστάδας ή Παράρτημα, ΨΜΑ Γλωσσάρι Λογοτεχνικοί Όροι.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Τζέραντ Ντάρελ, Η οικογένειά μου και άλλα ζώα (απόσπασμα) (Μτφρ. Μαρίνα Δημητρά, Δήμητρα Σίμου)

Απ' την Αγάδη έμαθα μερικά από τα πιο όμορφα τραγούδια τους. Καδισμένος πάνω σ' έναν παλιό τενεκέ⁵ στον ήλιο, τρώγοντας σταφύλια ή ρόδια απ' τον κήπο της, τραγουδούσα μαζί της, και με σταματούσε κάπου-κάπου για να διορθώσει την προφορά μου. Τραγουδούσαμε στίχο-στίχο τη «Βαγγελιώ», το χαρούμενο τραγούδι για το ποτάμι που κατέβαινε απ' τα βουνά κι έμπαινε στα περβόλια να ποτίσει δέντρα και κλαριά. Τραγουδούσαμε με νάζι, γουρλώνοντας τα μάτια μας, το αστείο εκείνο ερωτικό τραγουδάκι: «Ψέματα-ψέματα», γουργουρίζαμε κουνώντας το κεφάλι μας, «φταίω εγώ που σ' έμαθα να περπατάς στις γειτονιές να λες πως μ' αγαπάς...» Κι έπειτα παίρναμε θλιμμένο ύφος και τραγουδούσαμε το αργό, λυπητερό «Γιατί φεύγεις και μ' αφήνεις». Τόσο μας επηρέαζε, που δρηνούσαμε σ' όλες τις μεγάλες στροφές του με φωνές που τρέμανε. Όταν φτάναμε στο τελευταίο και πιο σπαρακτικό μέρος, η Αγάδη σκέπαζε τα μεγάλα της στήδια με τα χέρια της, τα μάτια της δακρύζαν απ' τη θλίψη και το σαγόνι της έτρεμε από συγκίνηση. Καθώς έσβηναν οι τελευταίες νότες του δυσαρμονικού ντουέτου μας, γυρνούσε προς το μέρος μου, σκουπίζοντας τη μύτη της στην άκρη του κόκκινου μαντηλιού.

«Μα! Βουρλισμένοι⁶ που ειμάστενε, να τραγουδάμε μες στον ήλιο! Της αγάπης κίολα, εγώ η γριά, κι εσύ παιδί πράμα, να σε χαρώ! Άντε να πιούμε ένα ποτήρι να ξελαμπικάρουμε!»

Ο άνθρωπος που αγαπούσα πιο πολύ, εκτός απ' την Αγάδη, ήταν ο Γιάννης, ο γέρος βοσκός: ψηλός, σκυφτός, με απίστευτα μουστάκια. Τον πρωτογνώρισα ένα ξεστό μεσημέρι που ο Ρότζερ κι εγώ είχαμε κατακουραστεί προσπαθώντας μάταια να βγάλουμε μια σαύρα απ' τη φωλιά της. Στο τέλος, κατάκοποι και ιδρωμένοι, πέσαμε σε μια μικρή τετράγωνη σκιά που έριχναν πέντε μικρά κυπαρίσσια πάνω στο ξεθωριασμένο χορτάρι. Ξαπλωμένος εκεί, άκουσα το απαλό νυσταγμένο κουνούνισμα ενός κοπαδιού. Σε λίγο τα κατσίκια πέρασαν δίπλα μας, σταματώντας για να μας κοιτάξουν μ' ένα κενό βλέμμα στα κίτρινα μάτια τους, να βελάσουν αδιάφορα και να προχωρήσουν. Ο απαλός ήχος των κουνουνιών και ο μουντός ήχος του χορταριού που έκοβαν και τραβούσαν με το στόμα τους με νανούρισε, κι ώσπου να περάσει όλο το κοπάδι και να φτάσει δίπλα μου ο βοσκός είχα σχεδόν αποκοιμηθεί. Σταμάτησε, ακούμπησε βαριά στην γκλίτσα⁷ του από ξύλο ελιάς και, πατώντας γερά με τις μπότες του το χορτάρι, με κοίταξε αυστηρά με τα μικρά μαύρα μάτια του που έλαμπαν κάτω από πυκνά φρύδια.

⁵ τενεκές: δοχείο κατασκευασμένο από μέταλλο φτηνό, κακής ποιότητας, με ορισμένη συνήθως χωρητικότητα: ~ για πετρέλαιο / για λάδι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁶ βουρλίζομαι: τρελαίνομαι, καταλαμβάνομαι από κάποιο πάθος (οργή, έρωτα, μίσος κτλ.). Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁷ γκλίτσα: είδος ραβδιού που το χρησιμοποιούν οι βοσκοί, με κύριο χαρακτηριστικό πρόσθετη λαβή σε σχήμα σίγμα, που είναι συνήθως διακοσμημένη. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

«Καλημέρα», με χαιρέτησε με τραχιά φωνή. «Είσαι ο ξένος... ο μικρός Άγγλος λόρδος;»

Είχα συνηθίσει πια την παράξενη αντίληψη των χωρικών ότι όλοι οι Άγγλοι είναι λόρδοι, και απάντησα πως ναι, ήμουν. Γύρισε να διώξει μια κατσίκα που έτρωγε μια μικρή ελιά, κι έπειτα στράφηκε ξανά σε μένα.

«Θα σου πω κάτι, μικρέ λόρδε», είπε. «Είναι επικίνδυνο να ξαπλώνεις κάτω απ' αυτά τα δέντρα».

Κοίταξα ψηλά τα κυπαρίσσια, μα έμοιαζαν απόλυτα ασφαλή -και τον ρώτησα γιατί τα θεωρούσε επικίνδυνα.

«Ααα... μπορείς να κάδεσαι στη σκιά τους όσο θέλεις. Είναι καλή σκιά, δροσερή σαν το νερό του πηγαδιού. Αλλά σου φέρνει ύπνο, κι αυτό είναι το κακό. Ποτέ, τ' ακούς; Ποτέ δεν πρέπει να κοιμηθείς κάτω από κυπαρίσσι».

Σταμάτησε, χάιδεψε το μουστάκι του και περίμενε να ρωτήσω γιατί. «Γιατί... γιατί...» συνέχισε, «γιατί αν κοιμηθείς, θα ξυπνήσεις αλλοπαρμένος.⁸ Ναι, να σε χαρώ, είναι επικίνδυνα τα κυπαρίσσια. Φυτρώνουν ρίζες στο μυαλό σου όσο κοιμάσαι, και ξυπνάς βουρλισμένος, μ' ένα αδειανό κεφάλι».

Τον ρώτησα αν υπήρχαν κι άλλα δέντρα επικίνδυνα ή αν ήταν μοναχά τα κυπαρίσσια.

«Όχι, όχι, τα κυπαρίσσια μόνο», είπε ο γέρος ρίχνοντας άγριες ματιές στα δέντρα που βρισκόνταν από πάνω μου, σαν να 'θελε να δει αν τον ακούγαν. «Μόνο το κυπαρίσσι⁹ κλέβει το μυαλό. Να το ξέρεις λοιπόν, μικρέ, και να μην κοιμάσαι εδώ».

Τι συμβολίζουν
τα δέντρα

Τζέραλντ Ντάρελ (Gerald Malcolm Durrell) (1925-1995)

Γεννήθηκε στις Ινδίες. Ήταν τριών χρόνων όταν η οικογένεια Ντάρελ επέστρεψε στην Αγγλία. Το 1935 οι Ντάρελ εγκαταστάθηκαν στην Κέρκυρα και εκεί ο μικρός Τζέρελ -που ήταν ήδη μανιώδης φιλόζωος- εξελίχθηκε σε ενθουσιώδη φυσιολάτρη, για να γίνει αργότερα ένας από τους πιο σημαντικούς μελετητές και ένθερμος υποστηρικτής της Άγριας Ζωής. Το 1945 ήταν κιόλας φύλακας σε ζωολογικό κήπο και το 1947 διηύθυνε μία αποστολή στο Καμερούν - την πρώτη από πολυάριθμες που ακολούθησαν. Το 1959 ίδρυσε το Ζωολογικό Πάρκο του Τζέρελ, κέντρο για τη διάσωση επαπειλούμενων ειδών, και το 1963 το Ίδρυμα Τζέρελ για την Προστασία της Άγριας Ζωής, που τώρα ονομάζεται προς τιμήν του Ίδρυμα Ντάρελ για την Προστασία της Άγριας Ζωής. Το 1982 κρίστηκε μέλος του Τάγματος της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Συνδύαζε την παρατηρητικότητα του ερευνητή με την αμεσότητα του θεατρικού συγγραφέα, το πηγαίο χιούμορ και ένα ανεξάντλητο κέφι για ζωή. Είναι ένας από τους πιο δημοφιλείς αγγλόφωνους συγγραφείς. Πήρε μέρος σε πολλές τηλεοπτικές σειρές και εκπομπές και έγραψε 37 βιβλία που ανάμεσά τους ξεχωρίζει *Η τριλογία της Κέρκυρας: Η οικογένεια μου και άλλα ζώα, Ζώα, πουλιά και συγγενείς, Ο κήπος των θεών*.

Πηγές: [βιβλιονet](#) και Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο

Κυπάρισσος-
Μυθολογία

⁸ αλλοπαρμένος: που έχει χάσει τα λογικά του, που έχει σαλέψει ο νους του. || (επέκτ.) που βρίσκεται σε μεγάλη σύγχυση, που έχει χάσει τον έλεγχο του εαυτού του. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁹ Για το «κυπαρίσσι», βλ. [ΨΜΑ Κυπάρισσος-Μυθολογία](#).

► Ρεαλισμός

Βλ. Συστάδα 1 ή Παράρτημα, ΨΜΑ Γλωσσάρι Λογοτεχνικά ρεύματα και τάσεις.

► Ειδύλλιο

Ο όρος είναι δυνατόν να αναφέρεται: (α) σε ένα ποίημα· (β) σε ένα συγκεκριμένο επεισόδιο από ποίημα· (γ) σε ένα ποίημα το οποίο περιγράφει κάποιο επεισόδιο ή σκηνή από την αγροτική ζωή (στην περίπτωση αυτή, είναι σχεδόν συνώνυμος με τον όρο «ποιμενική λογοτεχνία» [...])· (δ) στην περιγραφή μιας οποιασδήποτε σκηνής ήρεμης ευτυχίας. Στην καθομιλουμένη, χρησιμοποιούμε το επίθετο «ειδυλλιακός» προκειμένου να περιγράψουμε μία κατάσταση γαλήνης και ευφορίας ή ένα περιβάλλον εξιδανικευμένο και ελάχιστα ρεαλιστικό. Επομένως, δεν πρόκειται για καθορισμένο ποιητικό είδος, αν και συνδέεται στενά με τη βουκολική ποίηση, π.χ. τα *Ειδύλλια* του Θεόκριτου. [...]

Πηγή: Cuddon, 2010: 159

Vincent van Gogh (1889).
Κυπαρίσσια (Cypresses).
Πηγή: The Met Museum

Ο όρος
Ειδύλλιο

1. Ο ώριμος Άγγλος αφηγητής διηγείται τις εντυπώσεις του από το νησί του Ιονίου -την Κέρκυρα- όταν ήταν αγόρι (10-14 ετών) (1935-1939). Ανάλυσε τα συναισθήματα που του γεννά η επαφή τόσο με τους λαϊκούς ανθρώπους του νησιού όσο και με τη κλωρίδα και την πανίδα του.
2. Σε μία καρτέλα ερωτήσεων, ας καθήσει ένας μαθητής/μία μαθήτρια που θα υποδυθεί την Αγάθη, για να εξηγήσει την πιθανή αιτία για την οποία, έπειτα από το «ερωτικό τραγουδάκι» με τον αφηγητή (=το αγοράκι από την Αγγλία), συγκινείται και θλίβεται.
3. **α)** Εντόπισε το κοινωνικό στερεότυπο των χωρικών απέναντι στους Άγγλους και εξήγησε πού θεωρείς ότι οφείλεται.
β) Μελέτησε τον τρόπο που βλέπει ο Γιάννης, ο «γέρος βοσκός», τα κυπαρίσσια και τον τρόπο που, αρχικά, βλέπει τα κυπαρίσσια το αγόρι. Εντόπισε τη διαφορετική αντιμετώπιση των κυπαρισσιών και εξήγησε πού είναι πιθανόν να οφείλεται αυτή.
4. Αφού διαβάσεις τις πληροφορίες για το Ειδύλλιο, παρουσίασε κάποια χαρακτηριστικά σημεία ρεαλιστικής και κάποια χαρακτηριστικά σημεία ειδυλλιακής ατμόσφαιρας στο κείμενο. Ποια από τα δύο σε εκφράζουν περισσότερο και γιατί; **Βλ. και ΨΜΑ.**

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Υπό την Βασιλικήν Δρυν¹⁰ (αποσπάσματα)

Όταν παιδίον διηρχόμεν εκεί πλησίον, επί οναρίου¹¹ οχούμενος,¹² διά να υπάγω να απολαύσω τας αγροτικές μας πανηγύρεις, των ημερών του Πάσχα, του Αγίου Γεωργίου και της Πρωτομαγιάς, ερρέμβαζον γλυκά μη χορταίνων να θαυμάζω περικαλλές¹³ δένδρον, μεμονωμένον, πελώριον, μίαν βασιλικήν δρυν. Οποίον μεγαλείον είχεν! Οι κλάδοι της χλωρόφαιοι,¹⁴ κατάμεστοι, κραταιοί· οι κλώνες της, γαμπού ως η κατατομή του αετού, ούλοι ως η χαιτή του λέοντος, προείχον αναδεδημένοι,¹⁵ εις βασιλικά στέμματα. Και ήτον εκείνη άνάσσα¹⁶ του δρυμού, δέσποινα αγρίας καλλονής, βασίλισσα της δρόσου...

[...] Επόδουν να πηδήσω από του υποζυγίου,¹⁷ να τρέξω πλησίον της, να την απολαύσω· να περιπτυχθώ τον κορμόν της, όστις θα ήτον αγκάλιασμα διά πέντε παιδιά ως εμέ, και να τον φιλήσω. Να προσπαθήσω ν' αναρριχηθώ εις το πελώριον στέλεχος,¹⁸ το αδρόν κι αμαυρόν, ν' αναβώ εις το σταύρωμα των κλάδων της, ν' ανέλθω εις τους κλώνας, να υψωθώ εις τους ακρέμονας...¹⁹ [...]

Επόδουν, αλλ' η συνοδία των οικείων μου, μεθ' ων ετέλουν τας εκδρομάς εκείνας ανά τα όρη, δεν θα ήθελε να μοι το επιτρέψη. Και μίαν χρονιάν, ήτο κατά τας εορτάς του σωτηρίου έτους 186..., καθώς είχομεν διέλθει πλησίον του δένδρου, εφθάσαμεν εις το Μέγα Μανδρί· -ήτο δε το Μέγα Μανδρί μικρός συνοικισμός, θερινόν σκήνωμα²⁰ των βοσκών του τόπου. [...]

Κατηρχόμεθα εκεί συνήθως τας ημέρας του Πάσχα, είτε πάλιν του Αγίου Γεωργίου ή την Πρωτομαγιάν, άλλοτε δε του Αγίου Κωνσταντίνου ή της Αναλήψεως. Επί τερπνού λόφου υπήρχε το παρεκκλήσιον του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου, όπου ελειτουργούμεθα.

Evelyn de Morgan (1884-1885). [Δρυάδα](#)
(*Dryad*). De Morgan Collection.
Πηγή: PublicDomainPictures.net

¹⁰ δρυσ: η βελανιδιά. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹¹ ονάριον: γαϊδουράκι.

¹² οχούμενος: για κάποιον που διανύει μία απόσταση μέσα σε όχημα ή επάνω σε φορτηγό ζώο.

¹³ περικαλλής: που έχει εξαιρετικό αισθητικό κάλλος. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁴ χλωρόφαιοι: πρασινοκίτρινοι.

¹⁵ αναδεδημένοι: δεμένοι ψηλά.

¹⁶ άνασσα: η βασίλισσα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁷ υποζύγιο: ζώο (γαϊδούρι, μουλάρι κτλ.) το οποίο χρησιμοποιείται για τη μεταφορά φορτίων ή για την έλξη οχημάτων.

Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁸ στέλεχος: το βασικό τμήμα ενός αντικειμένου· (πρβ. κορμός). Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁹ ακρέμων: κλωνάρι, βλαστάρι || γενικότερα κλάδος που καταλήγει σε άλλους μικρότερους.

²⁰ σκήνωμα: (εδώ) κατάλυμα.

Ήγοντο εκεί χοροί και πανηγύρεις· δρόσος και αναφυχή και χάσμα²¹ εβασίλευεν. Εθύοντο²² αρνία και ερίφια,²³ και σπονδαί²⁴ εγίνοντο πυροξάνθου²⁵ ανθοσμίου.²⁶ Ετελούντο αγώνες αμίλλης, δισκοβολία και άλματα. Έπληττε τας πραείας ηχούς ο φθόγγος του αυλού και της λύρας, συνοδεύων το έρρυθμον θήμα των παρθένων προς κύκλιον χορόν. Και ξανθαί, ερυθρόπεπλοι βοσκοπούλαι επήδων, επέτων, εκελάδουν.

Καθώς είχομεν φθάσει εκεί, την χρονιάν εκείνην, με είχε κυριεύσει ζωηρότερον η εντύπωσις η μαγική της δρυός.

[...] εγώ έτρεχον, έτρεχον διά να φθάσω ταχέως, ν' ασπασδώ την ερωμένην μου -επειδή η δρυς υπήρξεν η πρώτη παιδική μου ερωμένη- και ταχέως πάλιν να επιστρέψω, φανταζόμενος ότι η απουσία μου τότε δεν θα παρατηρείτο, και δεν θα είχαν ν' ακούσω επιπλήξεις από τους οικείους.

[...] Ήμην ένδεκα ετών παιδίον. [...]

Καθώς την είδα χαμηλότερα, δεξιόθεν, αρκετά μακράν, άφησα τον δρομίσκον εις τον οποίον έτρεχα, και στραφείς προς δυσμάς ήρχισα να κατέρχωμαι, μέσω των αγρών, υπερπηδών αιμασιάς,²⁷ χάνδακας, φραγμούς δάμνων και βάτων, σχίζων τας σάρκας μου, αιμάσσων χείρας και πόδας... Τέλος έφθασα πλησίον της ποδητής νύμφης των δασών. [...]

Ήμην αποσταμένος, και δεν είχαν κοιμηδή καλά την νύκτα. Ο ύπνος μού έλειπεν. Εις την σκιάν του πελωρίου δένδρου, εν μέσω των μηκώνων²⁸ του των κατακοκκίνων, ο Μορφεύς²⁹ ήλθε και μ' εβαυκάλησε,³⁰ και μοι έδειξεν εικόνας, ως εις περιέργον παιδίον.

Μου εφάνη ότι το δένδρον -έσωζον καθ' ύπνον την έννοιαν του δένδρου- μικρόν κατά μικρόν μετέβαλλεν όψιν, είδος και μορφήν. Εις μίαν στιγμήν η ρίζα του μου εφάνη ως δύο ωραιάι εύτορνοι³¹ κνήμαι,³² κολλημέναι η μία επάνω εις την άλλην, είτα κατ' ολίγον εξεκόλλησαν κ' εχωρίσθησαν εις δύο· ο κορμός μού εφάνη ότι διεπλάσσετο και εμορφούτο εις σσφύν,³³ εις κοιλίαν και στέρονν, με δύο κόλπους³⁴

²¹ χάσμα: για κάτι πολύ ωραίο που μας ευχαριστεί πολύ να το κοιτάζουμε, που το απολαμβάνουμε. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²² θύομαι: θυσιάζομαι.

²³ ερίφιο: κατσίκι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²⁴ σπονδή: ιερή, επίσημη τελετή των αρχαίων Ελλήνων, κατά την οποία χρησιμοποιούσαν κάποιο υγρό (κρασί, μέλι κ.ά.) για εξιλέωση, παράκληση, επικύρωση συνθήκης κ.ά. Μεταφορικά, η οινοποσία. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²⁵ πυρόξανθος (σίνος): ερυθροκίτρινο (κρασί).

²⁶ ανθοσμιο: αυτό που αναδίδει ευωδία ανθέων, το μοσχοβολιστό (κρασί).

²⁷ αιμασιά: πεζούλα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²⁸ μήκων: παπαρούνα.

²⁹ Μορφεύς: η έκφραση βρίσκεται / παραδίδεται κάποιος εις τας αγκάλας / στις αγκάλες του Μορφέως / στην αγκαλιά του Μορφέα=κοιμάται. Ο Μορφέας ήταν γιος του Ύπνου και της Νύχτας, θεός των ονείρων. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁰ βαυκαλίζω: δημιουργώ σε κάποιον εφησυχασμό και αισιοδοξία με απατηλές υποσχέσεις και ελπίδες, που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, νανουρίζω. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³¹ εύτορνος: καλοσχηματισμένος.

³² κνήμη: το τμήμα του ποδιού, τόσο του ανθρώπου όσο και των ζώων, που εκτείνεται ανάμεσα στο γόνατο και στους αστραγάλους. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³³ σσφύς: η μέση του ανθρώπου. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁴ κόλπος: κόρφος = στήθος- αγκαλιά. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

γλαφυρούς,³⁵ προέχοντας³⁶ οι δύο παμμέγιστοι κλάδοι μού εφάνησαν ως δύο βραχίονες, χείρες ορεγόμεναι εις το άπειρον, είτε κατερχόμεναι συγκαταβατικώς προς την γην, εφ' ης εγώ εκείμην· και το βαθύφαιον,³⁷ αειδελές φύλλωμα μου εφάνη ως κόμη πλουσία κόρης, αναδεδημένη προς τ' άνω, είτε λυομένη, κυματίζουσα, χαλαρουμένη προς τα κάτω.

Το πόρισμά μου, το εν ονειρώ εξαχθέν, και εις λήρον³⁸ εν είδει συλλογισμού διατυπωθέν, υπήρξε τούτο: «Α! δεν είναι δένδρον, είναι κόρη· και τα δένδρα, όσα βλέπομεν, είναι γυναίκες!» [...]

Πλην δεν εξύπνησα ακόμη, πριν ακούσω τι έλεγε το φάσμα.³⁹ η κόρη -η δρυς, είχε λάβει φωνήν και μοι έλεγεν:

– Ειπέ να μου φεισθούν,⁴⁰ να μη με κόψουν... διά να μη κάμω ακουσίως κακόν. Δεν είμ' εγώ νύμφη αθάνατος· θα ζήσω όσον αυτό το δένδρον... [...]

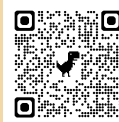
Δεν ενόησα τίποτε από το μαντικόν όνειρον. Αργότερα εδιδάχθην από εγχειρίδιον Μυθολογίας ότι η Αμαδρυάς συναποδνήσκει με την δρυν, εν η ευρίσκεται ενσαρκωμένη...

Μετά πολλά έτη, όταν ξενιτευμένος από μακρού επέστρεψα εις το χωρίον μου, κ' επεσκεφθην τα τοπία εκείνα, τα προσκυνητήρια των παιδικών αναμνήσεων, δεν εύρον πλέον ουδέ τον τόπον ένθα ήτο ποτε η Δρυς η Βασιλική, το πάγκαλον και μεγαλοπρεπές δένδρον, η νύμφη η ανάσσουσα⁴¹ των δρυμώνων.

Μία γραία με την ρόκαν⁴² της, με δύο προβατίνας τας οποίας έβοσκεν εντός αγρού πλησίον, ευρίσκετο εκεί, καθημένη έξωθεν της μικράς καλύβης της.

Όταν την ηρώτησα τι είχε γίνει το «Μεγάλο Δέντρο», το οποίον ήτον ένα καιρόν εκεί, μοι απάντησεν:

– Ο σχωρεμένος ο Βαργένης το έκοψε... μα κ' εκείνος δεν είχε κάμει νισάφι⁴³ με το τσεκούρι του· όλο θεόρατα δέντρα, τόσα σημαδιακά πράματα... Σαν τό 'κοψε κ' ύστερα, δεν είδε χαίρι⁴⁴ και προκοπή. Αρρώστησε, και σε λίγες μέρες πέθανε... Το Μεγάλο Δέντρο ήτον στοιχειωμένο.

Νύμφες της
Μυθολογίας

Το δέντρο /
Συμβολισμός

³⁵ γλαφυρός: ο παραστατικός, ο αβίαστος, ο κομψός και χαριτωμένος. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁶ προέχων: αυτός που προεξέχει.

³⁷ βαθύφαιον: αυτό που έχει χρώμα σταχτί σκούρο.

³⁸ λήρος: παραλήρημα, φλυαρία.

³⁹ φάσμα: φάντασμα. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴⁰ να μου φεισθούν: να με λυπηθούν.

⁴¹ ανάσσουσα: βασίλισσα.

⁴² ρόκα: ειδική ράβδος πάνω στην οποία στερεώνουν το μαλλί ή το μπαμπάκι, για να το γνέσουν με το χέρι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴³ νισάφι (τουρκ.): έλεος, δεν είχε κάμει νισάφι με το τσεκούρι του: δεν έδειξε κανένα έλεος, έκοψε όλα τα μεγάλα δέντρα.

⁴⁴ χαίρι (τουρκ.): όφελος, προκοπή. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851-1911)

Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης γεννήθηκε στη Σκιάθο στις 3 Μαρτίου του 1851 και ήταν γιος του ιερέα Αδαμάντιου Εμμανουήλ και της Αγγελικής, κόρης Αλεξ. Μωραϊτίδη. Τελείωσε το δημοτικό και τις δύο πρώτες τάξεις του ελληνικού σχολείου στη Σκιάθο. Φοίτησε σε σχολεία της Σκοπέλου, του Πειραιά και τελικά πήρε απολυτήριο Γυμνασίου από το Βαρβάκειο το 1874. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου, γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, απ' όπου όμως ποτέ δεν αποφοίτησε, ενώ γράφει το πρώτο λυρικό του ποίημα για τη μητέρα του. Έμαθε αγγλικά και γαλλικά μόνος του. Για να ζήσει έκανε ιδιαίτερα μαθήματα και δημοσίευε κείμενα και μεταφράσεις στις εφημερίδες. Τον Ιούλιο του 1872 ακολούθησε το μοναχό Νήφωνα στο Άγιο Όρος, όπου έμεινε μερικούς μήνες, αλλά διαπίστωσε ότι δεν του ταίριαζε το μοναχικό σχήμα. Ωστόσο δεν έλειπε ποτέ από τον κυριακάτικο εκκλησιασμό στον Άγιο Ελισσαίο στο Μοναστηράκι, όπου έψελνε ως δεξιός ψάλτης. Το 1879 δημοσιεύει το μυθιστόρημα η *Μετανάστis* στην εφημερίδα *Νεόλογος*. Το 1882 άρχισε να δημοσιεύει το μυθιστόρημά του *Οι έμποροι των Εθνών* στην εφημερίδα *Μη χάνεσαι*. Το 1884 άρχισε να δημοσιεύει το μυθιστόρημά του *Γυφτοπούλα* στην *Ακρόπολη*, όπου από το 1892 ως το 1897 εργάζεται ως τακτικός συνεργάτης. Από το 1902 ως το 1904 μένει στη Σκιάθο απ' όπου δημοσιεύει τη *Φόνισσα*. Το έργο του περιλαμβάνει περίπου 180 διηγήματα και νουβέλες που αναφέρονται στις φτωχές τάξεις της Αθήνας και της Σκιάθου, και ελάχιστα ποιήματα θρησκευτικού περιεχομένου. Στις 13 Μαρτίου 1908 γιορτάζεται στον *Παρνασσό* η 25ετηρίδα του στα ελληνικά γράμματα, υπό την προστασία της πριγκίπισσας Μαρίας Βοναπάρτη. Αμέσως μετά επιστρέφει στην πατρίδα του όπου και μένει ως το τέλος της ζωής του. Πεθαίνει το ξημέρωμα της 3ης Ιανουαρίου του 1911 από πνευμονία.

Οι ξένες γλώσσες που μελετούσε ήταν αγγλικά και γαλλικά, οι οποίες αποδείχθηκαν ιδιαίτερα χρήσιμες για την επιβίωσή του, καθώς πρόσφερε μεταφραστικές υπηρεσίες σε διάφορες εφημερίδες της εποχής. Πάμπολλα είναι τα μυθιστορήματα που μετέφρασε κατά τη διάρκεια της συνεργασίας του με τα έντυπα αυτά. Στην πρώτη κυρίως συγγραφική του περίοδο ο Παπαδιαμάντης ακολουθεί πιστά την παράδοση του ιστορικού μυθιστορήματος, συνθέτοντας εκτενής επιφυλλιδικά μυθιστορήματα με υπόθεση εμπνευσμένη άλλοτε από τα χρόνια της Ενετοκρατίας (*Οι έμποροι των εθνών*), άλλοτε από τα χρόνια της Άλωσης. Η εγκατάλειψη του ιστορικού μυθιστορήματος και η συνακόλουθη στροφή του Παπαδιαμάντη προς το διήγημα οριοθετούνται από τη συγγραφή του *Χρήστου Μηλιόνη*. Στο έργο αυτό παρατηρείται αλλαγή στα θεματικά και μορφικά ενδιαφέροντα του Παπαδιαμάντη, καθώς εδώ, σε μικρότερη έκταση και με απλούστερη πλοκή, δίνει ένα μεμονωμένο επεισόδιο από τη ζωή ενός ηρωικού οπλαρχηγού του 18ου αιώνα, έχοντας

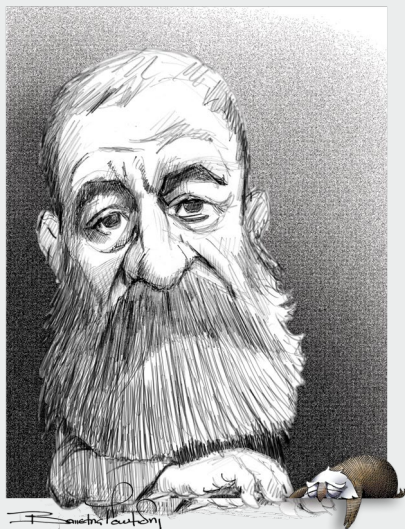
διασκευάσει, ουσιαστικά, γνωστό κλέφτικο τραγούδι. Μετά τον *Χρήστο Μηλιόνη*, το πέρασμα του Παπαδιαμάντη στη δεύτερη συγγραφική του περίοδο, αυτή της αποκλειστικής ενασχόλησης με το ηθογραφικό διήγημα, προκύπτει σχεδόν αβίαστα. Στα έργα του συναντούμε υποθέσεις τοποθετημένες στη σύγχρονή του πραγματικότητα, με αναφορές σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο κάθε φορά, διαθέτοντας συχνά, μάλιστα, και αυτοβιογραφικά στοιχεία. Με βάση τον τόπο δράσης τους, τα διηγήματά του έχουν καταταχθεί από την κριτική σε δύο κατηγορίες: «σκιαθίτικα και αθηναϊκά».

Πηγές: [βιβλιονet](#) και Μερακλής & Παραδείση, Στο *Λεξικό Πατάκη*, 2008: 1699-1702.

Για το σύντομο αυτοβιογραφικό σημείωμα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη βλ. στην Ιστοσελίδα της [Εταιρείας Παπαδιαμαντικών Σπουδών](#)

Γράφουν για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη

Σκίτσο: Βαγγέλης Παυλίδης

Εικόνες για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη

► Μπορείτε να δείτε από το Αρχείο της ΕΡΤ το αφιέρωμα της εκπομπής ΕΠΟΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ με τίτλο «Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης».

Σκηνοθεσία: Τάσος Ψαρράς. Επιλογή κειμένων: Τάσος Γουδέλης. Παραγωγή: ΕΡΤ ΑΕ (1999)

► Σύμβολο

Βλ. Συστάδα 2 ή Παράρτημα, ΨΜΑ Γλωσσάρι Λογοτεχνικοί Όροι.

► Ποιμενική λογοτεχνία

Έλασσον αλλά σημαντικό είδος που οι συμβάσεις του το συσχετίζουν με τη ζωή των ποιμένων. Ανάγεται στην αρχαιότητα και συνδέεται με πολλά έργα της κλασικής και μοντέρνας ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. [...] Κατά βάση αυτή είναι η πεμπτούσια της ποιμενικής λογοτεχνίας: να επιδεικνύει μία νοσταλγία για το παρελθόν, για κάποια υποθετική κατάσταση αγάπης και ειρήνης η οποία έχει κατά κάποιο τρόπο χαθεί. Η κυρίαρχη ιδέα και το θέμα των περισσότερων ποιμενικών έργων είναι η αναζήτηση της απλής ζωής, μακριά από την αυλή και την πόλη, μακριά από τη διαφθορά, τον πόλεμο, τη διαμάχη, τη μανία του κέρδους, μακριά από το «να έχεις και να ξεδεύεις». Κατά κάποιο τρόπο, αποκαλύπτει τη νοσταλγία για μια χαμένη αθωότητα, για μια παραδεισένια ζωή πριν από την Πτώση, όπου ο άνθρωπος ζούσε σε αρμονία με τη φύση.

Πηγή: Cuddon, 2010: 473, 476

► Ποιμενική ζωγραφική

Ο όρος *ποιμενικός (ποιμενική ζωγραφική)* ξεχωρίζει και στη ζωγραφική όλων των τάσεων και εποχών με την αποτύπωση ειδυλλιακών σκηνών και τοπίων. Βλ. και ΨΜΑ Ποιμενική Ζωγραφική.

Ποιμενική
Ζωγραφική

Pierre Puvis de Chavannes
(1891). *Το τραγούδι του ποιμένα*
(*The Shepherd's Song*).

Πηγή: The Met Museum

1. **α)** Εξέτασε πώς σχετίζεται ο τίτλος του διηγήματος με το κείμενο. Θεωρείς ότι ο τίτλος είναι κατατοπιστικός ως προς το περιεχόμενο του διηγήματος; **βλ. και ΨΜΑ.**
β) Παρουσίασε την άποψή σου σε σχέση με το αν το διήγημα, παρ' όλο που αποτελεί πεζό λόγο, περιέχει έντονα σημάδια λυρικής ευαισθησίας.
2. Μελέτησε τους συμβολισμούς που προσλαμβάνει η «βασιλική δρυς» στη συνείδηση του αγοριού. Δες το **ΨΜΑ** και αντιστοίχισε τον πιο ταιριαστό με αυτήν συμβολισμό (έναν για κάθε κατηγορία).
3. Ελέγξτε σε ποια σημεία ο αφηγητής, ως ενδοκειμενικός ήρωας, δρα ως αγόρι και σε ποια ως ενήλικος/άντρας. Αναπαριστώντας συνεργατικά σε ομάδες τις εικόνες του κειμένου ως στοπ καρτέ, δώστε έμφαση στην αποτύπωση των συναισθημάτων. Ακολουθώντας, αναλύστε τα συναισθήματα του αγοριού προς «την βασιλικήν δρυν». Τα θεωρείτε υποτονικά ή ενθουσιώδη;
4. Εντόπισε αν μέσα στο διήγημα τίθενται προσκόμματα/εμπόδια από την πραγματικότητα (από την «κοινή λογική») στην προσπάθεια του αγοριού να πραγματώσει το όνειρό του.
5. Γράψε, με αφορμή το όνειρο του αγοριού σε σχέση με «την βασιλικήν δρυν», ένα ολιγόστιχο ποίημα σε α' ενικό πρόσωπο και σε ελεύθερο στίχο, στο οποίο το ποιητικό υποκείμενο υποτίθεται ότι είσαι εσύ.

δραστηριότητες **μετά την ανάγνωση** των **κειμένων** της συστάδας

1. Πώς συνομιλούν τα λογοτεχνικά Κείμενα 1 («Το φίλημα»), 3 («Η οικογένειά μου και άλλα ζώα») και 4 («Υπό την βασιλικήν δρυν») ως προς:
 - ▶ την αυτοβιογραφική τους διάσταση
 - ▶ την κυριαρχία της ατμόσφαιρας του αρκαδισμού / της βουκολικής-ειδυλλιακής-ποιμενικής λογοτεχνίας
 - ▶ τη στάση τους απέναντι στη λογική και το συναίσθημα.Διατύπωσε την άποψή σου σε σχέση με το ποιο από τα τρία σε συγκίνησε πιο πολύ και για ποιο λόγο.
2. Συμμετέχοντας σε μία συζήτηση - ψηφιακό αρχείο ήχου (podcast), με άλλους/άλλες συμμαθητές/συμμαθήτριές σου, εξήγησε σε ποια, κατά τη γνώμη σου, από τα τέσσερα λογοτεχνικά κείμενα φαίνεται καθαρότερα ότι ο αφηγητής/το ποιητικό υποκείμενο βιώνει τη σύγκρουση λογικής/συναίσθηματος και σε ποια προσπαθεί να συγκεράσει/να συνθέσει τη λογική με το συναίσθημα. Για την υλοποίηση μπορείτε να αξιοποιήσετε την εγγραφή ηχητικού αρχείου με ψηφιακά εργαλεία.
3. Αντλήστε έμπνευση από τα λογοτεχνικά κείμενα: *Η οικογένειά μου και άλλα ζώα* και «Υπό την βασιλικήν δρυν». Έπειτα, γράψτε συνεργατικά και δραματοποιήστε μια θεατρική-διαλογική σκηνή, στην οποία να πρωταγωνιστούν το αγόρι από την Κέρκυρα και το αγόρι από τη Σκιάθο.
4. Εντόπισε τις λαϊκές δοξασίες/δεισιδαιμονίες στο κείμενο *Η οικογένειά μου και άλλα ζώα* και στην «Βασιλικήν δρυν». Σκέψου μήπως εκφράζουν κάτι βαθύτερο ως προς τον ρόλο της φύσης στη ζωή των ανθρώπων. Αφηγήσου μία σχετική λαϊκή δοξασία γραπτά ή προφορικά, σαν παραμύθι.
5. Δημιουργήστε μία συλλογή μουσικών εκτελέσεων του μελοποιημένου ποιήματος «Το φίλημα» και του τραγουδιού «Εγώ μιλάω για δύναμη». Για παράδειγμα, αναζητήστε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΑΣ ΜΙΑ ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑ], [ΚΟΡΙΝΑ ΒΕΝΗ ΜΙΑ ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑ] και [ΓΑΛΑΝΗ, ΕΓΩ ΜΙΛΑΩ ΓΙΑ ΔΥΝΑΜΗ], [ΖΟΥΓΑΝΕΛΗ ΜΠΟΦΙΛΙΟΥ ΕΓΩ ΜΙΛΑΩ ΓΙΑ ΔΥΝΑΜΗ] κ.ά. Σε δημοσκόπηση (προφορική ή ηλεκτρονική), δηλώστε ποιες εκτελέσεις προτιμάτε και συζητήστε στην τάξη γιατί.

Υστερόγραφο

Ο Παπαδιαμάντης και η ποιμενική λογοτεχνία

[...] Ο Παπαδιαμάντης λοιπόν αντλεί την έμπνευσή του από μια μακραίωνη φιλοσοφική παράδοση γύρω από τον αρχετυπικό μύθο της επιστροφής στη χαμένη απλότητα. Ο ελεγειακός τόνος που υιοθετείται για τη χαμένη αθωότητα, σε συνδυασμό με τον αρχετυπικό μύθο του Χρυσού Αιώνα και τις χριστιανικές απηχήσεις της Εδέμ, καταλήγει στη δημιουργία ενός φανταστικού κόσμου ιδανικής απλότητας. Αυτόν τον κόσμο απεικονίζει η ποιμενική λογοτεχνία.[...] Ο ιδανικός αυτός κόσμος δεν είναι ούτε υπήρξε ποτέ πραγματικός, αλλά αποτελεί στην ουσία ό,τι, ακολουθώντας τη φροϋδική ορολογία, θα ονομάζαμε την εκπλήρωση μιας ευχής «wish-fulfillment». Από την άποψη αυτή μας είναι ευκολότερο να δικαιολογήσουμε και τον τίτλο του διηγήματος «Όνειρο στο κύμα»: ο ονειρικός κόσμος είναι η περιοχή εκείνης της ψυχικής ζωής, όπου κινούνται και εκφράζονται οι επιθυμίες. Δεν είναι τυχαίο ότι ο ίδιος ο ήρωας του διηγήματος εκφράζει ευχή με τη φράση που κλείνει το κείμενο: «Ω! ας ήμην ακόμη βοσκός εις τα όρη!...». [...]

Πηγή: Κολουβάς, 1992: 18-19

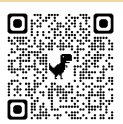
Δημοτικό τραγούδι/Παραλογή,

«Τα ερωτευμένα ξαδέφια». Στο: Μπαλάσκας, Κώστας (Επιλογή-Επιμέλεια) (1996). *Νεοελληνική Ανθολογία*. [7] - *Παραλογές, Δημοτική ποίηση*. Αθήνα: Επικαιρότητα, σ. 43-44.

Καρκαβίτσας, Ανδρέας [1896] (1973). *Η Λυγερή. Τα άπαντα*. Εκδομένα - Σκόρπια - Ανέκδοτα. Αναστύλωση και έκρινε ο Γ. Βαλέτας. τ. Β'. Αθήνα: Γιοβάνης, σ. 354, 359-360.

Παπαδιαμάντης, Αλέξανδρος [1900] (1984, 21989). «Όνειρο στο κύμα». *Άπαντα*. τ. Γ'. Κριτική έκδοση Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος. Αθήνα: Δόμος, σ. 269-273.

Καβάφης, Κ.Π. [1916] (1963, 31991). «Θάλασσα του πρωϊού». *Τα ποιήματα, Α'* (1897-1918). Νέα έκδοση του Γ.Π. Σαββίδη. Αθήνα: Ίκαρος, σ. 56.

Κείμενα επέκτασης συστάδας
«Συνδυάζοντας
λογική και συναίσθημα»

δελτίο

εξόδου

Καλλιτεχνικά/λογοτεχνικά ρεύματα
& τα γνωρίσματά τους
(ρεαλισμός, αρκαδισμός)

Προβληματισμοί και ιδέες
για τη σύγκρουση λογικής
και συναισθήματος

Αφηγηματικές/ποιητικές
τεχνικές που αξιοποιούν
οι συγγραφείς

Σύμβολο και Ομοιοκαταληξία:
ειδολογικός εντοπισμός
και σχολιασμός τους

Ανάλογα με
τον βαθμό βεβαιότητας
που νιώθεις για τις γνώσεις
που απέκτησες, συμπλήρωσε
το αντίστοιχο πεδίο με
1 αστεράκι (καθόλου)
2 αστεράκια (λίγο)
3 αστεράκια (πολύ).

Σημείωσε τις παρατηρήσεις και
τα σχόλιά σου και μη διστάσεις
να ζητήσεις διευκρινίσεις,
για να λύσεις τις απορίες σου.

Αναστοχασμός
«Συνδυάζοντας
λογική και συναίσθημα»

*Πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία.
Γέροντας και κοριτσάκι
καθισμένοι σε σκαλοπάτι σπιτιού.
Πηγή: [Αρχείο ΕΡΤ](#)*

Περάσαμε κάβους πολλούς πολλά νησιά τη θάλασσα
που φέρνει την άλλη θάλασσα, γλάρους και φώκιες.
Δυστυχησμένες γυναίκες κάποτε με ολολυγμούς
κλαίγανε τα χαμένα τους παιδιά
κι άλλες αγριεμένες γύρευαν το Μεγαλέξαντρο
και δόξες βυθισμένες στα βάθη της Ασίας.

Γιώργος Σεφέρης, *Μυθιστόρημα, Δ'* («Αργοναύτες»)

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η παρούσα συστάδα αποτελείται από κείμενα που έχουν ως κοινό τόπο την υπέρβαση, είτε της λογικής, είτε των συναισθημάτων μπροστά στην επιθυμία για την κατάκτηση του αγαθού της ελευθερίας, συλλογικής και ατομικής. Η ποίηση και η πεζογραφία, νεοελληνική και παγκόσμια, αποτύπωσαν με ποικίλους τρόπους τον πόθο των ανθρώπων να αγνοήσουν τον φόβο μπροστά στην απειλή κινδύνων και θανάτου· αγνοώντας προσταγές της λογικής ή του συναισθήματος, συνάνθρωποί μας επέλεξαν και επιλέγουν να θυσιάσουν την άνεση, την ασφάλειά τους και τη ζωή τους ακόμα, για την κατάκτηση των υπέρτατων αγαθών της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας. Πώς διαχειρίζεται κανείς το συναίσθημα και τη λογική μέσα στον παραλογισμό του πολέμου και σε συνθήκες βίαιου διωγμού από την πατρίδα;

Τα κείμενα της συστάδας

Σολωμός, Διονύσιος [1859] (χ.χ.). «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι».

Γ' Σχεδιάσμα, [1] και [2]. **Ποίημα.**

Καζάν, Ηλίας [1994]. *Πέρα από το Αιγαίο* (απόσπασμα).

Μυθιστόρημα.

Πιερίδης, Γιώργος Φιλίππου [1963]. «Ο πορτοκαλόκηπος»

(αποσπάσματα). **Διήγημα.**

Νταρούις, Ναζουάν [2014] (2019). «Τι άλλο πια να χάσουμε;»

(Π. Κουμούτση, Μτφρ.). **Ποίημα.**

Λέξεις – κλειδιά

εθνισμός, ελευθερία, λογική, λογισμός, όνειρο, παραλογισμός, πατρίδα, ρομαντισμός, συναίσθημα, φιλοπατρία

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- προβληματίζεσαι για οριακές ανθρώπινες καταστάσεις κατά τις οποίες λογική και συναίσθημα έρχονται σε σύγκρουση μπροστά στην αντιμετώπιση μιας βίαιης εξουσίας
- ερμηνεύεις τα θέματα που θίγουν τα κείμενα της συστάδας μέσα σε ένα πανανθρώπινο περιβάλλον, κατανοώντας την καθολικότητα των ζητημάτων με πνεύμα συμπερίληψης
- συνεργάζεσαι σε ομάδες μέσα στη σχολική τάξη
- διακρίνεις τα συναισθήματα και τις συγκρούσεις που βιώνουν οι πρωταγωνιστές των λογοτεχνικών κειμένων, καλλιεργώντας τη δική σου ενσυναίσθηση
- κατανοείς τη σχέση ιστορίας και λογοτεχνίας
- διακρίνεις στοιχεία του κινήματος του ρομαντισμού στη λογοτεχνία

Στη Σαλαμίνα

1. Φανταστείτε πως βίαια και ξαφνικά θα πρέπει να εγκαταλείψετε το σπίτι σας και τον τόπο της οικογένειάς σας, τον τόπο όπου γεννηθήκατε, μεγαλώσατε και πήγατε σχολείο. Καταγράψτε στον πίνακα της τάξης τις σκέψεις και τα συναισθήματα που σας κατακλύζουν. Τι προστάζει η λογική και τι το συναίσθημα; Τι θα κάνατε; Τι θα παίρνατε μαζί σας και τι θα αφήνατε;
2.
 - α) Μιλήστε για τα συναισθήματα που αποτυπώνονται στα πρόσωπα της πρώτης φωτογραφίας της συστάδας με το κοριτσάκι και τον γέροντα, πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία.
 - β) Αναζητήστε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [ΡΕΜΠΕΤΙΚΟ ΣΤΗ ΣΑΛΑΜΙΝΑ] και βρείτε το τραγούδι «Στη Σαλαμίνα»,¹ αυθεντική μουσική από την ταινία του Κώστα Φέρρη *Ρεμπέτικο*. Ακούστε το τραγούδι, διαβάστε τους στίχους (βλ. ΨΜΑ) και γράψτε την ιστορία των προσώπων της φωτογραφίας.
3. Χωριστείτε σε ομάδες, 4-5 ατόμων. Από το οικογενειακό, φιλικό ή κοινωνικό σας περιβάλλον, αναζητήστε μαρτυρίες ανθρώπων που βίωσαν τη βίαιη απομάκρυνση από την πατρίδα τους εξαιτίας κάποιου πολέμου, εμφύλιου ή διακρατικού. Ηχογραφήστε ή συλλέξτε συνεντεύξεις (π.χ. από το διεθνές πρόγραμμα ελληνικών αναμνήσεων [MEMORO](#)) σχετικά με τους λόγους εκτοπισμού, τα συναισθήματα, τις αποφάσεις και τα διλήμματά τους.

Κυρίαν Majerník (1945). *Πρόσφυγες* (Refugees).
Πηγή: Slovak National Gallery (webumenia)

¹ Ξαρχάκος, Σ. (Συνθέτης). Γκάτσος, Ν. (Στιχουργός). Μπίνης, Τ. και χορωδία (Ερμηνευτές/Ερμηνεύτριες) (1983). «Στη Σαλαμίνα». *Ρεμπέτικο* [Δίσκος]. Sony Music Entertainment (Greece) A.E.

Α΄ ΦΑΣΗ

Κοινοποίηση των κειμένων της συστάδας,
πρώτη ανάγνωση και εργασία στην ολομέλεια

1. Διαβάστε τους τίτλους των κειμένων της συστάδας. Τι περιμένετε να ακούσετε με αφορμή τους τίτλους; Έχετε διαβάσει κάποιο/κάποια από τα έργα ή γνωρίζετε κάποιον/κάποιους από τους τίτλους;
2. Μετά την ανάγνωση των τεσσάρων κειμένων εκφράστε τις πρώτες εντυπώσεις σας. Τι σας άρεσε ή δεν σας άρεσε στα κείμενα; Για ποιον ή για ποιους λόγους;

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Διονύσιος Σολωμός, Ελεύθεροι Πολιορκημένοι

Γ΄ Σχεδιάσμα

[1]

Μητέρα μεγαλόψυχη στον πόνο και στη δόξα,
κι' αν στο κρυφό μυστήριο ζουν πάντα τα παιδιά σου
με λογισμό και μ' όνειρο, τι χάρ' έχουν τα μάτια,
τα μάτια τούτα, να σ' ιδούν μες στο πανέρμο δάσος,
που ξάφνου σου τριγύρισε τ' αδάνατα ποδάρια
(κοίτα) με φύλλα της Λαμπρής, με φύλλα του Βαϊώνε!
Το θεϊκό σου πάτημα δεν άκουσα, δεν είδα,
ατάραχη σαν ουρανός μ' όλα τα κάλλη πόχει,
που μέρη τόσα φαίνονται και μέρη 'ναι κρυμμένα·
αλλά, θεά, δεν ημπορώ ν' ακούσω τη φωνή σου,
κ' ευθύς εγώ τ' Ελληνικού κόσμου να τη χαρίσω;
Δόξα χ' η μαύρη πέτρα σου και το ξερό χορτάρι.

<Η Θεά απαντάει εις τον ποιητή και τον προστάζει
να ψάλλη την πολιορκία του Μεσολογγιού>.

[2]

Έργα και λόγια, στοχασμοί, –στέκομαι και κοιτάζω,–
λούλουδα μύρια πούλουδα,² που κρύβουν το χορτάρι,
κι' άσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καλούν χρυσό μελίτσι.
Εκείδε με τους αδελφούς, εδώδε με το Χάρο.
Μες τα χαράματα συχνά, και μες τα μεσημέρια,
και σα θολώσουν τα νερά, και τ' άστρα 'σα' πληθύνουν,
ξάφνου σκιρτούν οι ακρογιαλιές, τα πέλαγα κ' οι βράχοι.
Αραπιάς³ άτι,⁴ Γάλλου νους, βόλι Τουρκιάς, τόπ⁵ Άγγλου!

² πούλουδα: άνθη.

³ Αραπιά: αραβικές χώρες ή αραβικές φυλές. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁴ άτι: ωραίο και εύρωστο αρσενικό άλογο. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁵ τόπι: σφαιρικό βλήμα κανονιού, κανόνι (κατ' επέκταση). Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

Πέλαγο μέγα πολεμά, βαρεί το καλυβάκι·
κι' αλιά!⁶ σε λίγο ξέσκεπα τα λίγα στήδια μένουν·
αδανάτη 'σαι, που ποτέ, βροντή, δεν ησυχάζεις;
Στην πλώρη, που σκιρτά, γυρτός, τούτα π' ο ξένος ναύτης·
Δειλιάζουν γύρου τα νησιά, παρακαλούν και κλαίνε,
και με λιβάνια δέχεται και φώτα τον καϋμό τους
ο σταυροδόλωτος ναός και το φτωχό ξωκκλήσι.
Το μίσος όμως έβγαλε και κείνο τη φωνή του·
«Ψαρού,⁷ τ' αγκίστρι, π' άφισες, αλλού να ρίξης άμε.»

Μες τα χαράματα συχνά, και μες τα μεσημέρια,
κι' όταν θολώσουν τα νερά, κι' όταν πληθύνουν τ' άστρα,
ξάφνου σκιρτούν οι ακρογιαλιές, τα πέλαγα κ' οι θράχοι.
Γέρος μακριά, π' απίδωσε στ' αγκίστρι τη ζωή του,
το πέταξε, τ' αστόχησε, και περιτριγυρνώντας·
– Αραπιάς άτι, Γάλλου νους, βόλι Τουρκιάς, τόπ' Άγγλου!
Πέλαγο μέγ', αλοιμόνον! βαρεί το καλυβάκι·
σε λίγην ώρα ξέσκεπα τα λίγα στήδη μένουν·
αδανάτη 'σαι, που, βροντή, ποτέ δεν ησυχάζεις;
Πανερημιά της γνώρας⁸ μου, θέλω μ' εμέ να κλάψης.

Γεώργιος Κόρδης (2021). Διονυσίου Σολωμού, Ελεύθεροι Πολιορκημένοι. Σχεδίασμα Γ' (λιθογραφία).

Πηγή: Ιστολόγιο Γ. Κόρδη (η λιθογραφία δημοσιεύτηκε σε ομότιτλη, συλλεκτική, εκτός εμπορίου έκδοση της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας)

⁶ αλιά!: (επιφώνημα) αλίμονο!

⁷ Ψαρού: ειρωνική αποστροφή στην πόλη του Μεσολογγίου, επειδή οι κάτοικοί του ασχολούνταν με το ψάρεμα, λόγω της λιμνοθάλασσας.

⁸ γνώρα: γνώση. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

Διονύσιος Σολωμός (1798-1857)

Γεννήθηκε τον Απρίλιο του 1798 στην Ζάκυνθο, από την Αγγελική Νίκη και τον κόμη Νικόλαο Σολωμό, που απεβίωσε το 1807. Ο Διονύσιος τα πρώτα γράμματα τα έμαθε στη Ζάκυνθο. Το 1808, μετά από απόφαση του κηδεμόνα του κόμη Διονυσίου Μεσσάλα, αναγκάστηκε να ολοκληρώσει την εκπαίδευσή του στην Ιταλία, όπως ήταν σύνηθες για τους νέους αριστοκρατικής καταγωγής της εποχής. Τον Νοέμβριο του 1815 γράφεται στην Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Παβίας, όπου διδάσκουν, μεταξύ άλλων, ο Vincenzo Monti, ο Ugo Foscolo, ο Elia Giardini. Θα αποφοιτήσει δύο χρόνια αργότερα. Στην Ιταλία έρχεται σε επαφή με τα φιλελεύθερα ευρωπαϊκά κινήματα, ακούει τα αιτήματα για κοινωνική ανανέωση και βιώνει τη διάσταση κλασικισμού-ρομαντισμού. Σε ηλικία είκοσι ετών επέστρεψε στη Ζάκυνθο, από όπου παρακολούθησε το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης. Περνά μεγάλα διαστήματα στο εξοκικό του στενού φίλου του Γεωργίου Δε Ρώσση στο Ακρωτήριο Ζακύνθου, σε βραδιές ποιητικού αυτοσχεδιασμού, παρέα με ανθρώπους των γραμμάτων [...]. Στις αρχές του 1821 συμμετείχε σε μια «δημόσια πράξη ανταρσίας» συνοπογράφοντας μια αναφορά παραπόνων κατά του Συντάγματος του 1817 και κατά του Άγγλου Αρμοστή Θ. Μαίτλαντ με αποδέκτη τον Γεώργιο Δ΄ της Αγγλίας. Το κείμενο κατασχέθηκε προτού ολοκληρωθεί η πράξη και οι πρωτεργάτες συνελήφθησαν. Ο Σολωμός συνέχισε να στηλιτεύει τα κακώς κείμενα της εποχής του μέσα από τα ποιήματά του («Λάμπρος», «Η μετατόπιση του αγάλματος του Μαίτλαντ»), χωρίς να επιχειρεί όμως πολιτική παρέμβαση. [...] Η Έξοδος του Μεσολογγίου την Κυριακή των Βαΐων του 1826 συγκλόνησε τον ποιητή. Οι *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (1826-1851) θα τον ακολουθούν σε όλη τη διάρκεια της ποιητικής του δημιουργίας. Τα τρία Σχεδιάσματα που αποτελούν το έργο, εμπνέονται από τον Αγώνα των Μεσολογγιτών, οι οποίοι αγγίζουν τελικά την ελευθερία, μέσα από την θέλησή τους για αντίσταση, υπερβαίνοντας όχι μόνο την πείνα και τις κακουχίες αλλά και τον ίδιο τον πειρασμό που προσφέρει η ομορφιά της φύσης.

Ακολουθώντας ο Σολωμός θα μετακομίσει στην Κέρκυρα, όχι μόνο λόγω των οικογενειακών του προβλημάτων στη Ζάκυνθο -χρειάζεται να παρακολουθήσει την πολύ σημαντική δίκη με αντίδικό του τον ετεροθαλή αδελφό του Ιωάννη Λεονταράκη- αλλά και επειδή η πρωτεύουσα των Επτανήσων ήταν και το πνευματικό κέντρο των νησιών, ένα καταφύγιο που θα του εξασφάλιζε ηρεμία και απομόνωση. Η μετάβασή του θα τον φέρει στο επίκεντρο ενός κύκλου ποιητών και θαυμαστών, ανθρώπων του πνεύματος, πρεσβευτών φιλελεύθερων, προοδευτικών ιδεών. [...] Αυτή την περίοδο το ενδιαφέρον του ποιητή είναι στραμμένο στη γερμανική φιλοσοφία και λογοτεχνία. Στην Κέρκυρα θα περάσει την ώριμη ποιητική του φάση, η οποία θα αποδώσει, μεταξύ άλλων, τα περίφημα έργα του *Κρητικός* (1833) και *Πόρφυρας* (1847). Η γνωριμία και η αδελφική του φιλία με τον σπουδαίο Κερκυραίο μουσικό Νικόλαο Μάντζαρο θα οδηγήσει στη μελοποίηση του ποιήματος του Σολωμού «Ύμνος εις την Ελευθερίαν» στο διάστημα 1828-1830. Το 1849 του απονέμεται το Μετάλλιο του Τάγματος του Σωτήρος. Δύο χρόνια αργότερα ξεκινά να αντιμετωπίζει προβλήματα με την υγεία του. Πέθανε το 1857.

«Ο ποιητής Διονύσιος Σολωμός, εθνικός ποιητής της Ελλάδας, αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση στην ιστορία των γραμμάτων μας. Γεννημένος στα τέλη του 18ου αιώνα στα Επτάνησα, ζει όλη του τη ζωή εκτός των συνόρων του ελληνικού κράτους, ως Γάλλος, Επτανήσιος και Άγγλος πολίτης, έχοντας ως γλώσσα της παιδείας του, της σκέψης του, της προφορικής και γραπτής επικοινωνίας του την ιταλική. Σε αυτήν μάλιστα θα ξεκινήσει την ποιητική του διαδρομή. Ωστόσο, για την υψηλή ποιητική του έκφραση θα επιλέξει την ελληνική, την οποία, μολονότι θα χρειαστεί να τη σπουδάσει σαν να ήταν δεύτερη γλώσσα, θα κατορθώσει να την καλλιεργήσει σε τέτοιο βαθμό και να δημιουργήσει ποίηση τόσο σημαντική που το έργο του θα αποτελέσει την αρχή και τη βάση της νεότερης λογοτεχνίας μας. [...]».

Πηγές: [Μουσείο Καποδίστρια](#) και [Ανεμόσκαλα](#)

► Μπορείτε να δείτε και το επιμορφωτικό ντοκιμαντέρ από το Αρχείο της EPT για τον Διονύσιο Σολωμό, «*D. Solomòs. Ο ποιητής της Επανάστασης*».

Σκηνοθεσία: Κώστας Βάκκας. Έρευνα-σενάριο: Φώντας Λάδης. Παραγωγή: EPT AE (2003)

[...] ΣΕ ΟΛΟ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ προς τα νότια μέσα απ' το Γιβραλτάρ και την ήπια Μεσόγειο ο Σταύρος εξακολουθούσε να διακατέχεται απ' τα δυο πιο γνώριμα του συναισθήματα: θυμό και πάθος για εκδίκηση. Και μόνο όταν άκουσε την ηχώ της σειρήνας του πλοίου να επιστρέφει από τους λόφους πέρα από τη Σμύρνη, τότε μόνο ένιωσε να λυτρώνεται απ' το βάρος της πίκρας και της οργής που του πλάκωνε το στήθος.

Στην προβλήτα ήταν μαζεμένο ένα πλήθος από οικογένειες με τις αποσκευές τους περιμένοντας κάποιο πλοίο για να φύγουν μακριά, παίρνοντας μαζί τους μόνο ό,τι πιο πολύτιμο είχαν, φωτογραφίες των προγόνων τους, εικονίσματα των αγίων τους, καθώς και λίγα τρόφιμα, ψωμί, ελιές, τυρί και παστά ψάρια, για να ταΐζουν τα παιδιά τους στο ταξίδι.

Και δίπλα στα φιλιά και τα δάκρυα, πράγμα παράξενο, επικρατούσε μια γκροτέσκα⁹ ατμόσφαιρα γιορτής ανάμεσα σ' αυτό το πλήθος που βρισκόταν σε ζωηρή κίνηση. Ίσως, συμπέρανε ο Σταύρος, ο λόγος να ήταν ότι θα γλίτωναν από έναν επερχόμενο κίνδυνο. Από ένα στέκι ναυτικών στην παραλία έφτανε ο ήχος από κάτι βαριά, ρυθμικά τραγούδια γεμάτα πίκρα και αγωνία: ήταν τα ρεμπέτικα, η μουσική των κατώτερων στρωμάτων της κοινωνίας. Κάποιοι χόρευαν μάλιστα, άντρας με άντρα, πρόσωπο με πρόσωπο, πιασμένοι αλά τούρκα.¹⁰

Ο Σταύρος είχε παραδεχτεί ότι κάποια εδάφη, κάπου βαθιά στα ανατολικά, είχαν καταληφθεί από τους Τούρκους –για τους Έλληνες στρατιώτες δεν υπήρχε κίνητρο να πολεμήσουν εκεί– αλλά δεν είχε ποτέ πιστέψει ότι θα ήταν δυνατόν η Σμύρνη να βρεθεί σε κίνδυνο. Η Σμύρνη δεν ήταν τουρκική, ήταν ελληνική. Ήταν χριστιανική. Ήταν τμήμα της Δύσης. Νά όμως που εδώ υπήρχαν άνθρωποι που είχαν κυριευτεί από πραγματικό πανικό, εγκαταλείποντας τη Σμύρνη πριν έρδει η ώρα. Γιατί ένας στρατός θα πολεμούσε για να σώσει μια πόλη για χάρη αυτών των δειλών; Γιατί στρατιώτες όπως ο Μιχάλης πίστευαν εκείνο που ούτε οι άνθρωποι του λιμανιού δεν πίστευαν; Αυτό έκανε τον Σταύρο να μανιάζει.¹¹ Πρώτση ένα μέλος απ' το πλήρωμα του πλοίου τι συνέβαινε. Και τότε πληροφορήθηκε ότι το πλοίο που τον είχε φέρει θα 'φευγε για την Κωνσταντινούπολη πριν από το ξημέρωμα για να μεταφέρει κάρβουνο, θα επέστρεφε στη Σμύρνη και θα συνέχιζε το δρομολόγιό του. Ήταν τόση η βιασύνη του κόσμου να φύγει απ' την πόλη, ώστε μια δέση στο κατάστρωμα δινόταν σε όποιον πλήρωνε περισσότερα. Γύρω από την κινητή σκάλα της απόβασης ο Σταύρος είδε ναυτοσκοπούς, που βρίσκονταν εκεί για να απωθούν το κύμα εκείνων που προσπαθούσαν να ανεβούν στο πλοίο χωρίς εισιτήριο. Αυτοί οι ναύτες, που δεν ήταν ούτε αστυνομία, ούτε οπλίτες του πολεμικού ναυτικού, κρατούσαν κλομπ και πιστόλια και φοβέριζαν τον κόσμο με φωνές και με τα όπλα τους.

⁹ γκροτέσκος: αστειός, κωμικός, γελοιογραφικός, εξαιτίας κυρίως μιας παράδοξης, ιδιότροπης ή εξαιρετικά περίεργης εμφάνισης. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁰ αλά τούρκα: με τον τρόπο, με τη συνήθεια των Τούρκων. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹¹ μανιάζω: θυμώνω πολύ. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

Η Ανατολία έπρεπε να σωθεί. Ο κίνδυνος έπρεπε να αντιμετωπιστεί. Ό,τι δικό του είχε ο Σταύρος στον κόσμο βρισκόταν εδώ: καθετί που ήταν κτήμα του, ό,τι απόμενε απ' την οικογένειά του, οι καλύτερες αναμνήσεις του, οι ελπίδες του. Σταμάτησε για λίγο στο σπίτι του μόνο για να βεβαιωθεί ότι η μητέρα του ήταν καλά, τη φίλησε κι έμαθε απ' την Ελένη ότι ο Μιχάλης είχε γυρίσει στη Σμύρνη. Ο Σταύρος έτρεξε τότε στην αποθήκη του, για να δει τι γινόταν το εμπόρευσμά του. Ο Μπόντος καθόταν δίπλα στην πόρτα, και πάνω στο τραπέζι, μπροστά του, ήταν το μεγάλο και δύσχρηστο πιστόλι που του είχε δώσει ο Σταύρος.

«Πού είναι ο Ευστάθιος;» ρώτησε ο Σταύρος. «Τον πλήρωσα για να κάθεται εδώ, μαζί σου».

«Στη θάλασσα με τους άλλους, ταξιδεύει δυτικά», απάντησε ο Μπόντος.

«Εγώ δεν θα φύγω ποτέ απ' αυτό τον τόπο, Μπόντο», είπε ο Σταύρος. [...]

Μικρασιατική εκστρατεία. Πρόσφυγες σε ατμόπλοιο διέρχονται από το λιμάνι της Σμύρνης (:).

Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ. Κωδικός τεκμηρίου: L203.467

Ηλίας Καζάν

(1909-2003)

Ο Ηλίας Καζάν υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους σκηνοθέτες του 20ού αιώνα, ελληνικής καταγωγής, ηθοποιός και συγγραφέας. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1909 και πέθανε στο Μανχάταν των Η.Π.Α. το 2003. Ο Καζάν ήταν παιδί ευκατάστατης οικογένειας. Ο πατέρας του ήταν έμπορος χαλιών και το πραγματικό του όνομα ήταν Καζαντζόγλου. Το 1913 μετανάστευσε με την οικογένειά του στις Η.Π.Α. Εκεί, παρά την αντίθετη γνώμη του πατέρα του, πραγματοποίησε σπουδές στο θέατρο και εργάστηκε ως σερβιτόρος προκειμένου να αντεπεξέλθει στα έξοδά του. Ξεκίνησε τις σπουδές στη Μασαχουσέτη, μακριά από την οικογένειά του, που βρισκόταν στη Νέα Υόρκη, και συνέχισε με μεταπτυχιακές σπουδές για το θέατρο στο πανεπιστήμιο του Yale. Το όνομα του Ηλία Καζάν συνδέθηκε με την επιτυχή πορεία προς τα Όσκαρ σπουδαίων ηθοποιών, όπως του Μάρλον Μπράντο και του Γουόρεν Μπίτι. Ως σκηνοθέτης για τη διδασκαλία των ηθοποιών εφάρμοσε την μέθοδο Στανισλάφσκι. Στην πλούσια φιλμογραφία του, σημαντικά είναι τα έργα: «Ένα δέντρο μεγαλώνει στο Μπρούκλιν» (1945), «Λεωφορείον ο Πόθος» (1951), «Ανατολικά της Εδέμ» (1955), «Αμέρικα, Αμέρικα» (1963) με επένδυση τη μουσική και τους στίχους των Μάνου Χατζιδάκι και Νίκου Γκάτσου αντίστοιχα. Η επιθυμία του να μεταφερθεί στον κινηματογράφο το μυθιστόρημά του *Πέρα από το Αιγαίο* δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Άλλα μυθιστορήματα που συνέγραψε είναι: *Ο Ανατολίτης* (Κάκτος, 1991), *Ο Συμβιβασμός* (Μελάνι, 2007) κ.ά. Το 1999 η Αμερικανική Ακαδημία Κινηματογράφου τίμησε τον Ηλία Καζάν με το βραβείο Όσκαρ για το σύνολο του έργου του και την προσφορά του στον κινηματογράφο.

Πηγή: Παρίδης, *LiFO*, 7.9.2017

► Μπορείτε να δείτε από το Αρχείο της ΕΡΤ την εκπομπή *ΑΝΤ' ΑΥΤΟΥ*. Στο συγκεκριμένο επεισόδιο ο σκηνοθέτης Παντελής Βούλγαρης μιλά για τον ελληνικής καταγωγής Αμερικανό σκηνοθέτη *Ελία Καζάν*.

Σκηνοθεσία: Πανδώρα Μουρίκη. Δημοσιογραφική έρευνα-παρουσίαση: Εύη Κυριακοπούλου. Παραγωγή: ΕΡΤ ΑΕ (1998)

Μικρασιατική εκστρατεία. Πρόσφυγες από την Κιλικία ταξιδεύουν με το ατμόπλοιο «Βασιλεύς Κωνσταντίνος».

Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ.

Κωδικός τεκμηρίου: L202.225

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης, Ο πορτοκαλόκηπος¹² (αποσπάσματα)

Ο ΤΟΠΟΣ σε τούτη την ακτή της Κύπρου είναι ευλογημένος. Γη αμμουδερή, ελαφριά, καλό νερό, κι η ανάσα της θάλασσας, που γλυκαίνει τις χειμωνιάτικες παγωνιές. Ό,τι χρειάζεται για ν' αναστήσεις πορτοκαλιές. Περβολότοπος. Μια καταπράσινη λουρίδα που ζώνει το χρυσάφι της αμμουδιάς σ' όλο το ημικύκλιο του κόλπου για να σθήσει στα κατσάβραχα του κάβου. Το Μάρτη σαν τύχει να φυσάει απόγι,¹³ ο αέρας της θάλασσας, ως την είσοδο του κόλπου, δυο μίλια απόσταση, μοσχοβολάει ανδό.

Ν' αναστήσεις πορτοκαλιές είν' ένας λόγος. Το πώς όμως ο λόγος αυτός γίνεται πραγματικότητα το ξέρουν μόνο οι άνθρωποι που, σαν τον Πετρή, σφιχτόδεσαν για μια ολάκερη ζωή το μόχθο τους με το χώμα και με το δέντρο σε βαθμό που δεν ξεχωρίζουν τα τρία αυτά βασικά συστατικά ενός περβολιού. Έτσι τον αναστήσε τον πορτοκαλόκηπό του ο Πετρής, στην άκρη της πράσινης λουρίδας, απάνω στο σύνορο προς τον κάβο.

Όταν ξεχώρισε απ' το πατρικό του κι έβαλε μπρος δουλειά για να κάμει το δικό του κτήμα ήτανε κάπως προχωρημένος στα χρόνια, σχεδόν τριαντάρης. [...] Νοικοκύρεψε τις αδερφές, μοιράζοντάς τους το πατρικό κτήμα και την ευθύνη να γεροκομήσουνε τους γέρους, κι απέ,¹⁴ δίχως να πάρει μιας ημέρας ανάσα, έβαλε το σταυρό του, έφτυσε στις χούφτες του κι άρχισε τσάπισμα¹⁵ για να δεντροφυτέψει τη δική του γη. Φύτεψε, μπόλιασε, περίφραξε, έχτισ' ένα σπιτάκι και παντρεύτηκε. [...]

Ωστόσο το καθυστερημένο ξεκίνημα γίνηκε αφορμή να παραλλάξει η πορεία του απ' το συνηθισμένο πάνω σ' ένα σημείο. Ο Πετρής είχε περάσει τα τριανταπέντε όταν η γυναίκα του, τριαντάρα σχεδόν και κείνη, γέννησε το πρώτο τους παιδί. Ένα αγόρι. Άλλο παιδί δεν έκαμαν. Κι απάνω σ' αυτό το αγόρι, τον Αρτέμη, απέδωσαν¹⁶ οι μεσόκοποι γονιοί κάτι πρωτοφάνερα γι' αυτούς αισθήματα, που τα κρατούσαν μέσα τους αζεδιάλυτα, μα που έβαλαν μέσ' στην ψυχή της μάνας το σπόρο μιας απέραντης στοργής και στο μυαλό του Πετρή κάτι καινούριες ιδέες. Έτσι ο Αρτέμης, ο μοναχογιός, πήρε από τη μάνα του χάδια ασυνήθιστα στους ανθρώπους της ράτσας του, κι απ' τον Πετρή την άδεια να πάει στο Γυμνάσιο, στην πόλη, μιαν ώρα δρόμο απ' το χωριό.

Κι ούτε που σταμάτησαν ως εδώ οι καινούριες ιδέες μέσ' στο μυαλό του Πετρή, παρά έβαλε σκοπό να στείλουν τον Αρτέμη να σπουδάσει σα θα τέλειωνε το Γυμνάσιο. Όμως γι' αυτό το ζήτημα δεν έκαμε ποτέ του λόγο· ούτε και στον ίδιο τον εαυτό του το μολογούσε σαν οριστικό, μόνο «ας τελειώσει και βλέπουμε», έλεγε μέσα του, κράταγε μετέωρο για μια στιγμή το χέρι του, που δούλευε με το κλα-

¹² Το διήγημα βασίζεται σε πραγματικό περιστατικό (τη δολοφονία σε διαδήλωση του σημαιοφόρου του Γυμνασίου Αμμοχώστου Πετράκη Γιάλλουρου από τις βρετανικές αποικιακές δυνάμεις στις 07.02.1956).

¹³ απόγι: ψυχρό ρεύμα αέρα, Βλ. και Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής.

¹⁴ απέ: (ιδιωματικό) έπειτα.

¹⁵ τσάπισμα: η ενέργεια του τσαπίζω, δηλαδή σκάβω με τσάπα. Βλ. και Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής.

¹⁶ απέδωσαν: ακουμπώ, τοποθετώ. Βλ. και Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής.

Ο
πορτοκαλόκηπος
(audio)

δευτήρι, ένα χαμόγελο τρεμούλιαζε μέσα στα μάτια του, και ξανάπιανε το κλάδεμα. [...]

Έτσι κύλησαν τα χρόνια. Οι πορτοκαλιές άπλωσαν κλώνους, έσμιξαν τις φυλλωσιές τους, κι ο Αρτέμης γίνηκε δεκαοχτώ χρονώ τελειόφοιτος. Ένα μελαχροινό παλληκάρι, συμπυκνωμένο, λιγομίλητο, ίδιος ο πατέρας του. Όσο μεγάλωνε και πρόκοβε ο Αρτέμης, το φως στην καρδιά του Πετρή απλώνονταν με μια ήσυχη βεβαιότητα κι ήτανε σαν η προκοπή του παιδιού να επισφράγιζε τη δική του προκοπή στο κτήμα.

Ωστόσο, τον τελευταίο καιρό ένας καινούριος άνεμος πήρε να φυσάει, που ξεσήκωσε τα φρένα των ανδρώπων. Σαν ένα μήνυμα διάχυτο και συγκλονιστικό, από τα βάθη των καιρών, να λέει πως έφτασεν η ώρα, και τους καλούς νησιώτες δεν τους χωρούσαν πια τα πλαίσια της καθημερινότητας. Στα καφενεία, στην αγορά, στα σπίτια, στους τόπους της δουλειάς, στα σχολεία, ένα κύμα συναγερμού, προσδοκίας, διεκδίκησης ύψωσε τις ψυχές απάνω από τη λογική των συμβιβασμών και της ρουτίνας. Οι νέοι ζώστηκαν την πανοπλία του ενδουσιασμού τους κι αποζητούσαν ευκαιρίες αυτοδυσίας. Πήγαιναν, έρχονταν, συνάγονταν παράμερα και σιγοκουβεντιάζαν, κι άξαφνα πήδαγαν στα ποδήλατα και τραβούσαν για την πόλη. Μαζί τους κι ο Αρτέμης.

Ο Πετρήs ψυχανεμίστηκε¹⁷ με το πρώτο. Ωστόσο σώπαινε, κι όπως το αγρίμι οσμίζονταν στον αέρα την επερχόμενη καταιγίδα. Γεμάτος επιφύλαξη, περίμενε και παρακολουδούσε τον Αρτέμη. Όμως μια μέρα, που η γυναίκα του δοκίμασε να του πει τους φόβους της για το παιδί, που δεν συμμαζεύονταν, την αποπήρε.

– Άσε τον. Ξέρει τι κάνει. Τι δεs, να κόψει πίσω, κοτζάμ άντραs, και να χωθεί πίσω απ' τα φουστάνια σου;

Ύστερα αρχίνησε σιγά σιγά να δαμάζει τις επιφυλάξεις του κάποιο συναίσθημα πως όλος ετούτος ο ξεσηκωμός γύρω του ήτανε σα να ξεπηδούσε από τις ρίζες της δικής του ύπαρξης, από βαδειά, πολύ βαδειά, από 'κεί που αντλούσε τους χυμούς της η συνείδηση του εθνισμού¹⁸ του.

Μιαν ηλιόλουστη φθινοπωρινή μέρα ο Πετρήs κάθονταν στο κατώφλι του και διόρθωνε το θειαφιστήρι του, να το 'χει έτοιμο για να θειαφίσει¹⁹ μόλις θα 'βρισκε κατάλληλο καιρό, όταν άνοιξε με ορμή η καγκελόπορτα του περβολιού και μπήκανε λαχανιασμένα δυο παλληκαράκια, που ήτανε και στάθηκαν ομπρός του και στριφογύριζαν με αμηχανία στα χέρια τους τα σχολικά τους κασκέτα.²⁰ Ο Πετρήs αλαφιάστηκε²¹ μα δεν τ' απόδειξε, μόνο τους κοίταγε και περίμενε να

¹⁷ ψυχανεμίζομαι: διαισθάνομαι, αντιλαμβάνομαι κάτι με τη διαίσθησή μου. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁸ εθνισμός: η άποψη που ενθαρρύνει την έκφραση και την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης και παράλληλα αναγνώριζε και σέβεται τις εθνικές διαφορές· η απόλυτη πίστη και αφοσίωση κάποιου στα ιδεώδη του έθνους στο οποίο ανήκει, χωρίς καμία διάθεση περιφρόνησης ή υποτίμησης των ιδεωδών άλλου έθνους. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹⁹ θειαφίζω: ψεκάζω, ραντίζω ή καπνίζω κάτι με θειάφι, για να το προστατεύσω ή για να το απολυμάνω. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²⁰ κασκέτο: είδος καπέλου με γείσο, από ύφασμα ή από άλλο μαλακό υλικό || (εδώ) μαθητικό ηηλικίο. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²¹ αλαφιάζομαι: ξαφνιάζομαι, τρομάζω. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

μιλήσουν. Τέλος, το ένα απ' τα παιδιά, ξεχνώντας τα λόγια που φαίνεται να είχε προετοιμάσει, είπε διαστικά κι ασύνδετα όλη την ιστορία: Οι μαθητές είχαν κατέβει σε διαδήλωση. Ρίχτηκαν πυροβολισμοί από τις «δυνάμεις ασφαλείας». Ο Αρτέμης, που πήγαινε εμπρός με τη σημαία, έπεσε. Πληγώθηκαν κι άλλοι δυο, όμως ο Αρτέμης... έπεσε!, ξανά 'πε το παιδί γοερά.

Ο Πετρήσ κατάλαβε και βρέθηκε μεμιάς όρθιος. Μια πύρινη κολώνα θυμού υψώθηκε μέσα του και τριζοβολούσε.²² Η μάνα, που βρισκόταν μέσα στο σπίτι κι άκουγε, έσυρε μια φωνή κι έκαμε να χυθεί όζω. Όμως ο Πετρήσ άπλωσε το χέρι του και την αντίκοψε. Κι αγκαλιάζοντάς την με μια τρυφερότητα πρωτοφάνερη την έβαλε να καθήσει.

Όλα όσα ακολουθήσανε κείνη τη μέρα και την άλλη, ήτανε για τον Πετρήσ να γίνονταν μέσα σε μια ξέχωρη περιοχή της ζωής του, σε μια περιοχή όπου τίποτα δεν τελειώνει και τίποτα δεν αρχίζει, γιατί η στιγμή, η κάθε στιγμή, είναι τόσο κορεσμένη²³ από εσωτερικό κραδασμό, που γεμίζει, μοναδική και κυρίαρχη, τα πάντα. Μέσα στη συντριβή του ένοιωθε σα μεταρσιωμένος²⁴ από μιαν υπερβατική κι απροσδιόριστη ταύτιση του δικού του δράματος με το συνολικό παλμό γύρω του.

Όμως μετά την ταφή του Αρτέμη ήρτε η νύχτα κι ο κόσμος άρχισε διακριτικά, μ' ένα σφίξιμο χεριού, μ' ένα λόγο καλό, να φεύγει. [...] κι ο Πετρήσ, που δεν τότε χωρούσε ο τόπος, άνοιξε την πόρτα και βγήκε στο περβόλι.

Η ζωντανή παρουσία των δέντρων του, η γνώριμη ανασεμιά τους κάτω απ' την αστροφεγγιά, τότε παράσυσαν όπως πάντα μέσα στη δικιά τους τροχιά.

Ήταν η γλυκύτερη ώρα, που προμηνάει τη χαραυγή. Ο γρύλος κεντούσε το κέντημα της τρίλιας²⁵ του πάνω στον πέπλο της σιωπής. Μια κότα φτεράκιασε²⁶ μέσ' στο κοτέτσι. Από πέρα ακούστηκε μουκάνισμα²⁷ βοδιού. Ύστερα ο ορίζοντας πήρε να ροδίξει κι ο Πετρήσ πρόσεξε πως ο καιρός ήταν ξερός και ήσυχος. «Καιρός για θειάφισμα», σκέφτηκε· κι ο δουλευτής, που ξύπνησε μέσα του, συνδέοντας αυδόρμητα τη σκέψη με την πράξη, πήγε στην παράγκα όπου είχε συγυρισμένα τα σύνεργά του, πήρε το θειαφιστήρι κι αρχίνησε δουλειά.

Το θειαφιστήρι γέμισε τη σιωπή της ορθρινής²⁸ ώρας μ' ένα παράξενο ήχο, που έμοιαζε σαν επίμονο και ρυθμικό αγκομαχητό ζωντανού, κι ήταν σα να καλούσε τον ήλιο καθώς δυνάμωνε κι απλωνόταν το φως της αυγής για να δώσει στο καθετί ένα εξαίσιο νόημα.

²² τριζοβολώ: τρίζω πολύ και συνεχώς· τριζοκοπώ. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²³ κορεσμένος: πλήρης.

²⁴ μεταρσιωμένος· μεταρσιώνω: επηρεάζω κάποιον, έτσι ώστε να θεωρεί ότι μεταφέρεται από τον αισθητό σε κάποιον ανώτερο κόσμο. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²⁵ τρίλια: τρόπος κεληδήματος που μοιάζει με τη μουσική τρίλια, δηλαδή την πολύ γρήγορη επανάληψη δύο συνεχόμενων (κοντινών τονικά) φθόγγων. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

²⁶ φτερακιάζω: φτερουγίζω.

²⁷ μουκάνισμα: μουγκρητό.

²⁸ ορθρινός: πρωινός. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης (1904-1999)

Ο Γιώργος Φ. Πιερίδης γεννήθηκε στο Δάλι της Κύπρου το 1904. Λόγω εγκατάστασης των γονιών του στο Κάιρο, φοιτά στην Αμπέτειο Σχολή του Καΐρου. Ζει «από τα μέσα» τα γεγονότα στο κίνημα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων της Μέσης Ανατολής, διώκεται γι' αυτό και καταγράφει στο πλούσιο εκδοτικό του έργο πολλά σημαντικά στοιχεία.

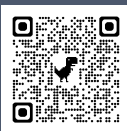
Η άνοδος του φασιστικού-ναζιστικού ρεύματος στην Ευρώπη, τον οδηγεί στο να δραστηριοποιηθεί σε αντιφασιστικές οργανώσεις της παροικίας και δύο από τα αδέρφια του (ο ίδιος ήταν το δεύτερο παιδί από τα επτά της οικογένειας) θα ενταχθούν στον στρατό, όταν η Αίγυπτος έγινε η έδρα της ελληνικής κυβέρνησης στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Εργάστηκε σε εταιρεία βαμβακιού, με αποτέλεσμα να ταξιδέψει στο εσωτερικό της Αιγύπτου και να δει από κοντά τις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των φτωχών λαϊκών στρωμάτων της αιγυπτιακής κοινωνίας. [...] Από τα έργα του *Οι Βαμβακάδες*, που αναφέρονται στις εμπειρίες του από την επαφή του με τους Αιγύπτιους εργάτες, βγαίνουν το 1945 και το 1968 τυπώνονται και στα αραβικά.

Γράφει στα χρόνια του πολέμου το *Στάλινγκραντ-τέσσερις μήνες ενός αγώνα* και μεταφράζει μία γερμανική νουβέλα για τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης που τιτλοφορείται *Στρατόπεδο συγκέντρωσης*.

Στην Κύπρο επέστρεψε το 1946. Συνεχίζει το συγγραφικό του έργο, το οποίο τιμάται με πολλές διακρίσεις. Το 1949 εκδίδει τον τόμο *Διηγήματα από τη Μέση Ανατολή*. Το 1954 αναλαμβάνει τη διεύθυνση της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Αμμοχώστου, μέχρι να συνταξιοδοτηθεί το 1971.

Η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κύπρου τον ανακηρύσσει το 1996 επίτιμο διδάκτορα. Ο Γ. Φιλίππου Πιερίδης πέθανε το 1999.

Πηγή: «Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης: Από την Κύπρο μέχρι την Αίγυπτο στα χρόνια του πολέμου», ertnews.gr, 16/09/17. Σύνταξη Νάσος Μπράτσος

Βίος και έργο
Γιώργου
Φιλίππου Πιερίδη

Ο Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης στο γραφείο του στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Αμμοχώστου.
Πηγή: Μαρίνα Πιερίδου

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Ναζουάν Νταρουίς, Τι άλλο πια να χάσουμε; (Μτφρ. Πέρσα Κουμούτση)

Ακούμπησε το κεφάλι σου στο στήθος μου
κι αφουγκράσου τα στρώματα των χαλασμάτων,
πίσω από τον μεντρεσέ²⁹ του Σαλαντίν,³⁰
τα παραβιασμένα σπίτια στο χωριό Λίφτα,³¹
τον κατεδαφισμένο μύλο.
Άκουσε το μάθημα της ανάγνωσης
στο ισόγειο του τεμένους,
τα φώτα στα παράθυρα,
ενώ σβήνουν για τελευταία φορά,
εκεί ψηλά στο λόφο του Ουάντι Σαλίμπ.
Άκου τα πλήθη, ενώ σέρνουν τα βαριά τους βήματα
τα κορμιά που καταρρέουν.
Άκου τα πώς βαριανασαίνουν στον πάτο
της θάλασσας της Γαλιλαίας.
Άκου, σαν να 'σουν ψάρι στο βυθό μιας λίμνης
που τη φυλάει ένας άγγελος.

Άκου τα παραμύθια των χωρικών, κεντημένα
σαν τα παραδοσιακά καλύμματα των κεφαλιών τους.
Άκου τους τραγουδιστές ενώ γερνούν,
τις αναλλοίωτες στο χρόνο,
αγέραστες φωνές τους.
Άκου τις γυναίκες της Ναζαρέτ
ενώ διασχίζουν τους λειμώνες.³²

Άκου τον καμηλιέρη,
δεν σταματάει να με βασανίζει.
Άκου τα όλα αυτά
κι άσε με να τα θυμηθώ μαζί σου
κι έπειτα, μαζί, ας τα ξεχάσουμε πάλι όλα.

Άσε το κεφάλι σου στο στήθος μου
κι αφουγκράσου μαζί μου,
το γρασίδι ενώ σχίζει το δέρμα μου...

Στην αγάπη ποντάραμε και οι δυο
και χάσαμε και τα κεφάλια μας.
Χάσαμε τα πάντα, και τώρα,
δεν έχουμε τίποτε άλλο πια να χάσουμε.

Γυναίκες του Siloé, Παλαιστίνη, 1867-1870
(*Femmes de Siloé, Palestine, 1867-1870*).
Φωτ.: Félix Bonfils (1831-1885).
Πηγή: Getty Museum Collection

²⁹ μεντρεσές: μουσουλμανικό ιεροδιδασκαλείο. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

³⁰ Σαλαντίν: Μουσουλμάνος ηγέτης που αντιμετώπισε τους Σταυροφόρους (1138-1193).

³¹ Λίφτα: Παλαιστινιακό, αραβικό χωριό στα περίχωρα της Ιερουσαλήμ.

³² λειμώνας: τόπος γεμάτος χλόη, κατάλληλος για βόσκηση· λιβάδι. Βλ. και [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής](#).

Ναζουάν Νταρούις (Najwan Darwish)

(1978)

Ο Ναζουάν Νταρούις γεννήθηκε το 1978 στην Ιερουσαλήμ. Το *New York Review of Books*, τον περιέγραψε ως «έναν από τους σημαντικότερους Άραβες ποιητές τής γενιάς του» ενώ, το 2014, συμπεριέλαβε το βιβλίο του με τίτλο *Δεν έχω τίποτα να χάσω* ως ένα από τα καλύτερα ποιητικά βιβλία της χρονιάς. Το 2009, το Hay Festival of Beirut τον ανακήρυξε έναν από τους καλύτερους νέους Άραβες δημιουργούς κάτω των 40, ενώ επιλογή ποιημάτων του της δεκαετίας 2014-2024 εκδίδεται από το Πανεπιστήμιο του Yale. Θεωρείται πλέον από τους σπουδαιότερους ποιητές της αραβικής γλώσσας και το έργο του έχει μεταφραστεί σε περισσότερες από είκοσι γλώσσες. Από το 2015 διευθύνει το αραβόφωνο λογοτεχνικό περιοδικό *Al Araby al Jadid* που εκδίδεται στο Λονδίνο. Η ποιητική του συλλογή *Δί-χως*, θα κυκλοφορήσει προσεχώς στα ελληνικά σε μετάφραση, από τα αραβικά, της Πέρσας Κουμούτση.

Πηγές: Ηλεκτρονικό περιοδικό *Χάρτης*, 29, Μάιος 2021 και Darwish, 2024

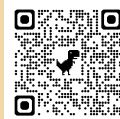
Προσφυγόπουλα στο ορφανοτροφείο του υπουργείου Περιθάλψεως «Άσυλον Παιδός».
Μυτιλήνη, (1914-1918). Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ. Κωδικός τεκμηρίου: L228.017

Κείμενο 1: Διονύσιος Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»

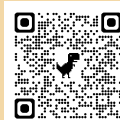
ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

ΟΜΑΔΑ 1

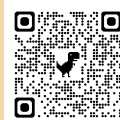
1. Επισκεφτείτε τη σελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού και διαβάστε για την Πολιορκία και την Έξοδο του Μεσολογγίου [1821-1833]. Αναζητήστε (στην [Ανοικτή Βιβλιοθήκη](#)) τα Απομνημονεύματα του Νικόλαου Κασομούλη, *Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασεως των Ελλήνων 1821-1833*, τόμος Β΄, και διαβάστε τα γεγονότα της Εξόδου στις σ. 268-275. Από τη σ. 241 κ. εξ., έχουν περιγραφεί οι δραματικές στιγμές του λιμού και της απόγνωσης που βιώνουν οι πολιορκημένοι Μεσολογγίτες. Μελετήστε και τις πηγές στις [Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#). Παρουσιάστε συνεργατικά στην ολομέλεια της τάξης τα ιστορικά γεγονότα της Εξόδου. **Βλ. και ΨΜΑ Χρονογραμμή πολιορκίας Μεσολογγίου.**
2. Σε ποιο πρόσωπο φαντάζεται πως απευθύνεται ο ποιητής στο απόσπασμα 1; Τι ζητά από το πρόσωπο αυτό και ποιο καθήκον τού ανατίθεται;
3. Συζητήστε αν υπερβαίνουν τη λογική και το συναίσθημα οι πολιορκημένοι Μεσολογγίτες και για ποιον λόγο. Για την απάντησή σας, λάβετε υπόψη α) την τιλική επιλογή του ποιητή, β) τα αποσπάσματα, γ) το βιογραφικό του σημείωμα και δ) τον ακόλουθο «Στοχασμό» που απευθύνει στον εαυτό του ο Σολωμός για τη σύνθεση του ποιήματος: *Κοίταξε να σχηματίσεις βαθμηδόν ωσάν μίαν αναβάθρα από δυσκολίες, τες οποίες θα υπερβούν εκείνοι οι Μεγάλοι, με όσα οι αίσθησες απορροφούν από τα εξωτερικά, τα οποία ή τους τραβούν με τα κάλλη τους, ή τους βιάζουν με την ανάγκη και με τον πόνο, έως εις τη βεβαιότητα του θανάτου, αλλά εξαιρέτως με την ενθύμηση της περασμένης δόξας. Όλα αυτά, όσο μεγαλύτερα είναι και πλέον διάφορα, εις τόσο υψηλότερο στυλοπόδι σταίνουν την Ελευθερία, μεστήν από το Χρέος, δηλαδή, απ' όσα περιέχει η Ηθική, η Θρησκεία, η Πατρίδα, η Πολιτική κ.ά.* (Σολωμός, Δ. «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»: [Στοχασμοί του Ποιητή](#) σε μετάφραση Ι. Πολυλά).
4. Συντάξτε ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα λογοτεχνικής κριτικής στο οποίο θα κάνετε αναφορά σε όσα στοιχεία του κινήματος του Ρομαντισμού έχετε εντοπίσει στην ποιητική σύνθεση του Σολωμού. Πρώτα, συμβουλευτείτε το λήμμα *Ρομαντισμός* (σ. 110) και βρείτε τις λέξεις/χαρακτηριστικά του Ρομαντισμού στο Κρυπτόλεξο. **Βλ. ΨΜΑ.**
5. Συμβουλευτείτε το λήμμα *Επανασιακή Σχολή* (σ. 110) και εντοπίστε χαρακτηριστικά της στα αποσπάσματα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων».

Χρονογραμμή πολιορκίας Μεσολογγίου

Ακροστιχίδα / «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»

Χαρακτηριστικά Ρομαντισμού

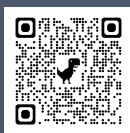

Henry Burn (περ. 1825). *Κρυφή Σιλουέτα: Το Πνεύμα του Βύρωνα στα ελληνικά νησιά* (Hidden silhouette: the spirit of Byron in the Greek Isles). Πηγή: The Met Museum

Ο Λόρδος Βύρων, κορυφαία μορφή του Ρομαντισμού, πέθανε στο Μεσολόγγι το 1824.

▶ Ρομαντισμός

Καλλιτεχνικό/λογοτεχνικό ρεύμα (καλλιτεχνική/λογοτεχνική τεχνοτροπία) που πρεσβεύει την κυριαρχία του συναισθήματος και της φαντασίας έναντι της (καθημερινής, εργαλειακής) λογικής. Το ξεχείλισμα της δημιουργικότητας του καλλιτέχνη/λογοτέχνη, η πρωτοτυπία στη δομή, στη σύνθεση και στο ύφος, η θεώρηση του ποιητή ως προφήτη, ως ενός ιδιαιτέρως προικισμένου ανθρώπου που, με το χάρισμα της ενόρασης, διεισδύει στα μύχια του φυσικού ή του κοινωνικού κόσμου, ο ντεϊσμός (πανθεισμός), ο ιδεαλισμός (π.χ. εξιδανίκευση της φύσης, της γυναίκας, της πατρίδας, της θρησκείας), ο μουσικός ρυθμός του ποιήματος περιλαμβάνονται στα θεμελιώδη γνωρίσματα του Ρομαντισμού. Επίσης, ο Ρομαντισμός εμφανίζεται και με τη μορφή των ακραίων, σκοτεινών συναισθημάτων: έντονη μελαγχολία και απαισιοδοξία, παράφορος έρωτας που φτάνει ως την τρέλα, πεισιθάνατη ατμόσφαιρα.

Ρομαντισμός και Ζωγραφική

Ο Ρομαντισμός εμφανίστηκε στην Ευρώπη (περίπου ταυτόχρονα στη Γερμανία και στην Αγγλία και, λίγο αργότερα, στη Γαλλία και την Ιταλία) γύρω στα 1775/1780. Η ακμή του διαρκεί έως και τα μισά περίπου του 19ου αιώνα. Εμφανίστηκε ως αντίδραση στον προγενέστερο του Νεοκλασικισμό (ο οποίος υπηρετούσε πιστά τους κλασικούς κανόνες της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας ως προς τη συγγραφή των λογοτεχνικών κειμένων, θεωρώντας τους ως τα μόνα πρότυπα αισθητικής αξίας). Συγχρόνως, στο πολιτικό πεδίο οι ρομαντικοί λογοτέχνες/ποιητές υπήρξαν ένθερμοι θιασώτες της Γαλλικής Επανάστασης (1789) και των φιλελεύθερων δημοκρατικών ιδεωδών και ριζοσπαστικοί στα φρονήματά τους.

Στη νεοελληνική λογοτεχνία ο Ρομαντισμός κυριαρχεί περίπου από τα 1830 έως τα 1880. Στην Αθήνα, με τη λεγόμενη Παλαιά Αθηναϊκή Ρομαντική Σχολή (π.χ. οι αδελφοί Α. και Π. Σούτσος, Α.Ρ. Ραγκαβής, Δ. Παπαρηγόπουλος, Α. Παράσχος κ.ά.), ενώ στα αγγλοκρατούμενα Εφτάνησα με τον Δ. Σολωμό και τους νεότερους ποιητές που επηρεάστηκαν από αυτόν (π.χ. Ιούλιος Τυπάλδος, Γ. Μαρκοράς κ.ά.). Όσον αφορά στην πεζογραφία, κατά την ίδια περίοδο, κυριαρχεί το λεγόμενο ρομαντικό (ιστορικό/περιπετειώδες) μυθιστόρημα.

(Βλ. και ΨΜΑ Ρομαντισμός και Ζωγραφική)

Πηγές: Συγγραφική Ομάδα και Παρίσης, Ι. - Παρίσης, Ν. κ.α.: [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων Ρ](#)

▶ Επτανησιακή Σχολή

Χαρακτηριστικά της Επτανησιακής Σχολής (Επτάνησα, τέλος 18ου – τέλος 19ου αι.): «κοινό ελληνικό εθνικό φρόνημα· κοινό αίσθημα της δημοτικής ποιητικής γλώσσας· κοινό αίσθημα του ποικίλου ρυθμού· κοινό αίσθημα της ποιητικής τέχνης ως αυτόνομης δημιουργίας, ανεξάρτητης από άλλα είδη του λόγου· κοινό αίσθημα της ποιητικής ουσίας που ανάγει το ατομικό στο καθολικό και το αιώνιο. Η σχέση του Σολωμού με τα υπόλοιπα μέλη: ο πρώτος είναι ο γενάρχης και αρχηγός, οι υπόλοιποι οι άμεσοι κληρονόμοι του, που δεν έχουν ωστόσο μαζί του σχέση δουλικής μίμησης, αλλά πνευματικής συγγένειας».

Πηγή: Γαραντούδης, 2001: 34-37

«[...] όταν δεν ακολουθούν την παράδοση του δημοτικού τραγουδιού, <οι Επτανήσιοι ποιητές συνεχίζουν> τους ιταλικούς κανόνες της στιχουργίας [...]. Το περιεχόμενο της ποίησης της επτανησιακής σχολής είναι βασικά εθνικό· συνηθισμένα επίσης θέματα, ο έρωτας και η αγάπη της φύσης. Μα το χαρακτηριστικό είναι ο ιδανισμός στην επεξεργασία των θεμάτων αυτών, και μια πνευματικότητα και ευγένεια που ρέπει προς την αφαίρεση. Θυμίζω ακόμα την κριτική και την σάτιρα».

Πηγή: Δημαράς, 2000: 376

Βλ. και [Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#)

1. Αναζητήστε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [ΜΠΕΝΑΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ] και παρακολουθήστε το ολιγόλεπτο βίντεο.³³ Μελετήστε τα ιστορικά γεγονότα στη χρονογραμμή των [Ψηφίδων για την ελληνική γλώσσα](#). Συγκρίνετε την αφήγηση των ιστορικών γεγονότων με την αφήγηση του κειμένου 2 και ετοιμάστε μια παρουσίαση για τη Μικρασιατική Καταστροφή, την οποία θα προβάλετε στην ολομέλεια της τάξης. Μπορείτε να αξιοποιήσετε φωτογραφικά ντοκουμέντα από τα ιστορικά αρχεία της [ΕΡΤ](#), του [ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ](#) και της Ένωσης Προφορικής Ιστορίας ([ΕΠΙ](#)).
2. Στο απόσπασμα από το βιβλίο *Πέρα από το Αιγαίο* του Ηλία Καζάν εμφανίζονται διάφορα πρόσωπα και το πλήθος των Μικρασιατών που περιμένει στο λιμάνι την επιβίβαση σε πλοίο διαφυγής λίγο πριν την Καταστροφή του 1922. Σε έναν πίνακα τοποθετήστε στην αριστερή στήλη τα πρόσωπα και στη δεξιά στήλη περιγράψτε τα συναισθήματά τους. Παρακολουθήστε τις εναλλαγές των συναισθημάτων τους και την κλιμάκωσή τους. Ποιες συγκρούσεις βιώνουν;

Πρόσωπα	Συναισθήματα

3. Διάδρομος της συνείδησης για τον Σταύρο: Ποιοι είναι οι λόγοι που οδηγούν τον Σταύρο να αψηφήσει όλους τους κινδύνους και να πάρει την απόφαση να παραμείνει στον τόπο του;
4.
 - α) Ο συγγραφέας επιλέγει την τριτοπρόσωπη αφήγηση. Εκφράστε την άποψή σας για την επιλογή του αφηγητή και τον τρόπο εστίασης. Συμβουλευτείτε το λήμμα *Εστίαση* που ακολουθεί και το [ΨΜΑ Γλωσσάρι Αφηγηματολογία](#) (στο Παράρτημα του τεύχους).
 - β) Δραματοποιήστε το απόσπασμα και μετατρέψτε το σε διαλογικό. Ο Σταύρος επιστρέφει από την Αμερική και φτάνοντας στη Σμύρνη αντικρίζει την κατάσταση που περιγράφεται στο κείμενο. Μιλά σε ευθύ λόγο, συναντά το πλήθος αυτών που φεύγουν στον προβλήτα του λιμανιού, συνδιαλέγεται με την Ελένη, τη μάνα του, τον Μπόντο. Επιλέξτε μία μουσική επένδυση της επιλογής σας ή τη μουσική του Σταύρου Ξαρχάκου από την ταινία του Κώστα Φέρρη *Ρεμπέτικο* (1983), αναζητώντας, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [ΡΕΜΠΕΤΙΚΟ ΣΤΑΥΡΟΥ ΞΑΡΧΑΚΟΥ].³⁴
 - γ) Ποια θα είναι η τύχη του Σταύρου μέσα στη Μικρασιατική Καταστροφή; Γράψε ένα σύντομο κείμενο αξιοποιώντας και όσα έμαθες στη δραστηριότητα 1.

³³ Ο πλήρης τίτλος: *Οι μεταρρυθμίσεις Βενιζέλου, η πρώτη ελληνική πολεμική δεκαετία και η Μικρασιατική Καταστροφή*.

³⁴ Βλ. σχετικά, σημ. 1 της συστάδας, σ. 96.

► Εστίαση

Η εστίαση αποτελεί μία αφηγηματική τεχνική. Εξετάζεται κατά κανόνα, στα λογοτεχνικά αφηγηματικά κείμενα (είτε έμμετρα, είτε πεζά) και δευτερευόντως στα μη λογοτεχνικά αφηγηματικά κείμενα.

Ως εστίαση νοείται η οπτική γωνία που υιοθετεί ο αφηγητής απέναντι στα (ενδοκειμενικά) πρόσωπα της ιστορίας που διηγείται καθώς και απέναντι στα γεγονότα που εκθέτει. Οι τύποι της εστίασης είναι τρεις:

1. **Μηδενική εστίαση/«παντογνώστης» αφηγητής:** Ο αφηγητής εξιστορεί όσα αφορούν τα (ενδοκειμενικά) πρόσωπα και τα γεγονότα της ιστορίας σαν ένας (παντογνώστης και παντεπόπτης) Θεός που, από ψηλά, βλέπει, γνωρίζει και αισθάνεται τα πάντα.
2. **Εσωτερική εστίαση:** Ο αφηγητής διηγείται την ιστορία έχοντας υιοθετήσει την οπτική γωνία κάποιου (ενδοκειμενικού) προσώπου ή κάποιων (ενδοκειμενικών) προσώπων. Ο αφηγητής διηγείται μόνον ό,τι βλέπει, γνωρίζει, σκέφτεται/αισθάνεται αυτό το (ενδοκειμενικό) πρόσωπο. Συνεπώς, παρουσιάζεται μια περιορισμένη θέαση των πραγμάτων.
3. **Εξωτερική εστίαση:** Ο αφηγητής δίνει το ελάχιστο ποσοστό πληροφόρησης για τις ενέργειες, τις γνώσεις και τις σκέψεις/τα συναισθήματα των προσώπων. Φαίνεται να γνωρίζει λιγότερα από κάποιο πρόσωπο ή κάποια πρόσωπα της ιστορίας.

Σημαντική Σημείωση: Δεν πρέπει να συγχέεται η αφηγηματική τεχνική της εστίασης με την αφηγηματική τεχνική που αφορά στη συμμετοχή (ή όχι) του αφηγητή στην ιστορία που διηγείται (βλ. *Τύποι αφηγητή*, σ. 36). Είναι δύο ξεχωριστές αφηγηματικές τεχνικές. Με άλλα λόγια, μπορεί ο αφηγητής να είναι **ετεροδιηγητικός** ή **ομοδιηγητικός** και μάλιστα, αυτοδιηγητικός, και να υιοθετεί -ανάλογα με τη συγγραφική του βούληση- όποια εστίαση επιθυμεί· όπως, φυσικά, μπορεί και να εναλλάσσει -κατά το δοκούν- τους τύπους της εστίασης στο ίδιο λογοτεχνικό (κατά κανόνα αφηγηματικό) κείμενο.

Πηγή: Συγγραφική Ομάδα

Περισσότερα για την εστίαση και εν γένει την προβληματική της αφηγηματολογίας βλ. στο Παράρτημα (ΨΜΑ Γλωσσάρι Αφηγηματολογία).

Ενδεικτική βιβλιογραφία για την αφηγηματολογία και την εστίαση:
Genette, G. (2017). *Σχήματα III. Ο λόγος της αφήγησης: Δοκίμιο μεθοδολογίας και άλλα κείμενα* (Μπ. Λυκούδης, Μτφρ. Ε. Καψωμένος, Επιμ.) Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 256-270
Βελουδής, Γ. (1994). *Γραμματολογία-Θεωρία λογοτεχνίας*. Αθήνα: Δωδώνη, σ. 138-139
Καλλίνης, Γ. (2005). *Εγχειρίδιο αφηγηματολογίας*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 44-62

Επιτύμβιο επίγραμμα

Στην αρχαιότητα, η λέξη επίγραμμα σήμαινε γενικά την επιγραφή, οποιοδήποτε κείμενο, ποιητικό ή πεζό, ήταν γραμμένο πάνω σε κάτι, π.χ. σε κάποιο ανάθημα, σε ένα άγαλμα, ή σε έναν τάφο. Στη γραμματολογία ονομάζουμε επιγράμματα μόνο τις εξαιρετικά σύντομες ποιητικές συνθέσεις, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο και τον προορισμό τους. Το επίγραμμα απαιτεί ποιητική μαστοριά, καθώς το νόημα πρέπει να ολοκληρωθεί σε περιορισμένη έκταση, να διατυπωθεί επιγραμματικά, όπως λέμε, δηλαδή με μεγάλη συντομία και επιδεξιότητα. Στα αρχαϊκά μάλιστα χρόνια πιο συνηθισμένα ήταν τα επιτάφια επιγράμματα, προορισμένα να χαραχτούν σε ταφικά μνημεία, όπου συχνά τα ανακαλύπτουν στις ανασκαφές οι αρχαιολόγοι.

Πηγή: Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

ΟΜΑΔΑ 3

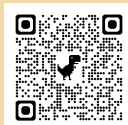
1. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το διήγημα του Γιώργου Φ. Πιερίδη, να σκιαγραφήσετε τα πρόσωπα της ιστορίας. Στην καρτέκλα των ερωτήσεων, ένας/μία συμμαθητής/συμμαθήτρια, υποδύομενος/υποδύομενη τον «συγγραφέα», απαντά στις ερωτήσεις των άλλων. Σε ποιου προσώπου την προσωπικότητα δίνει περισσότερη έμφαση και γιατί;
2. Να εντοπίσετε ποιες αφηγηματικές τεχνικές (βλ. ΨΜΑ Αφηγηματικές τεχνικές) και ποιους αφηγηματικούς τρόπους (βλ. ΨΜΑ Αφηγηματικοί τρόποι) αξιοποιεί ο διηγηματογράφος με αναφορές μέσα στο κείμενο. Συμπληρώστε το διήγημα με δικές σας ιδέες, γράφοντας ένα χωρίο με αφηγηματική τεχνική ή τρόπο της επιλογής σας. Βλ. και ΨΜΑ Γλωσσάρι Αφηγηματολογία (στο Παράρτημα του τεύχους).
3. Αναζητήστε πληροφορίες για την Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Αναζητήστε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, [ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΕΔΟΛΟΦΟΝΗΣΑΝ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ] τα ντοκιμαντέρ σχετικά με τον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ και τη δολοφονία του Πέτρου Γιάλλουρου, του «Αρτέμη» του διηγήματος, το 1956 (βλ. και ΨΜΑ). Μιλήστε στην ολομέλεια της τάξης για το διήγημα του Πιερίδη παρουσιάζοντας τα γεγονότα σε μία προβολική παρουσίαση ή μία χρονογραμμή (με το εργαλείο timeline της e-me) που θα περιέχει τις βασικές πληροφορίες για τον απελευθερωτικό αγώνα κατά των Άγγλων και τη δολοφονία του μαθητή. Βλ. και ΨΜΑ Η Κύπρος υπό βρετανική κυριαρχία.
4. Το ταφικό επίγραμμα του «Αρτέμη»: Συνήθως στα ταφικά επιγράμματα των αγαπημένων μας νεκρών αφιερώνουμε στίχους ή τους δικούς μας αποχαιρετισμούς (βλ. και το λήμμα Επιτύμβιο επίγραμμα που προηγείται). Τι θα προτεινάτε να χαραχτεί σε αυτήν την περίπτωση;

Αφηγηματικές τεχνικές

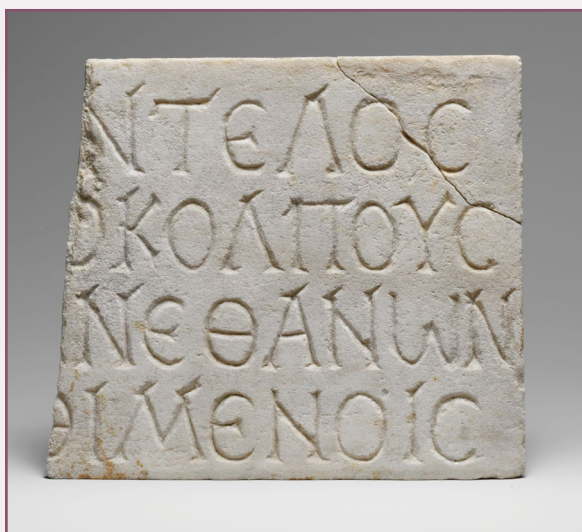
Αφηγηματικοί τρόποι

Πετράκης Γιάλλουρος

Η Κύπρος υπό βρετανική κυριαρχία

Μαρμάρινη πλάκα με επίγραμμα του Σωπάτρου. Κύπρος, ρωμαϊκή περίοδος, περ. 2ος-3ος αιώνας μ.Χ. Πηγή: The Met Museum

ΟΜΑΔΑ 4

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

Ακροστιχίδα /
Τι άλλο πια
να χάσουμε;

Αραβο-ισραηλινή
διένεξη και
Παλαιστινιακό
Ζήτημα

1. «Ακούμπησε», «αφουγκράσου», «Άκουσε», «Άκου», «Άσε»: ο ποιητής προτρέπει το ποιητικό «εσύ» του κειμένου να πλάσει εικόνες της κοινής τους πατρίδας μέσα από τις αισθήσεις (αφή και ακοή) και με όχημα τη φαντασία. Αποτυπώστε σε κολάζ (ψηφιακής ή έντυπης μορφής) αυτές τις εικόνες. Υπάρχουν αντιθέσεις στις περιγραφές; Σε τι εξυπηρετούν; Αντιστοιχίστε τις εικόνες σας με συναισθήματα. Συμβουλευτείτε το ΨΜΑ Ακροστιχίδα / Τι άλλο πια να χάσουμε:.
2. Δείτε το ΨΜΑ Αραβο-ισραηλινή διένεξη και Παλαιστινιακό Ζήτημα. Οι λαοί δεν έχουν να χωρίσουν τίποτα. Τους ενώνουν, άλλωστε, τόσα πολλά. Ποιος άλλος –εκτός του ποιητικού «εσύ» και του αναγνώστη / της αναγνώστριας– πιστεύετε ότι θα μπορούσε να είναι ο αποδέκτης των προτροπών του ποιητή: Άκου τα όλα αυτά/ [...]κι έπειτα, μαζί, ας τα ξεχάσουμε πάλι όλα./ [...] Στην αγάπη ποντάραμε και οι δυο [...];
3. Ετοιμάστε ερωτήσεις, για να πάρετε συνέντευξη από τον ποιητή, όπως: Τι πετυχαίνει με την επανάληψη του στίχου: «Ακούμπησε το κεφάλι σου στο στήθος μου/ κι αφουγκράσου...», «Άσε το κεφάλι σου στο στήθος μου/ κι αφουγκράσου μαζί μου»; Αναπαραστήστε τη συνέντευξη και τις πιθανές απαντήσεις του αξιοποιώντας και το βιογραφικό του σημείωμα.
4. Να σχολιάσετε σε ένα κείμενο 160 λέξεων περίπου τις δύο τελευταίες στροφές του ποιήματος. Τι θα απαντούσατε αν ήσαστε ο αποδέκτης των λόγων του ποιητικού υποκειμένου;
5. Η παρακάτω εικόνα θίγει ένα διαχρονικό και παγκόσμιο πρόβλημα. Παρατηρήστε προσεκτικά τη στάση των σωμάτων και τις εκφράσεις των ανθρώπων. Περιγράψτε τα συναισθήματά τους.

Konstantín Bauer (1927). *Πρόσφυγες (Utečenci)*.
Πηγή: Slovak National Gallery (webumenia)

Β΄ ΦΑΣΗ

Εργασία σε ομάδες – συνανάγνωση

Οι ομάδες προσεγγίζουν και τα τέσσερα κείμενα. Σκοπός της φάσης αυτής είναι η σύγκριση των κειμένων και η ανίχνευση των τρόπων με τους οποίους κάθε συγγραφέας συζητά τον κεντρικό θεματικό άξονα. Επίσης, οι ομάδες μπορούν να ανιχνεύσουν τους τρόπους με τους οποίους το είδος, οι αφηγηματικές τεχνικές κτλ. συμβάλλουν στο να γίνει κατανοητό το θέμα και να μεταδοθούν μηνύματα στον αναγνώστη/ στην αναγνώστρια.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ

1. Αφού διαβάσετε τα βιογραφικά σημειώματα των λογοτεχνών της συστάδας, συζητήστε σε ποιο βαθμό εμπλέκονται οι ίδιοι στις ιστορίες για τις οποίες γράφουν και αν αυτό επηρεάζει τον τρόπο γραφής τους. Τι πιστεύετε ότι θέλουν να πετύχουν;
2. Κατατάξτε τα λογοτεχνικά έργα που διαβάσατε με βάση τον βαθμό συγκίνησης που σας προκάλεσαν. Στο νούμερο 1 θα τοποθετήσετε εκείνο που σας συγκίνησε περισσότερο.

Γ΄ ΦΑΣΗ

Εργασία στην ολομέλεια – παρουσίαση των συμπερασμάτων των ομάδων και διάλογος

► ερωτήσεις για την οργάνωση του **διαλόγου** της ολομέλειας

1. Επισκεφθείτε τις απαντήσεις σας στην πρώτη δραστηριότητα της προαναγνωστικής φάσης. Σε ποιο βαθμό ταυτίστηκαν τα προσωπικά σας συναισθήματα με τα συναισθήματα των ηρώων των κειμένων;
2. Υπάρχει κάποιο από τα κείμενα της συστάδας που δεν σας άρεσε και, αν ναι, γιατί;

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Περιγράψτε τα συναισθήματα των προσώπων στα κείμενα. Ποιες είναι οι συνθήκες, σε κάθε περίπτωση, κατά τις οποίες οι πρωταγωνιστές αναγκάζονται να υπερβούν συναισθήματα και επιταγές της λογικής, με αποτέλεσμα να οδηγούνται σε παράτολμες συμπεριφορές; Να δικαιολογήσετε τις αποφάσεις, τη στάση και τις πράξεις τους. Συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης.
2. Στη λογοτεχνία η φύση και το τοπίο διαδραματίζουν κατά περίπτωση διαφορετικό ρόλο. Άλλοτε η φύση βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με το ανθρώπινο δράμα, άλλοτε λειτουργεί ως σκηνικό δράσης, άλλοτε συμβολικά. Να σχολιάσετε στην ολομέλεια της τάξης τη λειτουργία της φύσης και του τοπίου σε καθένα από τα κείμενα της συστάδας.
3. Φιλοτεχνήστε συνεργατικά τα εξώφυλλα και τα οπισθόφυλλα των 4 εκδόσεων που θα περιλάμβαναν καθένα από τα κείμενα της συστάδας. Αποφασίστε σε κάθε περίπτωση για τον τίτλο που εσείς θα δίνατε, την εικόνα του εξωφύλλου και το κείμενο του οπισθοφύλλου.
4. Αναζητήστε, με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, το ντοκιμαντέρ (44.08 min) από το αρχείο της ΕΡΤ με τη μαρτυρία της Μικρασιάτισσας Φιλιώς Χαϊδεμένου. Παρακολουθήστε το, γυρίστε πίσω στον χρόνο και φανταστείτε πως ζείτε στη Σμύρνη του 1922. Γράψτε μια φανταστική ιστορία περιγράφοντας τις δραματικές στιγμές υποχρεωτικής εγκατάλειψης της πόλης με έμφαση στο συναίσθημα.
5. Με τη βοήθεια κάποιου εργαλείου ψηφιακής αφήγησης, να μετατρέψετε την ιστορία σας της άσκησης 4 σε ψηφιακή. Μπορείτε να αντλήσετε εικόνες από ψηφιακά αρχεία -αποθετήρια (π.χ. ΕΛΙΑ-MIET, ΕΡΤ κ.ά.) και μουσική από λίστες ελεύθερες πνευματικών δικαιωμάτων. Εναλλακτικά, μπορείτε να σχεδιάσετε σε χαρτί ένα κόμικ.
6. Συγκεντρώστε αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων που αναφέρονται στη Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και στις εμπειρίες αιχμαλωσίας και διωγμού. Ενδεικτικά: *Ηλίας Βενέζης, Αιολική Γη, Διδώ Σωτηρίου, Ματωμένα Χώματα, Στρατής Δούκας, Ιστορία ενός Αιχμαλώτου* κ.ά. ή αποσπάσματα από άλλα λογοτεχνικά έργα εμπνευσμένα από ανάλογα γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας. Συμβουλευτείτε, επίσης, τη μελέτη «Η προσφυγική εμπειρία του 1922 στη μεσοπολεμική πεζογραφία» της Τόνιας Καφετζάκη στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Χάρτης*, τχ. 48, Δεκέμβριος 2022. Δημιουργήστε ψηφιακά το δικό σας λογοτεχνικό/ιστορικό ανθολόγιο σε μορφή ψηφιακού βιβλίου, με δικό σας τίτλο και σχεδιασμό εξωφύλλου.
7. Φανταστείτε πως είστε ρεπόρτερ στην Κύπρο την εποχή που το νησί βρισκόταν υπό αγγλική κατοχή. Καταγράψτε σε άρθρο εφημερίδας τα δραματικά γεγονότα της δολοφονίας του «Αρτέμη» του διηγήματος «Ο πορτοκαλόκηπος», στην πραγματικότητα του μαθητή Πέτρου Γιάλλουρου. Βλ. και ΨΜΑ Η Κύπρος υπό βρετανική κυριαρχία (σ. 113).
8. Να συντάξετε ένα κείμενο διαμαρτυρίας που θα εκφωνήσετε στην ολομέλεια της Συνέλευσης του ΟΗΕ με θέμα την αναγκαιότητα της παγκόσμιας ειρήνης και της προστασίας και αποκατάστασης των προσφύγων και των αγωνιστών/αγωνιστριών υπέρ των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Προσπαθήστε να συγκινήσετε το ακροατήριό σας (επίκληση στο συναίσθημα) αλλά και να παραθέσετε επιχειρήματα που στηρίζονται σε διεθνείς συμβάσεις και νόμους για τα ανθρώπινα δικαιώματα (επίκληση στη λογική).

Η σύνθεση του ποιήματος

[...] Σκέψου βαθιά και σταθερά (μία φορά για πάντα) τη φύση της Ιδέας, πριν πραγματοποιήσεις το ποίημα. Εις αυτό θα ενσαρκωθεί το ουσιαστικότερο και υψηλότερο περιεχόμενο της αληθινής ανθρώπινης φύσης, η Πατρίδα και η Πίστις.

Ο θεμελιώδης ρυθμός του ποιήματος ας είναι, από την αρχή ως το τέλος, το Κοινό και το Κύριο (Proprio), συρριζωμένα και ταυτισμένα με τη γλώσσα· ας εργάζεται (το ποίημα) αδιάκοπα για την αληθινή ουσία, αλλά εις τρόπον ώστε να μη το καταλάβουν ειμή οι νέες οι γυμνασμένοι και βαθείς. Εις τούτο θα φθάσει τινάς με τρόπον απλό, πλούσιον όμως από δεσίματα, θρέφοντας τη Μορφή με τύπους δημοτικούς, λ.χ. ετοιμοθάνατος, – χρυσοπηγή, – χρυσοπράσινα, και άλλα. [...]

Σολωμός, Δ. «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι». [Στοχασμοί του Ποιητή].
Ι. Πολυλάς, Μτφρ. Πηγή: [Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#)

Η εικόνα στη λογοτεχνία και στις τέχνες

[...] Ο περίφημος ρεαλισμός των κλασικών χρόνων δεν προστρέχει παρά μόνον ενδεικτικά στην παρατηρητικότητα· και η απεικόνιση δεν αφορά το «άλογο τάδε», (για να χρησιμοποιήσω ένα παράδειγμα οικείο στην αρχαία τέχνη) αλλ' απλώς το «άλογο». Ένα άλογο φτιαγμένο κατά το ήμισυ από τα χαρακτηριστικά του είδους και κατά το άλλο ήμισυ από τη φαντασία. Κανείς γλύπτης, ζωγράφος ή ποιητής δε γνοιόστηκε ποτέ να μεταφέρει την εξατομικευμένη περίπτωση ενός αντικειμένου σε τόπο και χρόνο, τον τρόπο π.χ. που το φώτιζε ο λύχνος ή ο ήλιος ή που μια γυαλάδα στο πλάι τό 'κανε να μοιάζει πιο φυσικό, «απαράλλαχτο», όπως θα λέγαμε σήμερα, μ' αυτό που είδε σήμερα ο καλλιτέχνης. Από το *απ-εικονίζω* (που είναι μια υλοποίηση απλώς του *όραν*) στο *εικονίζω* (που είναι μια μετατροπή του *αισθάνεσθαι* σε εικόνα) βρίσκεται όλη η διαφορά. [...]

Πηγή: Ελύτης, «Απ- και εικονίζω», 2011: 211-212

Κυπριάν Majerník (1942). [Πρόσφυγες \(Refugees\)](#).
Πηγή: Slovak National Gallery (webumenia)

Γαλάζη, Πίτσα [1983]. *Σηματαωροί. IV.*
Αθήνα: Εστία, σ. 19-20.

Ελύτης, Οδυσσεάς [1945] (2008). «Άσμα ηρωικό και πένθιμο
για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας, Στ'»,
Ποίηση, Αθήνα: Ίκαρος, σ. 107-108.

Κόντογλου, Φώτης [1962] (2009). «Μοιρολόγι».
Το Αϊβαλί η πατρίδα μου. Αθήνα: Εκδόσεις Άγκυρα, σ. 90-92.

Ασλάνογλου, Νίκος-Αλέξης [1960] (2007). «Πρόσφυγες στην άμμο».
Ο Δύσκολος Θάνατος. Αθήνα: Νεφέλη, σ. 58.

Αξιώτη, Μέλω [συγγραφή: 1948-1949] (2014).
Ρεπουμπλικ-Βαστίλλη. Μ. Μικέ, Εισαγωγή-Επιμέλεια.
Τ. Δημητρούλια, Μτφρ.-Επίμετρο.
Αθήνα: Άγρα, σ. 55-56, 196.

Κείμενα επέκτασης συστάδας
«Υπέρβαση λογικής
και συναισθήματος»

δελτίο

εξόδου

Δημιουργήστε
ένα ψηφιδωτό
συναισθημάτων και σκέψεων
σε μια χάρτινη επιφάνεια
στον τοίχο της φυσικής ή ψηφιακής σας τάξης.

Αναστοχασμός
«Υπέρβαση λογικής
και συναισθήματος»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

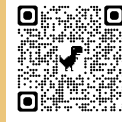
Γλωσσάρι
Λογοτεχνία/
Λογοτεχνικά Γένη/
Λογοτεχνικά Είδη
(α' τεύχος)

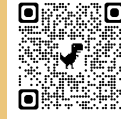
Γλωσσάρι
Λογοτεχνικοί Όροι
(α' τεύχος)

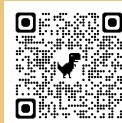
Γλωσσάρι
Λογοτεχνικά
ρεύματα
και τάσεις
(α' τεύχος)

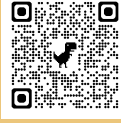
Γλωσσάρι
Αφηγηματολογία
(α' τεύχος)

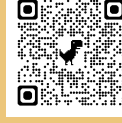
Λειτουργική
αξιοποίηση
ψηφιακών
εργαλείων
(α' τεύχος)

Γλωσσάρι
Σημσιολογικά
σχήματα λόγου
(α' τεύχος)

Λεπτομερείς
παραπομπές
προμετωπίδων
και κειμένων
των συστάδων
(α' τεύχος)

Λογοτεχνικές
Γενιές/
Περίοδοι/
Σχολές
(α' τεύχος)

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

